209. Perjantaina 17 päivänä helmikuuta 1995

kello 10

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

Kolmas käsittely:

1) Ehdotukset laeiksi verotuslain, ennakkoperintälain, arvonlisäverolain ja verohallintolain sivullisen tiedonantovelvollisuutta ja viranomaisten välistä tietojenvaihtoa koskevien säännösten muuttamisesta 7665

Hallituksen esitys n:o 336
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 98

2) Ehdotukset laiksi asuinhuoneiston vuokrauksesta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi ..... „

Hallituksen esitys n:o 304
Ympäristövaliokunnan mietintö n:o 24

3) Ehdotukset laeiksi perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta 7666

Hallituksen esitys n:o 309/1993 vp
Lakialoitteet n:ot 15 ja 80/1991 vp
Toivomusaloitteet n:ot 1 ja 14/1991 vp sekä 2/1993 vp
Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 25

4) Ehdotukset laeiksi pakkokeinolain, esitutkintalain 43 §:n, oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 2 ja 5 a §:n sekä teletoimintalain 29 §:n muuttamisesta 7687

Hallituksen esitys n:o 22
Lakivaliokunnan mietintö n:o 24

5) Ehdotukset poliisilaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi 7698

Hallituksen esitys n:o 57
Hallintovaliokunnan mietintö n:o 20

6) Ehdotukset laiksi poliisin henkilörekistereistä ja laiksi passilain 19 a §:n muuttamisesta 7700

Hallituksen esitys n:o 39
Hallintovaliokunnan mietintö n:o 21

7) Ehdotukset maakaareksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi ..... „

Hallituksen esitys n:o 120
Lakialoite n:o 41/1991 vp
Lakivaliokunnan mietintö n:o 27

8) Ehdotukset kiinteistönmuodostamislaiksi sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi „

Hallituksen esitys n:o 227
Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 45

9) Ehdotukset laiksi ammattikorkeakouluopinnoista sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi 7701

Hallituksen esitys n:o 319
Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 32

Puhetta johtaa puhemies Uosukainen.

Nimenhuudossa merkitään poissa oleviksi edustajat Aho E., Ala-Nissilä, Alho, Andersson, Anttila S-L., Björkenheim, Enestam, Hurskainen, Hämäläinen, Isohookana-Asunmaa, Järvi-

lahti, Kanerva, Kauppinen, Kemppainen, Kohijoki, Laakkonen, Laukkanen V., Laurila, Lax, Lindqvist, Lipponen, Paasio, Pura, Ranta, Rehn E., Rehn O., Renko, Rinne, Rusanen, Skinnari, Stenius-Kaukonen, Toivonen, Turunen, Viinanen, Viljamaa ja Westerlund.

Nimenhuudon jälkeen ilmoittautuvat edustajat Alho, Hämäläinen, Turunen, Ala-Nissilä, Skinnari, Lindqvist, Enestam, Kemppainen, Laakkonen, Viinanen, Järvilahti, Laukkanen V. ja Laurila.

Ilmoitusasiat:

Lomanpyynnöt

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat tästä päivästä sairauden takia ed. Laakkonen sekä yksityisasioiden takia edustajat S-L. Anttila, Lipponen, Paasio ja Rinne.

Eduskunnan istuntojen lopettaminen

Puhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että eduskunta, nojautuen valtiopäiväjärjestyksen 19 §:n säännöksiin, päättäisi lopettaa istuntonsa tänään 17 päivänä helmikuuta 1995 pidettävän täysistunnon tai täysistuntojen päätyttyä.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään.

Eduskunnan työn päättäminen kuluvalta vaalikaudelta

Puhemies: Luetaan juhlamenojenohjaajalta saapunut kirjelmä.

Sihteeri lukee:

"Valtiopäivien juhlamenojenohjaaja
Helsinki, 13 päivänä helmikuuta 1995

Eduskunnan Puhemiehelle

Tasavallan Presidentin ilmoitettua, että Eduskunnan työ kuluvalta vaalikaudelta juhlallisesti päätetään tiistaina 14 päivänä maaliskuuta 1995, Tasavallan Presidentti tulee mainittuna päivänä, sen jälkeen kun Tuomiokirkossa on pidetty valtiopäiväjumalanpalvelus, julistamaan Eduskunnan istuntosalissa eduskunnan työn päättyneeksi tältä vaalikaudelta.

Valtiopäivien juhlamenojenohjaajaksi määrättynä ja Tasavallan Presidentin toimeksiannosta kutsun kunnioittavasti Teidät, Rouva Eduskunnan Puhemies, sekä Eduskunnan Varapuhemiehet ja Kansanedustajat jumalanpalvelukseen Tuomiokirkkoon sekä juhlamenoihin Eduskuntataloon. Jumalanpalvelus alkaa kello 12.00, juhlamenot Eduskunnan istuntosalissa välittömästi kirkonmenojen päätyttyä.

Eva-Christina Mäkeläinen

Tumma puku"

"Riksdagens Ceremonimästare
Helsingfors, den 13 februari 1995

Till Riksdagens Talman

Sedan Republikens President meddelat att Riksdagens arbete under innevarande valperiod högtidligen skall avslutas tisdagen den 14 mars 1995, kommer han den dagen, efter Riksdagsgudstjänsten i Domkyrkan, att i Riksdagens plenisal förklara Riksdagens arbete för denna period avslutat.

I egenskap av tillförordnad ceremonimästare för Riksdagen och på uppdrag av Republikens President har jag äran inbjuda Er, Fru Talman, och Riksdagens Vicetalmän samt Riksdagsmännen till gudstjänsten i Domkyrkan, och samtidigt anmäla att denna börjar klockan 12.00 och att ceremonin i Riksdagens plenisal äger rum efter gudstjänstens slut.

Eva-Christina Mäkeläinen

Mörk kostym"

Puhemies: Kehotan edustajia kokoontumaan Yliopiston kirjaston eteen tiistaina ensi maaliskuun 14 päivänä kello 11.40 lähteäksemme sieltä kulkueena jumalanpalvelukseen Tuomiokirkkoon.

Samalla pyydän edustajia jäämään vaalikauden päättäjäistilaisuuden virallisen osan päätyttyä vielä hetkeksi istuntosaliin.

Eduskunnan kokoontuminen vuoden 1995 varsinaisille valtiopäiville

P u h e m i e s : Puhemiesneuvosto ehdottaa, että eduskunta, nojautuen valtiopäiväjärjestyksen 19 §:n säännöksiin, päättäisi, että eduskunta kokoontuu vuoden 1995 varsinaisille valtiopäiville tiistaina ensi maaliskuun 28 päivänä kello 12.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään.

Kirjalliset kysymykset

P u h e m i e s : Ilmoitetaan, että ne kirjalliset kysymykset, joihin annetaan vastaus ennen vaalikauden työn päättämistä 14 päivänä maaliskuuta 1995, tullaan toimittamaan edustajille postitse ja otetaan vastauksineen valtiopäiväasiakirjoihin.

Puheenvuoron saatuaan lausuu

Ed. M ä k i - H a k o l a : Rouva puhemies! Suuren valiokunnan jäsenille ilmoitetaan, että suuri valiokunta kokoontuu perjantaina 3 päivänä maaliskuuta 1995 kello 13.

P ä i v ä j ä r j e s t y k s e s s ä o l e v a t a s i a t :

1) Ehdotukset laeiksi verotuslain, ennakkoperintälain, arvonlisäverolain ja verohallintolain sivullisen tiedonantovelvollisuutta ja viranomaisten välistä tietojenvaihtoa koskevien säännösten muuttamisesta

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys n:o 336
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 98

P u h e m i e s : Toisessa käsittelyssä päätetyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä. Eilen pidetyssä varsinaisessa täysistunnossa julistettiin keskustelu asiasta päättyneeksi.

Keskustelussa on ed. Luukkainen ed. Hämäläisen kannattamana ehdottanut, että eduskunta ei hyväksyisi mietinnön perustelujen kolmea viimeistä kappaletta.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Lakiehdotukset hyväksytään.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

P u h e m i e s : Lopuksi on päätettävä perusteluja koskevasta ehdotuksesta.

Äänestys ja päätös:

Mietintö "jaa", ed. Luukkaisen ehdotus "ei".

P u h e m i e s : Äänestyksessä on annettu 92 jaa- ja 72 ei-ääntä; poissa 35. (Ään. 1)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

Asia on loppuun käsitelty.

2) Ehdotukset laiksi asuinhuoneiston vuokrauksesta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys n:o 304
Ympäristövaliokunnan mietintö n:o 24

P u h e m i e s : Toisessa käsittelyssä päätetyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä. Eilen pidetyssä varsinaisessa täysistunnossa julistettiin keskustelu asiasta päättyneeksi.

Keskustelussa on ed. Kautto ed. Seppäsen kannattamana ehdottanut, että lakiehdotukset hylättäisiin.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Äänestys ja päätös:

Joka hyväksyy lakiehdotukset, äänestää "jaa"; jos "ei" voittaa, on lakiehdotukset hylätty.

P u h e m i e s : Ilmoitan, että pöytäkirjaan merkitään, miten kukin edustaja on äänestänyt.

"Jaa" äänestävät seuraavat edustajat:

Aho E., Aittoniemi, Ala-Harja, Alaranta, Antvuori, Aula, Biaudet, Dromberg, Heikkinen, Hiltunen, Huuhtanen, Häkämies, Ihamäki, Jansson, Jokiniemi, Jouppila, Jääskeläinen, Jäätteenmäki, Kaarilahti, Kalli, Kallis, Kankaanniemi, Karhunen, Kemppainen, Kivelä, Koistinen, Komi, Korkeaoja, Korteniemi, Korva, Koski, Kuittinen, Kuuskoski, Kääriäinen, Lahtinen,

Laivoranta, Lamminen, Laukkanen M., Lehtinen, Lehtosaari, Leppänen J., Liikkanen, Linnainmaa, Louvo, Malm, Markkula, Mattila, Moilanen, Morri, Mäki-Hakola, Mölsä, Niinistö, Nordman, Norrback, Näsi, Ollila, Pekkarinen, Pelttari, Perho-Santala, Pesälä, Pietikäinen M., Pietikäinen S., Piha, Puhakka, Rauramo, Renlund, Riihijärvi, Rossi, Ryynänen, Röntynen, Saapunki, Saari, Saario, Saastamoinen, Salolainen, Sasi, Savela, Seivästö, Suhola, Taina, Takala, Tiuri, Turunen, Ukkola, Vanhanen, Varpasuo, Vihriälä, Viljanen, Virrankoski, Vuorensola, Väistö, Väyrynen, Zyskowicz ja Ääri.

"Ei" äänestävät seuraavat edustajat:

Aho R., Anttila U., Apukka, Astala, Backman, Bell von, Gustafsson, Haavisto, Hacklin, Halonen, Hassi, Hautala, Helle, Hämäläinen, Iivari, Jaakonsaari, Jurva, Kalliomäki, Kasurinen, Kautto, Kekkonen, Korhonen, Koskinen, Laakso, Laaksonen, Lahikainen, Lahti-Nuuttila, Laine, Laitinen, Leppänen P., Lindroos, Louekoski, Luhtanen, Luttinen, Luukkainen, Metsämäki, Muttilainen, Myller, Mäkelä, Mäkipää, Nikula, Nyby, Ojala A., Paakkinen, Paloheimo, Polvi, Polvinen, Pulliainen, Pykäläinen, Rajamäki, Rask, Rimmi, Roos J., Roos T., Räty, Rönnholm, Savolainen, Seppänen, Suhonen, Tennilä, Tuomioja, Tykkyläinen, Törnqvist, Urpilainen, Vehkaoja, Vistbacka, Vuoristo, Vähäkangas, Vähänäkki ja Wahlström.

Poissa äänestyksestä ovat seuraavat edustajat:

Ala-Nissilä, Alho, Andersson, Anttila S-L., Björkenheim, Donner, Enestam, Hurskainen, Isohookana-Asunmaa, Järvilahti, Kanerva, Kauppinen, Kohijoki, Laakkonen, Laukkanen V., Laurila, Lax, Lindqvist, Lipponen, Ojala O., Paasio, Puisto, Pura, Ranta, Rehn E., Rehn O., Renko, Rinne, Rusanen, Skinnari, Stenius-Kaukonen, Toivonen, Viinanen, Viljamaa ja Westerlund.

P u h e m i e s : Äänestyksessä on annettu 94 jaa- ja 70 ei-ääntä; poissa 35. (Ään. 2)

Eduskunta on hyväksynyt lakiehdotukset.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

3) Ehdotukset laeiksi perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta

Kolmas käsittely, ainoa käsittely
Hallituksen esitys n:o 309/1993 vp
Lakialoitteet n:ot 15 ja 80/1991 vp
Toivomusaloitteet n:ot 1 ja 14/1991 vp sekä 2/1993 vp
Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 25

P u h e m i e s : Toisessa käsittelyssä päätetyt, hallituksen esitykseen sisältyvät lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä. Ensin sallitaan keskustelu asiasta kokonaisuudessaan. Sen kuluessa on esitettävä kaikki asiassa tehtävät ehdotukset. Sen jälkeen päätetään kolmannessa käsittelyssä lakiehdotuksista. Lopuksi päätetään ainoassa käsittelyssä toivomusaloitteista.

Toisessa käsittelyssä päätetyt, hallituksen esitykseen sisältyvät neljä lakiehdotusta muodostavat yhden kokonaisuuden ja niistä kaikista on päätettävä perustuslain säätämisjärjestyksessä. Lakiehdotukset voidaan nyt, jollei muuta ehdotusta tehdä, äänten enemmistöllä hyväksyä jätettäviksi lepäämään ensimmäisiin vaalien jäljestä pidettäviin varsinaisiin valtiopäiviin tai hylätä.

Menettelytapa hyväksytään.

Keskustelu:

Ed. L a i n e : Rouva puhemies! Kansanedustajille asettuu usein tällaisissa tilanteissa, jolloin eduskunta on päättämässä istuntokauttaan ja nyt vaalikauttaan, sellaisia, sanoisinko, työyhteisön ympäristöpaineita, jotka saattaisivat pakottaa pysyttelemään pois puhujakorokkeelta. Koetan mahdollisuuksieni mukaan ottaa tämänkin paineen huomioon, mutta haluaisin kuitenkin kansanedustajille yleensäkin sanoa omana evästyksenäni, että pitäkää kuitenkin aina kiinni oikeudestanne puhua se, minkä välttämättömäksi katsotte.

Tällä kertaa puheenvuoron käyttöön on mielestäni sitäkin suurempi syy, koska perusoikeusuudistusasia käsiteltiin eduskunnassa ensimmäisen ja toisen käsittelyn yleiskeskustelun osalta, sanoisin, hieman poikkeuksellisesti, nimittäin maanantaina, jolloin ainakaan kaikilla asiasta kiinnostuneilla ei näyttänyt olevan mahdollisuutta käyttää puheenvuoroa. Siksi käytän nyt lyhyehkön puheenvuoron.

Jo 1970-luvun alusta alkaen lähes kaikkien puolueiden ohjelmissa on ollut perusoikeusuu-

distuksen suorittaminen, siis puoltava näkökanta uudistuksen toteuttamiseen. 20 vuotta sitten Koiviston hallituksen ohjelmaan otettiin myös perusoikeusuudistus, ellen nyt väärin muista, ensimmäisen kerran. Sitten asetettiin K. J. Långin johtama komitea, joka teki hyvän ehdotuksen. Kuten aina, konservatiiviset voimat aloittivat kuitenkin vastahyökkäyksen. Tästä oli seurauksena, kuten ministeri Pokka esitellessään hallituksen perusoikeusuudistuksen eduskuntasalissa totesi, että on pyritty yksimieliseen esitykseen, ja siitä oli seurauksena eräänlainen vesitetty esitys, jollaisena perusoikeusuudistus eduskuntaan tuli verrattuna Långin johtaman komitean ehdotukseen. Valitettavaa on, että näin tapahtui aikana, jolloin nimenomaan tarvittaisiin parempaa perusoikeussuojaa, esimerkiksi sellaisena ajankohtana kuin maassamme juuri tänään vallitsee.

Haluaisin todeta, että pahimmat vesitykset taikka heikennykset hallituksen esitykseen komitean ehdotukseen verrattuna tulivat kahdessa kohdassa, nimittäin ensinnäkin siinä, että Långin komitea esitti, että enää ei sallittaisi poikkeuslailla poiketa perusoikeuksista. Tämän Långin komitean ehdotuksen hallitus kuitenkin jätti syystä tai toisesta, ehkä juuri tuosta kompromissihalusta, sivuun. Toinen mielestäni hyvin tärkeä kohta oli työn saannin turvaamista koskeva kohta, joka hallitusmuodon 6 §:n 2 momentissa on velvoittavammin muotoiltuna kuin tässä hallituksen esityksessä, jota nyt olemme käsittelemässä.

Kaikesta huolimatta, vaikka tällaisia kriittisiä huomautuksia voi esittää, tämä on merkittävä perusoikeusuudistus. En lähde kertaamaan esityksen myönteisiä puolia. Ne on hallituksen esityksen perusteluissa, perustuslakivaliokunnan mietinnön perusteluissa ja todennäköisesti myös tämän asian esittelypuheenvuorossa ja muissa tähän mennessä käytetyissä puheenvuoroissa tuotu esiin.

Me vasemmistoliiton edustajat yhdessä sosialidemokraattisten edustajien ja osittain vihreiden edustajien kanssa yritimme saada lain toisessa käsittelyssä tähän parannuksia niiltä kohdin, joissa vastalauseet perustuslakivaliokunnan mietinnössä näitä parannusesityksiä edellyttivät.

Vasemmistoliiton edustajat katsoivat, että valtiopäiväjärjestyksen 66 §:ää, siis sitä pykälää, joka merkitsee, että toimeentulon lakisääteistä perusturvaa heikentävät lait voidaan jättää lepäämään, ei vielä tämän asian käsittelyn yhteydessä olisi pitänyt kumota, vaikka hallitus ehdotti kumottavaksi. Miksi me näin katsoimme, johtuu siitä, että halusimme saada ensin kokemuksia perusoikeusuudistuksen soveltamisesta käytännössä, ja sen jälkeen mielestäni olisi ollut mahdollista harkita tuon lepäämään jättämistä koskevan säännöksen poistamista.

Vaikka perustuslakivaliokunta hyväksyi hallituksen ehdottaman mahdollisuuden jatkaa poikkeuslakien käyttöä vastoin Långin komitean ehdotusta, perustuslakivaliokunta kuitenkin korosti perusoikeusmyönteistä lain tulkintaa, siis sen tarvetta, ja asetti useita ehtoja perusoikeuksien rajoittamiselle.

Perustuslakivaliokunta korosti myös lainsäätäjän aktiivisia toimia, ja nyt lainaan yhden kappaleen tätä kohtaa selventääkseni perustuslakivaliokunnan mietinnöstä. Se kuuluu näin: "Perusoikeussäännökset ovat merkityksellisiä erityisesti lainsäätäjän toiminnassa. Ne eivät pelkästään rajoita eduskunnan toimivaltaa lainsäätäjänä, vaan niistä voidaan johtaa myös lainsäätäjään kohdistuvia aktiivisia toimintavelvoitteita. Perusoikeussäännökset on otettava huomioon myös eduskunnan käyttäessä budjettivaltaa. Perusoikeussäännöstön vaikutuksia lainsäätäjän toimintaan tarkastellaan jäljempänä jaksossa 'Perusoikeudet lainsäätäjän toiminnassa'." Jaksossa, johon kappaleen lopussa viitattiin, on juuri asetettu niitä edellytyksiä ja ehtoja, joilla perusoikeussuojasta voitaisiin poiketa, ja mielestäni nuo edellytykset ja ehdot ovat varsin tiukat.

Toinen näkökohta, johon vielä kiinnitän huomiota, on kuntien itsehallinnollista asemaa koskeva asia. Esimerkiksi Kuntaliitto edellytti, että eduskunta olisi tämän asian käsittelyn yhteydessä kuntien itsehallinnollista asemaa hallitusmuodon pykälin selkeämmin vahvistanut. Perustuslakivaliokunta päätyi kuitenkin toiseen tulokseen, hyväksyi asian hallituksen esittämässä muodossa. Mutta ehkä voisi sanoa lieventävänä asianhaarana sen, että eduskunta on aivan kahden viime viikon kuluessa kahteen eri kertaan kuntien itsehallinnollisen aseman vahvistamista korostanut hyväksyessään toivomusaloitteeni ja myöhemmin ed. Varpasuon ym. lakialoitteen pohjalta myös toivomuksen hallitukselle toimenpiteistä kuntien itsehallinnollisen aseman vahvistamisesta.

K. J. Lång huomautti asiantuntijakuulemisen yhteydessä, että Suomessa nyt omaksuttu enemmistöparlamentarismi voi johtaa kovaan politiikkaan kuten lännessä on tapahtunut. Siksi hän oli pahoillaan siitä, että hallitus ei pitänyt kiinni perusoikeuskomitean ehdottamasta poikkeusla-

kien kiellosta. Hän jatkoi näin: "Olen murheellinen kompromissista." Tämä oli siis K. J. Långin lausuman lainaus.

Minäkin olen murheellinen, mutta toivon tulevalta eduskunnalta ja sen perustuslakivaliokunnalta oikeamielisyyttä ja ennen kaikkea perusoikeusmyönteisyyttä, kun ne tulkitsevat perusoikeussuojaa koskevia lainsäädäntötoimia tulevina aikoina, tulevina vuosina. Nyt esillä oleva asia siirtyy seuraavan eduskunnan lopullisesti päätettäväksi.

Rouva puhemies! Haluan päätteeksi todeta sen, että kriittisistä vivahteista huolimatta olen iloinen siitä, että esitys on nyt eduskunnan käsittelyssä, että tämä 25 vuoden ajan vireillä ollut asia ollaan nyt saattamassa sellaiseen taitekohtaan, josta henkilökohtaisestikin voi olla iloinen sen vuoksi, että on voinut olla jollakin tavoin tähän asiaan vaikuttamassa. Toivottavasti uusi eduskunta omalta osaltaan pyrkii tekemään lopullisen ratkaisun yhteydessä tästä ratkaisusta mietintöjen pohjalla vielä paremman, kuin mitä se tällä hetkellä on.

Ed. Alho merkitään läsnä olevaksi.

Ed. T u o m i o j a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! On mielestäni hyvin tyypillistä, että ed. Laine puheenvuoronsa aluksi likipitäen pyysi anteeksi kansanedustajilta sitä, että hän muiden paineiden ja kiireiden meihin jo kohdistuessa käyttää tällaisesta asiasta vielä kuitenkin puheenvuoron. Haluaisin sanoa, että ed. Laineella ei ole pienintäkään syytä pyytää käyttämiään puheenvuoroja anteeksi.

Ed. Laine kehotti puheessaan myös kansanedustajia pitämään kiinni puheoikeudestaan. Mielestäni hän on erityisen oikea henkilö näin sanomaan, koska kun minulla on ollut jo 70-luvulla ensimmäisen kerran tilaisuus seurata hänen työtään täällä eduskunnassa, en ole koskaan kokenut, että hän olisi tätä oikeutta väärinkäyttänyt.

Minusta meidän on syytä lausua hänelle kiitoksemme ja arvostuksemme siitä työstä, jonka hän vuodesta 68 alkaen on täällä tehnyt. Se on ollut todella arvokasta ja asiallista. Uskon, että me yli puoluerajojen arvostamme sitä siitä riippumatta siitä, että meillä luonnollisesti on ollut erilaisia katsomuksia. On hyvin ilahduttavaa, että ed. Laine saattoi mahdollisesti viimeisen puheenvuoronsa valtiopäivillä käyttää tällaisessa tärkeässä asiassa, jonka eteenpäin saattamisessa hänelläkin on ollut arvokas panoksensa. Kiitos!

Ed. V a r p a s u o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Voin täydestä sydämestä yhtyä ed. Tuomiojan ilmaisemiin käsityksiin ed. Laineen työstä nimenomaan tämänkin asian yhteydessä ja puheenvuoroon liittyen erityisesti kunnallisen itsehallinnon esiin ottamisesta perusoikeusuudistuksessa myös.

Todella jää meitä seuraavia myös sitten vaivaamaan, miten perusoikeuksissa mainittu julkinen valta tulkitaan ja miten siinä valtion ja kuntien välisen itsehallinnon käsitteet selvennetään. Voin todella yhtyä sanoihin, joita ed. Laine sanoi siitä, että tämä asia kaiken kaikkiaan myös perusoikeusuudistuksen jatkotyöskentelyssä on selvitettävä eli se, mikä on valtiovallan ja kuntien vastuun raja ja miten me voimme hallitusmuodossa vahvistaa kunnallista itsehallintoa ja myös kansalaisille selvemmäksi tehdä sen, mikä on loppujen lopuksi kunnan vastuu näiden kaikkien oikeuksien toteuttamisessa, joista perusoikeusuudistuksessa viime kädessä on kysymys.

Edustajat Hämäläinen ja Turunen merkitään läsnä oleviksi.

Ed. H a l o n e n : Arvoisa puhemies! Luultavasti ainoastaan työjärjestyssäännöt ehkäisivät monia meistä, ed. Laineen työtovereista ryhtymästä aplodeihin äskeisessä yhteydessä, koska monivuotinen yhteistyö on kyllä pienimmistä asioista isompiin ollut erinomaisen hyvä silloinkin, kun olemme olleet asioista joskus eri mieltä.

Arvoisa puhemies! Uskalsin itse vielä tänä viimeisenä päivänä pyytää puheenvuoron yksinkertaisesti siitä syystä, että nyt listalla olevista asioista — varoitan tämän lisäksi — pari muutakin ovat sellaisia, jotka ovat vieneet tämän eduskunnan istuessa sekä omaani että lakivaliokunnan aikaa varsin paljon ja joita olemme pitäneet tärkeinä.

Nyt käsiteltävänä olevassa perusoikeusuudistuksessa on mielestäni näkyvissä myös jo kahden eri eduskunnan aikana tehtyä työtä. Itse olen kiteyttänyt perusoikeusuudistuksen sanontaan, että kysymys on siitä, että voimme taata ihmisille mahdollisimman hyvin sekä vapauden että leivän. Työväenliike on kautta aikojen varsin hyvin oivaltanut sen, ettei näitä kahta asiaa voi asettaa toisilleen vastakkaisiksi, vaan vapaassa demo-

kraattisessa yhteiskunnassa pyritään pitämään huolta molemmista.

Perusoikeusuudistus on mielestäni tämän eduskuntakauden kaikkein tärkeimpiä asioita. Ehdin olla jo huolestunut siitä, että näiden kaksosten, jos niin voisi sanoa, enemmistöparlamentarismin edistämisen ja perusoikeusuudistuksen, väliin jäi niin pitkä aika, kuin yhdellä eduskuntakaudella on mahdollista jäädä. Näin ollen olen todella helpottunut siitä, että perusoikeusuudistus kuitenkin kaikkien mutkien jälkeen ja vaikkapa tässäkin muodossa, joka on hieman erilainen kuin olisin toivonut, on nyt täällä kuitenkin käsiteltävänä.

Olen itse ollut mukana tässä uudistuksessa sekä enemmistöparlamentarismin toteuttamisessa ja kaiken lisäksi sellaisessa tilanteessa, jossa jo oppositioon siirtyneenä asetettiin aika tiukastikin kysymys, tuleeko enemmistöparlamentarismi kohtelemaan tämän maan vähäväkisiä ankarammin ja kovemmin, kuin koskaan olemme uudistusta ajaessamme. Nimittäin jokainen aikakausi ja jokainen hallitus tietysti toteuttaa omaa poliittista linjaansa. Aikoinaan enemmistöparlamentarismin hyväksyminen antoi tietysti hallituksille ja hallituksien tukena oleville eduskuntaryhmille aikaisempaa huomattavasti suuremmat mahdollisuudet toteuttaa omaa linjaansa.

Sosialidemokraateille oli erittäin tärkeää, että enemmistöparlamentarismin toisena puoliskona hyväksyttiin myöskin perusoikeusuudistus, yksilötasoinen suoja ihmisille heidän kaikkein tärkeimpien oikeushyviensä osalta. Tällöin me halusimme toisaalta vahvistaa vanhojen pk-oikeuksien osalta, jos niin voisi sanoa, ståhlbergiläisen linjan tuomista nykypäivään ja toisaalta ns. tss-oikeuksien, taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien, turvaamista mahdollisimman hyvin myös kansallisella lainsäädännöllämme.

Se, että vuosisadan alussa jo osattiin ottaa mukaan maksuton kansakoulu, kansalaisten ensimmäinen sivistyksellinen oikeus, on mielestäni ihan kunnioitettava asia. Mutta se, että on kulunut näin monta vuosikymmentä, ennen kuin olemme saaneet ed. Knuuttilan nimellä kulkenutta aloitetta lukuun ottamatta mitään lisää, on tietysti ollut aika hämmästyttäväkin asia. Nimittäin samanaikaisesti sekä kansainvälisissä sopimuksissa että sen jälkeen tehdyissä perustuslakien muutoksissa muissa länsimaissa on otettu huomioon myöskin tss-oikeudet.

Kun perusoikeusuudistusta aikoinaan lähdettiin konkretisoimaan suomalaisessa poliittisessa järjestelmässä, hyvin usein sen puolestapuhujat saivat kuulla olevansa jo menneen aikakauden edustajia. Meitä liitettiin hyvin tiukasti DDR:läiseen perustuslakiajatteluun ja moneen muuhun sellaiseen hyvin hatarin perustein. Niin kuin monet perustuslakivaliokunnan jäsenet ovat täällä tuoneet esille, kysymys on hyvin kansainvälisestä ilmiöstä, ihmisoikeuksien kehittymisestä nykymuotoonsa.

Toisaalta haluaisin tässä yhteydessä muistuttaa — vaikka Suomi omalta osaltaan liittyen vapaaehtoisesti moniin kansainvälisiin sopimuksiin, jotka takaavat samoja oikeuksia, ja kohta liittämällä perusoikeusuudistuksella myös omaan perustuslakiajatteluunsa samat ainekset — että tämä uudistus on todellakin vielä kesken. Se vaatinee ihan perustuslainkin osalta muodollisten lisäpäätösten lisäksi myös uudelleenajattelua, edelleenkehittämistä, mutta myöskin sen, että sitä tukeva tai välittävä tavallinen lainsäädäntö uskollisena tämän uudistuksen hengelle koettaisi toteuttaa jatkossa nämä oikeudet mahdollisimman konkreettisella tavalla.

Tämän lisäksi haluan painottaa sitä, että suomalaisella tuomioistuinjärjestelmällä on myöskin uutta opeteltavaa. Kun Suomessa ei ole perustuslakituomioistuinta ja kun Suomen tuomioistuimilla ei myöskään ole ollut samanlaista oikeutta tulkita perustuslakeja taikka niiden kanssa ristiriidassa olevia säännöksiä kuin eräissä muissa maissa, tämä alue on vasta tulossa tuomioistuinten vakinaiseen käyttövälineistöön. On sinänsä tietysti ilahduttavaa, että Suomi liittyessään EU:hun jo esitti tällaisen käytännön olevan olemassa, mutta itse asiassa jos olemme aivan rehellisiä, se on kyllä vasta muotoutumassa.

Arvoisa puhemies! Täällä ovat eräät puhujat tuoneet esille kunnallisen itsehallinnon tärkeyden, eikä minulla siihen ole sinänsä mitään muuta huomauttamista kuin se, että niin valtion kuin kunnan tulee tietysti toteuttaa sitä, mikä perustuslaissa on katsottu kuuluvan kansalaisten perusoikeuksiin. Tässä mielessä nostan esiin nyt erinomaisen tärkeänä ja myönteisenä uudistuksena kokemani asian, ja se on vähemmistöoikeuksien vahvistaminen tällä perusoikeusuudistuksella.

Suomea on monissa kansainvälisissä yhteyksissä kiitelty siitä, että suomenkielisten lisäksi ruotsinkielisillä on ollut Suomessa perinteisesti hyvä asema. Sen äärimmäisenä esimerkkinä voi sanoa olevan Ahvenanmaan itsehallinto-oikeuden, mutta myös Manner-Suomessa asuvien

ruotsinkielisten asemaa on pidetty monessa suhteessa esimerkiksi kelpaavana.

Kuitenkin meillä on ollut koko itsenäisyyteemme ajan myös kaksi muuta vähemmistöryhmää: saamelaiset ja romanit. Saamelaisten kohdalla on enemmistön herääminen tapahtunut hieman nopeammin. Meillä on ollut jo aikaisemmin lainsäädäntöä, joka on vahvistanut heidän kulttuuri-identiteettiään ja kulttuuriautonomiaansa, mutta romanien kohdalla on todellakin tapahtunut, niin kuin naiskulttuurissa usein sanotaan, näkymättömän tekeminen näkyväksi. Me olemme toki nähneet romaniheimon jäseniä omassa arjessamme, nimenomaan romaninaisia kauniissa kansallispuvuissaan, mutta uskon, että asennoituminen tähän jo yli 400 vuotta Suomessa asuneeseen vähemmistökulttuuriin on monessa suhteessa poikennut siitä, mitä me olemme pitäneet oikeana esimerkiksi ruotsinkielisille tai jopa myöhemmin saamelaisille.

Sitä suurempi on iloni sen johdosta, että tämä yhteiskunta on nyt valmis hyväksymään erilaisuuden ja kuitenkin tasa-arvoisuuden ja että romanien kulttuuri mainitaan nyt sekä perustuslaissa että myös jo tämän eduskunnan ajalta eräissä erittäin tärkeissä sivistyksellisiin oikeuksiin liittyvissä laeissa.

Arvoisa puhemies! Puhun tietysti poliitikkona, mutta puhun myös romaniasiain neuvottelukunnan puheenjohtajana, ainoana poliitikkona siellä, joka on saanut seurata kuluneiden vuosien aikana myös romanien ja valtaväestön kanssakäymistä, ongelmia, mutta myös edistymistä yhdessä elämisessä ja erilaisuuden hyväksymisessä, joka Suomessa on tapahtunut. Hyvin usein suurimmat otsikot saavat erilaisten kulttuurien yhteentörmäykset, mutta sen sijaan huomattavasti vähemmälle jää huomio siitä, että yli 400-vuotisen yhdessäelämisen jälkeen on viime vuosien kuluessa tehty monet erinomaisen tärkeät uudistukset, jotka antavat toivoa siitä, että me olemme tiellä oikeaan suuntaan.

En toki väitä, että kaikki olisi kunnossa, kaikki olisi tehty, mutta väitän, että suunta, johon nyt ollaan menossa, on todellakin aikaisempaa paljon parempi. Taholtamme on aikaisemmin jo kiitetty eduskunnan sivistysvaliokuntaa siitä, että se on varsin ripeästi tehnyt hallituksen esityksiin tämän kevään aikana parikin kertaa jo muutoksia, jotka ovat mahdollistaneet romaneille omankielisen opetuksen vahvistamisen koululaitoksessamme. Haluan vielä mainita, että sivistysvaliokunta on tehnyt nämä muutokset yksimielisesti, mikä sille on erityisen suureksi kunniaksi.

Samanaikaisesti voin kertoa, että monilla hallinnon sektoreilla on tapahtunut vuoropuhelun vahvistamista, on syntynyt eräänlainen kulttuuritulkkien instituutio, jossa romanien oman väen piiristä valitut ihmiset ovat kertoneet valtaväestölle, miksi joissakin tilanteissa on erilaiset tavat. Vastaavasti enemmistön puolelta on selvitetty, miksi taas me edellytämme toisen tyyppistä käyttäytymistä; uusia yhteisiä menetelmiä on paljon löydetty.

En nyt ajankohdasta johtuen puutu näihin asioihin yksityiskohtaisemmin, mutta haluan kuitenkin mainita, että tätä uudistusta on pidetty romanien puolelta siksi suurena, että todennäköisesti tulette näkemään heitä täällä tänään Eduskuntatalolla ihan juhlistamassa sitä, että tämä perustuslakiuudistus tulee myös osaltaan vahvistamaan, että Suomen perustuslaki koskee heitä, ei pelkästään Suomen kansalaisina vaan myös romanikulttuurin edustajina.

Samanlainen, joskin hieman kauempaa seuraamani ilmiö on se, että myös viittomakielen osalta on nyt ryhdytty kulttuuri-identiteettiä vahvistaviin toimenpiteisiin.

Arvoisa puhemies! Kaiken kaikkiaan ja yhteenvetona toivon, että tämä eduskunta voi jälkeenpäin työtään katsoessaan todeta, että se on ollut omalta osaltaan auttamassa Suomea ymmärtämään erilaisuutta, mutta silti kunnioittamaan tasa-arvoisuutta ja näin ollen viemässä meitä yhä vahvemmin tässä mielessä uuteen aikakauteen ja uuteen Eurooppaan.

Edustajat Ala-Nissilä ja Skinnari merkitään läsnä oleviksi.

Ed. U k k o l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olisin ed. Halosen puheenvuoron johdosta sanonut, että tulevaisuudessa, kun näitä perusoikeuksia ryhdytään tulkitsemaan, ainakin minä toivoisin, että perinteiset perusoikeudet, negatiiviset oikeudet — sananvapaus, kokoontumisvapaus ja kansalaisten vapaus — eivät hukkuisi tulkinnassa näitten uusien perusoikeuksien alla. Toki myönnän, että nämä uudet perusoikeudet ovat äärimmäisen tärkeitä, mutta kyllähän totuus on, että jos valtiolta loppuu rahat, niin eihän sille mitään mahda, luki hallitusmuodossa mitä tahansa kansalaisten sivistyksellisistä, taloudellisista ja sosiaalisista oikeuksista. Näin valitettavasti on!

Sen vuoksi täytyykin pyrkiä järjestämään sellaiset järjestelmät, jotka nimenomaan turvaavat edes perusturvan näissä kolmessa tapauksessa. Todella toivon, koska uskon, että ed. Halonen on tulevassa hallituksessa, että hän nimenomaan vastaisuudessa muistaa nämä negatiiviset oikeudet. Kun tulin eduskuntaan ja esitettiin suullinen kysymys siitä, mikä on oikeusministeri Halosen kanta gallupkieltoon, ministeri Halonen rikkoi minun mielestäni tärkeää sananvapausperiaatetta sanoessaan, että kyllä gallupit voitaisiin kieltää. Kun tuli uusi oikeusministeri, hän sanoi, että demokratia on tällaista, ettei gallupkieltoja voida suomalaisessa demokratiassa panna voimaan. Tämä osoittaa, kuinka voidaan eri tavoin suhtautua erittäin tärkeään oikeuteen eli sananvapauteen.

Ed. H a l o n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Melkein sanon haikeutta äänessäni, että tämä kausi eduskunnassa ei tietysti voinut päättyä ilman, ettei meillä ainakin tässä asiassa taas olisi ed. Ukkolan kanssa erilaista informaatiota. Siis gallupkieltoa ei ole olemassa eikä ole ollut. Kysymys oli siitä, voitaisiinko tämmöinen saada aikaan, ja olen itse edustanut sitä kantaa, että Suomessa todennäköisesti ei. Monissa maissa on tämmöinen kielto, joka tarkoittaa sitä, että vähän ennen vaaleja ei saa enää tehdä eikä julkistaa sellaisia gallupeja, jotka saattavat toimia tavallaan mielen muuttajana. Tässä mielessä esimerkiksi muistaakseni Ranskassa ja Englannissa sellainen kielto on. Siinä on molemmat puolet, niin kuin monissa asioissa.

Arvoisa puhemies! Minä vielä nopeasti koetan sanoa tässä sen, että kyllä sekä taloudellisia, sosiaalisia että sivistyksellisiä oikeuksia mutta myöskin vapausoikeuksia aina on uhkaamassa vaara silloin, kun tulee huonot ajat. Ihan samalla tavoin huonoina ja kriittisinä aikoina usein halutaan myöskin rajoittaa sananvapautta tai kokoontumisvapautta. Tässä mielessä toivottavasti nyt huomataan, että näillä vanhoillakin oikeuksilla on samanlainen vaara ja olisi pidettävä molempia oikeuksia arvossa niin hyvinä kuin huonoina aikoina.

Ed. U k k o l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Halonen on aivan oikeassa, että huonoina aikoina nimenomaan paine käy myös näihin negatiivisiin oikeuksiin. Minun mielestäni valitettavasti tämä perusoikeusuudistus 10 §:n kohdalta on aika ongelmallinen. Ilmeisesti tulen omassa puheenvuorossani käymään läpi sitä: Sananvapautta voidaan murtaa yksinkertaisella lailla nimenomaan tämän pykälän perusteella. Siinä on ns. lakivaraus, joka tarkoittaa sitä, että kun siitä on maininta perustuslaissa, siihen ei enää tarvita vaikeutettua säätämisjärjestystä, vaan sananvapaus voidaan murtaa yksinkertaisella lailla. Tästä kehityksestä minä olen todella pahoillani, koska jos näin tapahtuu, niin se on kyllä todella yhden tärkeimmistä oikeuksista murtamista. Ilmeisesti ajat ovat niin vaikeat, että tällainen pykälämuotoilu on täytynyt nimenomaan 10 §:ään ottaa.

Ed. V i s t b a c k a : Arvoisa puhemies! Ed. Laine viittasi jo valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n 7 momenttiin, lepäämäänjättämismahdollisuuteen nimenomaan sellaisissa asioissa, jotka heikentävät toimeentulon lakisääteistä perusturvaa. Omassa vastalauseessani esitin, että tämä olisi jätetty vielä muutamaksi vuodeksi voimaan, jolloin olisi nähty, millä tavoin uutta perusoikeussäännöstöä tulkitaan. Mutta saamieni tietojen mukaan arvoisa puhemies on tulkinnut sillä tavoin, että toista lakiesitystä ei voida erillisesti esittää hylättäväksi, vaikka siihen minun tulkintani mukaan ei mitään estettä olisi pitänyt olla. Sen johdosta en tietenkään lähde esittämään toisen lakiehdotuksen hylkäämistä, mutta mielelläni olisin sen tehnyt, koska näen, että vielä olisi tullut olla voimassa lepäämäänjättämismahdollisuus nimenomaan sellaisissa tilanteissa, jolloin heikennetään toimeentulon lakisääteistä perusturvaa. Mutta jääköön tämä nyt pöytäkirjamerkinnäksi.

Ed. P y k ä l ä i n e n : Arvoisa rouva puhemies! Perustuslakivaliokunnan mietinnön mukaisessa 14 §:n viimeisessä momentissa todetaan: "Viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkitsemis- ja käännösapua tarvitsevien oikeudet turvataan lailla." Mutta tällaisenaan tämä lakiteksti ei tue vaatimuksia viittomakielen aseman parantamiseksi vaan jopa haittaa kieli- ja kulttuurivähemmistöaseman aikaansaamista, kun viittomakieli rinnastetaan muihin vammaisten apukeinoihin.

Toivomme ponsiesityksessämme, mikä on teille kaikille jaettu, että viittomakieli saa aseman kieli- ja kulttuurivähemmistön kielenä. Tällainen viittomakielelle tunnustettu asema on mm. Ruotsissa hyväksytty jo 80-luvun alkupuolella valtiopäivien päätöksellä, jolla turvataan kuurojen oikeus kaksikielisyyteen. Tällä hetkellä myös Ugandassa on menossa perustuslain uudistus,

jossa viittomakielen ja kuurojen asema kielellisenä vähemmistönä turvataan perustuslain tasolla. Toivomme tietysti, että Suomi ei jää tässä huonommaksi.

Tällä hetkellä maassamme on noin 5 000 viittomakieltä äidinkielenään käyttävää ihmistä, mutta historiallisista syistä viittomakieli on ollut ja sitä valitettavasti edelleen pyritään pitämään alistetussa asemassa. Viittomakielen hyväksymistä kieleksi näyttää vaikeuttavan se, että sitä ensisijaisesti käyttävät ihmiset, joilla on kuulovamma. Viittomakieli on kieli, kuten saamen, romanin, suomen tai ruotsin kieli, minkä uudempi kielentutkimus on varmistanut. Se, että viittomakieli on erilaista kuin ns. puhutut kielet, ei tee siitä kielenä huonompaa. Viittomakieltä ei myöskään saa sekoittaa erilaisiin apukeinoihin, jotka ovat keinotekoisesti kehitettyjä ja jotka eivät ole ns. luonnollisia kieliä, kuten viittomakieli, saamen tai suomen kieli.

Vastoin yleistä harhaluuloa viittomakieliä ei ole tehty, vaan ne ovat syntyneet samalla tavoin luonnollisesti kuin puhutut kielet. Viittomakieli ei myöskään ole kansainvälistä. Vaikka me puhuttuja kieliä käyttävät usein luulemme, että kaikki viittomakieltä käyttävät automaattisesti ymmärtävät toisiaan matkustaessaan ympäri maailmaan, näin ei todellakaan ole.

Viittomakieliä käyttävät ihmiset muodostavat omat yhteisönsä, joiden sisällä kieli siirtyy sukupolvelta toiselle. Viittomakielet ovat hyvin konkretiaan sidottua pantomiimiä, ja niillä on vastaavat ilmaisuvarat ja kieliopit kuin puhutuilla kielillä. Viittomakielten tieteellinen tutkimus on osoittanut, että ihmiskielet eivät ole rajoittuneet puheeseen ilmaisukanavana. Viitotuilla kielillä on samat lingvistiset piirteet, jotka määrittelevät puhutut kielet kieliksi.

Myös sosiolingvistisestä näkökulmasta katsoen viitotut ja puhutut kielet käyttäytyvät samalla tavalla. Viittomakielet läpikäyvät historiallisia muutoksia. Niiden viittomisto laajenee samojen prosessien kautta kuin puhuttujen kielten sanasto. Niissä on aluemurteita, ja yksilöiden kielenkäyttö vaihtelee mm. iän, sukupuolen, asuinseudun ja sosioekonomisen aseman mukaan, aivan kuten puhutuissa kielissäkin.

Kunkin viittomakielen käyttäjät muodostavat yhteisön, joka ei ole viitottu versio maan valtakulttuurista. Viittomakielisillä yhteisöillä on omat arvonsa ja uskomuksensa, jotka näkyvät esimerkiksi viittomakielisessä teatterissa ja runoudessa, kuurojen tapakulttuurissa ja järjestötoiminnassa.

Vaikka tällä hetkellä näkemys viittomakielten statuksesta kielinä on jo jonkin verran vakiintumassa, viittomakieliä pidetään valitettavasti usein vähempiarvoisina tai huonompina kuin puhuttuja kieliä. Koska useimmat ihmiset puhuvat, oletetaan, että puhutut kielet ovat niin sanotusti parempia kuin viittomakielet. Tämän pohjalta oletetaan, että ihminen lajinkehityksen kuluessa on valinnut puheen ja ihmisaivot ovat rakenteeltaan sopivammat puheelle. Mutta nämä ovat olettamuksia, joita tutkimus ei tue. Mikäli mainitut olettamukset pitäisivät paikkansa, lapset suosisivat kielen omaksumisessa välttämättä puhuttuja kieliä. Kun on tutkittu puhuttujen ja viitottujen kielten omaksumista, on todettu, että lapset omaksuvat kielen hämmästyttävän samalla tavalla riippumatta siitä, perustuuko kieli näköön vai kuuloon.

Kuurot lapset, joille viitotaan syntymästä lähtien, omaksuvat viittomakielen samojen kehitysvaiheiden kautta kuin kuulevat lapset puhutun kielen. Kuulevat lapset, joille sekä viitotaan että puhutaan, omaksuvat viittomakielen ja puhutun kielen rinnakkain, kuten ketkä tahansa kaksikieliset lapset. Kuulevat lapset, joille vain viitotaan, omaksuvat viittomakielen, samoin kuin kuulevat lapset omaksuvat puhutun kielen tai kuurot lapset viittomakielen.

Tutkimustulokset eivät tue sitä käsitystä, että ihmisaivot olisi erityisesti viritetty puheelle. Näyttääkin siltä, että vastasyntyneen aivot on viritetty ottamaan vastaan kieltä riippumatta kielen modaliteetista.

Yhteenvetona voimme todeta, ettei ole mitään syytä sulkea viittomakieliä pois kielten joukosta. Viittomakielten status kielinä on kiistatta todistettu tieteellinen tosiasia. Siksi ehdotankin, että eduskunta tämän kauden viimeisenä päivänä hyväksyy lausuman, joka kuuluu seuraavasti:

"Hyväksyessään perusoikeussäännöksiä koskevat lakiehdotukset lepäämään eduskunta edellyttää, että hallitus mahdollisimman nopeasti selvittää, miten viittomakieltä käyttävät saavat turvatun, tasavertaisen aseman muiden kieli- ja kulttuurivähemmistöjen kanssa."

Ed. Lindqvist merkitään läsnä olevaksi.

Ed. A l a r a n t a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Pykäläisen puheenvuorosta saattoi päästä siihen väärään käsitykseen, ettei viittomakieli ollenkaan sisältyisi käsittelyssä ole-

vaan perusoikeusuudistukseen. Koska olen ollut perusoikeuskomitean jäsen, muistan hyvin tarkkaan vaiheet, joita ei tietenkään voi tässä kerrata, miten viittomakielen maininta saatiin kielipykälään.

Sinänsä ed. Pykäläisen ponsi on varmasti hyvä ja kannatettava, mutta nyt valiokunnan mietinnön ja sivistysvaliokunnan lausuntoon sisältyvän vastalauseen muotoilujen välillä on kysymys mielestäni vain kirjoittamistavasta. Viittomakielen rinnalle perustuslakivaliokunta esittää lisäystä, minkä ed. Pykäläinen totesi: "Viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkitsemis- ja käännösapua tarvitsevien oikeuden turvataan lailla." Minusta tässä ei ole kysymys mistään eriarvoisuudesta vaan pikemminkin tasa-arvoisuudesta.

Ed. L a i n e (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Minun on kyllä helppo yhtyä ed. Pykäläisen perusteluihin ja myös hänen ponsiehdotukseensa, koska vasemmistoliiton edustajat äänestivät nimenomaan sivistysvaliokunnan lausuntoon liitetyn eriävän mielipiteen mukaisesti salissa silloin, kun toisessa käsittelyssä asiasta äänestettiin.

Se, mitä ed. Alaranta äsken sanoi, pitää kyllä paikkansa. Hallituksen esityksen 14 §:n 3 momentin viimeinen lause kuuluu: "Viittomakieltä käyttävien - - oikeudet turvataan lailla." Näinhän sivistysvaliokunnan lausunnon eriävässä mielipiteessäkin on.

Mutta olen kyllä ymmärtänyt niin, että viittomakieltä käyttävien, samoin kun romanien ja saamelaisten, keskuudessa on sellainen käsitys, että jos heidän oikeutensa mainitaan kukin eri momenteissa, ne ovat vahvemmat. Siten en voi väittää nyt tätä vastaan, vaikka muoto kirjaimellisesti ottaen on sama. Nämä ovat ne syyt, joiden vuoksi tulen kyllä äänestämään ed. Pykäläisen ponsiehdotuksen puolesta.

Ed. P y k ä l ä i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Alarannalle haluan todeta, että on suuri edistysaskel, että viittomakieli mainitaan perusoikeusuudistuksessa, mutta alkuperäisessä hallituksen esityksessä viittomakieltä käyttävien oikeudet oli mainittu omana lauseenaan.

Tässä on se suuri ero, kuten ed. Laine totesi, että on nimenomaan kysymys kuurojen ja viittomakieltä käyttävien identiteetin vahvistamisesta ja tukemisesta valtaväestön puolelta. On aivan eri asia, jos esimerkiksi suomalaiset laitetaan jossakin EU-direktiivissä suomen kieltä ja muita tulkitsemis- ja käännösapuja tarvitsevien kanssa samaan lauseeseen pää- tai sivulauseessa, kuin että meillä on jossakin EU-direktiivissä lause, että suomen kieltä käyttävien oikeudet turvataan lailla. Luulen, että se vaikuttaa meidän kaikkien identiteettiin.

Tässä on nimenomaan kyse identiteetistä lähtökohtaisesti. Uskon, että varmaan juridisesti tietyissä oikeustapauksissa on ihan sama, onko asia sivu- vai päälauseessa vai erillisenä lauseena, mutta nimenomaan ihmisten kannalta, ihmisten oikeuksien ja sen kannalta, että me mielellämme viittomakieltä käyttävät tasavertaisina jäseninä tässä yhteiskunnassa valtaväestön kannalta, on erittäin suuri merkitys sillä, että viittomakieli on yhtä lailla omassa lauseessaan turvattuna kuin esimerkiksi saamen kieli tai ruotsin kieli tai romanikieli tai meidän valtaväestön käyttämämme suomen kieli.

Ed. A l a r a n t a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Haluan vielä ed. Pykäläisen puheenvuoron johdosta todeta, että minä kyllä hyvin lämpimästi kannatan, niin kuin totesin komiteassa kannattaneeni ja jopa ajaneeni tätä viittomakielen mainintaa, niin että viittomakielen käyttäjät saavat ihmisarvoisen ja valtaväestöön, jos näin sanotaan, nähden tasa-arvoisen kohtelun.

Ehkä minä olen pudonnut tällaiseen komitean juoksuhautaan, kun muistan kymmeniä eri keskusteluja lähinnä tällaisista makuelämyksistä, kun arvostetut, korkeasti oppineet juristit meitä maallikkojäseniä opettivat siinä, miten voitaisiin kirjoittaa sellaista lainsäädäntöä, jota ihmiset ymmärtävät, ja mahdollisimman tiivistä lainsäädäntöä. Siihen sisältyy ongelmia, mutta komiteatyöskentelyssä nämä muotoilut vaihtelivat lähes kuukausittain. Joskus nämä asiat olivat eri lauseissa ja joskus niitä yhdisteltiin. Siinä mielessä vain halusin osoittaa ymmärtämystä perustuslakivaliokunnan muotoilulle, joka mielestäni on tiivis ja tasa-arvoisen näköinen muotoilu.

Ed. S a s i : Arvoisa puhemies! Meillä on käsiteltävänä tällä kertaa varsin keskeinen uudistus, joka tulee seuraavaan eduskuntaan, jossa toivon myös edelleen voivani vaikuttaa sen edelleenhyväksymisen puolesta. Hallitusmuotoa modernisoidaan keskeisellä tavalla, ja kun aikaisempi hallitusmuoto on pääasiassa keskittynyt vain vapausoikeuksiin, on mielestäni erittäin tarkoituksenmukaista ja hyvä, että meillä hallitusmuodos-

sa jatkoksi säädetään myös taloudellisista, sosiaalisista ja sivistyksellisistä perusoikeuksista. Mielestäni on erittäin tärkeätä, että hallitusmuoto heijastaa sitä arvomaailmaa ja sitä ajattelutapaa, mikä kussakin yhteiskunnassa vallitsee.

Koko tällä uudistuksella on varsin pitkä historia. Se alkaa jo 1970-luvun alkupuolelta, mutta oikeastaan tämän uudistuksen lähtölaukaus oli silloin, kun aikoinaan Långin perusoikeuskomitea asetettiin vuonna 1989. Muistan, kun tuon komitean työ sitten julkaistiin lehdissäkin, ennakkotietoja suunnitelmista. Täytyy todeta, että ne alkuperäiset suunnitelmat tuossa komiteassa olivat kyllä ns. DDR:läistä ajattelua, jossa kuviteltiin, että perustuslailla voidaan säätää kaikkea hyvää kaikille kansalaisille. Siellä oltiin lupaamassa lämmintä yösijaa ja erilaisia muita etuisuuksia miettimättä yhtään yhteiskunnallista realismia.

Täytyy kuitenkin todeta, että tuon komitean työskentelyn loppuvaiheessa tapahtui olennaista järkiintymistä ja päädyttiin tilanteeseen, jossa kyettiin hiomaan sellaisia ehdotuksia, jotka myös tämän päivän taloudellisessa tilanteessa ovat realistisia ja toteuttamiskelpoisia.

Vielä tuota hiomistyötä aikoinaan toteutti perusoikeustyöryhmä, ja voidaan sanoa, että sen työn pohjalta on saatu eduskunnalle esittämis- ja toteuttamiskelpoinen esitys, joka nyt suurin piirtein siinä muodossa tulee hyväksytyksi. Täytyy sanoa, että perusoikeustyöryhmän esitys vastaa normaalia länsimaista hallitusmuotoa, perusoikeussääntelyä, mitä långilainen ajattelu ei olisi edustanut.

Haluan korostaa, että kaikissa tilanteissa toki on erityissyytä korostaa vapausoikeuksia ja niiden merkitystä. Syy tähän on se, että yhteiskunnalla, jota myös eduskunta edustaa, on käytettävissään aina väkivaltakoneisto ja se kykenee määräämään, hallitsemaan, holhoamaan yksilöä. Siitä syystä on välttämätöntä, että jokaisessa kehittyneessä yhteiskunnassa yksilö saa riittävää suojaa myös päätöksentekijöitä vastaan, ja se on nimenomaan perusoikeussäännösten keskeisin ja keskeinen tehtävä. Kansalaisille on aina taattava riittävä vapauspiiri, niin että ilma hengittää yhteiskunnassa ei lopu, jotta vapaus ei lopu.

Olennaista mielestäni tässä uudistuksessa on se, että taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien osalta subjektiivisia oikeuksia on vain kaksi. Toinen on maksuton perusopetus ja toinen on välttämätön toimeentulo ja muu huolenpito, joka tarkoittaa lähinnä ns. eksistenssiminimiä, jolla pyritään siihen, että jokainen ihminen kykenee selviytymään tässä yhteiskunnassa niin, että hengen tai muun vastaavan kaltaisen tilanteen menetys ei häntä uhkaisi.

Mitä tulee muihin sosiaalisiin oikeuksiin, olennaista on se, että ne ovat velvoitteita eduskuntalaitokselle pitää huolta kansalaisista myös jatkossa. Erityisen tärkeätä mielestäni on alleviivata hallituksen esityksen mukaista 15 a §:n tulkintaa, jonka myös perustuslakivaliokunta mietinnössään on sellaisenaan hyväksynyt.

Olennaista on siis se, että nyt hyväksyttävä perusoikeusuudistus ei edellytä suoranaisesti muutoksia nykyiseen sosiaalilainsäädäntöön. On myös korostettava sitä, että se tarjoaa vain tietyn järjestelmäsuojan, niin että meillä täytyy olla sosiaaliturvajärjestelmä työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden, vanhuuden, lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen varalle. Nämä eivät ole siis subjektiisivia oikeuksia, vaan lainsäätäjällä on velvollisuus säätää jokin tietty laki, niin että näissäkin tilanteissa kansalainen voi saada sosiaaliturvaa. Turvan taso asetetaan tavallisella lailla eduskunnassa.

Jos olisi menty siihen, että olisi annettu subjektiivisia oikeuksia kaikkien näiden tilanteitten varalle, voi sanoa, että eduskuntalaitos olisi aika pitkälti menettänyt merkitystään ja sosiaaliturvan tasosta olisi tullut juridiikkaa, ja mikä onkaan keskeisempi asia kunkin maan parlamentille kuin verotuksen ja sosiaaliturvan tasosta päättäminen. Se on asia, jonka tuleekin aina länsimaisessa yhteiskunnassa säilyä demokraattisen päätöksenteon eikä juridisen käsittelyn kohteena.

Tärkeätä on myös todeta, että nämä säännökset mahdollistavat yhteiskunnan olosuhteiden muuttumisen. Se tarkoittaa myös sitä, että jos taloudellinen tilanne yhteiskunnassa vaikeutuu, näitä etuuksia voidaan lainsäädännössä heikentää. Kuten hallituksen esityksen perusteluissa todetaan, kaikkia sosiaalisia oikeuksia tulee kehittää nimenomaan yhteiskunnan taloudellisten voimavarojen mukaisesti, ja mikä on tärkeätä, nuo voimavarat arvioidaan pitkällä tähtäimellä siten, että perustoimeentulon turva on kestävästi taattu pitkäksi aikaa eteenpäin niin, että ei luvata sellaisia etuisuuksia lyhyellä tähtäimellä, jotka johtaisivat tosiasiassa sosiaaliturvan romahtamiseen pitkällä tähtäimellä.

Perustuslakivaliokunnalla tulee olemaan hyvin keskeinen rooli seuraavassa eduskunnassa, kun se tulee tulkitsemaan näitä säännöksiä ja niitä tilanteita, joissa näihin oikeuksiin vedotaan, kun tulkitaan tavallisten lakien tai perustuslain säätämistilannetta.

Luulen, mikäli sosialidemokraatit ovat seuraavassa hallituksessa, että he tulevat olemaan hyvin tyytyväisiä siihen, että tällainen uudistus tässä eduskunnassa ja seuraavan eduskunnan alkuvaiheilla on toteutettu, varsinkin tilanteessa, jossa he ovat sitoutuneet 20 miljardin markan säästöihin. (Ed. Laine: Entäs puhuja?) — Mielestäni me päädymme normaaliin länsimaiseen parlamentaariseen tilanteeseen säätämällä tällaisen lain, ja olen tyytyväinen, että eduskunnalla on mahdollisuuksia tehdä myös säästöpäätöksiä yksinkertaisella enemmistöllä.

Haluan korostaa myös sitä, että olisin itse toivonut, että perusoikeusuudistuksen yhteydessä olisi otettu kantaa myös kansalaisten suojaan verotuksen suhteen. Tilanne yleensä on ollut se, että kapinat yhteiskunnassa ovat syntyneet siitä, kun hallitsija on pakko-ottanut kansalaisilta veroja kohtuuttoman paljon. Myös yleensä nämä tilanteet ovat aiheuttaneet kansanvallan vahvistumista historiassa eri maissa.

Täytyy sanoa, että tänä päivänä voi jopa suorastaan hämmästellä, että tällaista kapinamielialaa Suomessa ei ole vallalla, maassa jossa on Länsi-Euroopan korkein verotuksen, erityisesti tuloverotuksen, taso, joka koskettaa kaikkia kansalaisia. Olisi ollut tarkoituksenmukaista, että olisi säädetty kohtuuttoman verotuksen kielto. Sitä tuskin olisi voitu määritellä absoluuttisena suureena johonkin tiettyyn prosenttilukuun, mutta kuitenkin mielestäni se olisi ollut tarkoituksenmukainen säännös siitä syystä, että eri oikeuksia olisi voitu punnita tasapuolisesti keskenään, jotta niitten harkinnassa olisi voitu tulla oikeudenmukaiseen ja kohtuulliseen lopputulokseen.

Tärkeätä tässä uudistuksessa on myös se, että kun se toteutuu, siinä yhteydessä kumotaan valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n 7 momentti, jolloin tässä maassa siirrytään lopullisesti enemmistöparlamentarismiin ja päästään pois niistä vaikeista tulkintaongelmista, joita perustuslakivaliokunnalla on ollut tuon säännöskohdan soveltamisessa.

Mielenkiintoista on se, että vuosikymmenten aikana vasemmisto hyvin voimakkaasti ajoi enemmistöparlamentarismiin siirtymistä, ja se tavallaan liittyi siihen, että vasemmisto katsoi olevansa tavoitteellisin voima yhteiskunnassa. Kuitenkin 1980-luvulla tilanne olennaisesti muuttui. Kokoomus käänsi kelkkansa 80-luvun puolivälin jälkeen ja keskusta myöhemmin, ja voi sanoa, että se osittain liittyi siihen, että porvarilliset ja liberaalit ainekset olivat kaikkein aloitteellisimpia, edistyksellisimpiä, kuten haluaisin sanoa, 1980-luvulla ja myös tällä vuosikymmenellä, mikä on antanut poliittiset edellytykset sille, että hyvin laajalla rintamalla voidaan olla siirtymässä enemmistöparlamentarismiin.

Mielenkiintoista on todeta se, että kaikkein eniten vasemmalla ehkä kaikkein eniten on ollut epäilyksiä viime aikoina enemmistöparlamentarismiin siirtymisen suhteen ja myös sosialidemokraattien keskuudessa jossain määrin, mikä heijastuu siinä, että valmiutta tämän eduskuntakauden alussa jo siirtyä enemmistöparlamentarismiin sosialidemokraateilla ei ollut. Mutta toivon, että seuraava eduskunta voisi yksimielisesti siirtyä enemmistöparlamentarismiin ja riippumatta siitä, minkälainen kokoonpano seuraavassa eduskunnassa on, kukaan ei uuden kokoonpanon johdosta menettäisi hermojaan, vaan voisimme mahdollisimman yksimielisesti säätää tämän perusoikeusuudistuksen voimaan ja päätyä siihen, että Suomikin lopullisesti siirtyy normaaliin länsimaiseen enemmistöparlamentarismiin.

Ed. A i t t o n i e m i (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ensinnäkin totean sen, mitä olen aikaisemminkin sanonut. Perusoikeusuudistus ja sen tuottama teksti on utopistinen toivelista siitä, miten yhteiskunnassa asioiden pitäisi olla. Se ei määrää, miten ne ovat.

Oli mielenkiintoista, että ed. Sasi, joka ei koskaan ole välittänyt perusturvasta eikä vähäosaisten ihmisten asemasta, tässä vaiheessa, kun televisio kuvasi hänelle vaalimainosta, muuttui yhtäkkisesti perusturvan kannattajaksi. Se on jollakin tavalla aika kuvottavaa, jos voisin näin sanoa. Mutta näin tietysti vaalien alla täytyy olla.

On varmaankin niin, että ed. Sasi on perusoikeusuudistuksen kautta pääsemässä omaan suureen toiveuneensa eli siihen, että pienituloisilla ihmisillä ei perusturvan osalta ole enää minkäänlaista turvaa. Tämä perusoikeusuudistus ja sen säännökset eivät turvaa perusturvaa. Sen turvaisi vain lepäämäänjättämisen mahdollisuus ja sitä koskeva uhka. Pienituloisilla, sosiaaliturvan ja perusturvan varassa olevilla ihmisillä ei ole tämän jälkeen yhteiskunnassa minkäänlaista turvaa. He ovat poliittisen valtapelin armoilla, ja tämä varmasti sopii myös ed. Sasille, vaikka hän antoi tästä nyt kaunista kuvaa tietyistä syistä.

Ed. A l a r a n t a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Sasin puheenvuoron johdosta haluan kyllä asettua puolustamaan ylijohtaja K. J. Långia perusoikeuskomitean puheenjohta-

jana, sitä lämmintä, inhimillistä, humaania asennetta, jolla hän johti työtämme. Ed. Sasi oli komitean jäsen, mutta hän oli jo silloin niin kiireinen mies, että hän ehti hyvin harvoin olla komitean kokouksissa paikalla. Ihmettelen, mitä hän tarkoittaa långilaisella perusoikeusajattelulla. Minun korvissani se kuulosti ed. Sasin puheessa hieman negatiiviselta lataukselta niin kuin viittaus DDR:äänkin. Kansleri Kauko Sipposen aikoinaan antaman asiantuntijalausunnon mukaan DDR heijastuu tässä uudistuksessa yhdessä pykälässä, 14 a §:ssä, jossa puhutaan vastuusta luonnosta.

Mitä tulee heittoon lämpimästä yösijasta, niin olen kyllä itse sitä mieltä, että me elämme Suomessa sellaisissa olosuhteissa, että oikeus kotiin ja oikeus asuntoon olisi voinut olla kyllä voimakkaampikin kuin se, mitä nyt tässä hallituksen esityksessä hyväksytään. Onhan täällä kotirauhakin. Mitä tehdään säädöksellä kotirauhasta, ellei ihmisellä ole kotia?

Ed. L a a k s o (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ilmeisesti ed. Sasi luki johonkin vaalijulkaisuunsa kirjoittamansa puheenvuoron, sillä puhe siitä, että perusoikeuksiin pitäisi liittää suoja kohtuuttoman korkeaa verotusta vastaan, henkilöltä, joka on itse keskeisesti vaikuttanut siihen, että Suomessa on näin korkea verotus, kuin tällä hetkellä on, tuntuu hyvin oudolta. Eli ilmeisestikin on kyse siitä, että ed. Sasia on kovasti arvosteltu niissä tilaisuuksissa, mihin hän on osallistunut. Tästä syystä hänen on pakko vastata julkisuudessa, ja mikä olisi parempi vastaus kuin se, että olen eduskunnassa esittänyt perusoikeuksiin, oikein perustuslakiin, suojaa kohtuuttoman korkeaa verotusta vastaan. Kun tämän tekee henkilö, joka on ollut ottamassa käyttöön raippaveroja, eläkeläisten verotusta ja kaikkia tuloverojakin kiristäviä esityksiä, tuntuu kyllä oudolta. Jos ed. Sasi olisi sanonut, että hänen puheenvuoronsa on itsekritiikkiä, niin silloin sen olisi ymmärtänyt. Nyt se oli pelkkää vaalipropagandaa.

Ed. S a s i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Laaksolle haluan todeta, että jos hän lukee valiokunnan mietinnön, hän voi todeta, että minä olen jo pitkän aikaa, useita vuosia, sitten jättänyt aloitteen kohtuuttoman verotuksen kiellosta, joten ajatus ei ole vasta tässä debatissa herännyt. Mitä tulee verotuksen korkeuteen, niin luulen, että ed. Laakson kanssa minun ei paljon tarvitse siitä keskustella, koska hän on niitä, jotka tässä maassa jatkuvasti haluavat korottaa veroja ja mahdollisimman korkealle. Tältä osin haluan todeta, että kokoomuksen elo keskustan kanssa hallituksessa ei ollut kovinkaan helppoa. Olen pettynyt mm. siihen, että viime keväänä ei saatu tuloverotuksen osalta niitä ratkaisuja aikaiseksi, mitä kokoomuksen eduskuntaryhmä hyvin voimakkaasti ajoi.

Mitä tulee itse järjestelmään, niin mielestäni on tärkeätä, että uudistuksessa todetaan ne ongelmatilanteet, joihin perheet ja yksilöt saattavat yhteiskunnassa joutua, ja taataan turva kaikkien näiden varalle, niin että väliinputoajatilanteita ei synny. On selvää, että taso täytyy aina mitoittaa yhteiskunnan resurssien ja maksukyvyn mukaisesti, ja sen tämä laki nyt mahdollistaa. Jos meidän täytyy tehdä säästöjä, niin niitä on mahdollista tehdä yksinkertaisella enemmistöllä. Mielestäni se on tarkoituksenmukaista. Toki tämä merkitsee sitä, että säästöt eivät voi olla sellaisia, että ne asettaisivat yksilöt tai perheet kohtuuttomaan asemaan.

Mielestäni nykyinen sääntely, valtiopäiväjärjestyksen 66 § 7 momentti, on mahdoton, kun joudutaan tulkitsemaan toimeentulon lakisääteistä perusturvaa, kun katsotaan, mikä on lakisääteistä perusturvaa. Sitä voidaan perustuslakivaliokunnan mietinnön perustelujen mukaisesti aivan pikkuisen heikentää. Mikä on se pieni heikennys? Voi todeta, että perustuslakivaliokunta ei ole kovin hyvin selvinnyt siitä urakasta, mikä sillä on ollut tämän säännöksen tulkinnassa, mutta myönnän, että tulkinnan tekeminen on äärimmäisen vaiketa. Valiokunta on ollut erittäin suurten vaikeuksien edessä itsestään riippumattomista syistä tässä asiassa.

Ed. U k k o l a: Arvoisa puhemies! Ihan muutama sana äskeiseen debattiin. Perusoikeusuudistus, mikä meillä nyt on käsiteltävänä, ei ole långilainen, eikä sellainen ollut myöskään komitean varsinainen mietintö. Sen sijaan DDR:stä saatiin vaikutteita ja niin sanotusti långilaisia olivat ne ensimmäiset kaavailut, joita tehtiin komiteassa (Ed. Laine: Ei pidä paikkaansa! Ei Lång edes käynyt DDR:ssä!) mutta jotka aikanaan muotoutuivat länsimaisen oikeusjärjestelmän ja länsimaisen perusoikeuskäsityksen mukaisesti. Eli tämä tästä. (Ed. Sasi: Tämä on totta!)

Sitten haluaisin sanoa sen, mikä on muutamaan kertaan tässä keskustelussa jo sanottu, että tämä on kahdessa suhteessa erittäin tärkeä uudistus. Tämä on jatko sille suomalaisen parlamentarismin kehittämiselle, jota me eduskunnas-

sa olemme halunneet edistää. Siinä suhteessa ilman tätä perusoikeusuudistusta myöskään enemmistöparlamentarismi Suomessa ei olisi edistynyt siihen mittaan, kuin se tällä hetkellä on edistynyt. Toki sopii toivoa, että jatkossa pystyttäisiin menemään vieläkin pidemmälle.

Haluaisin itse asiassa tehdä kysymyksiä, joihin toivon seuraavien puhujien jatkossa vastaavan, edustajien Nikula ja Alho, jotka ovat erinomaisia valtiosääntöasiantuntijoita ja jotka ovat olleet mietintöä käsittelemässä.

Kysymys on nimenomaan 10 §:stä, sananvapauspykälästä, johon valiokunta on lisännyt ns. lakivarauksen, jonka mukaan tarkempia säännöksiä esimerkiksi sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla. Pitää paikkansa, että myös nykyisessä laissa on vastaava maininta. Sen 10 §:n viimeinen momenttihan kuuluu: "Säännöksiä näiden oikeuksien käyttämisestä annetaan lailla."

Tarkoittaako valiokunnan tekemä lisäys nyt sitä, että perustuslakivaliokunta jatkossa joutuu tulkitsemaan, minkälaiset säännökset ja rajoitukset voidaan säätää yksinkertaisella enemmistöllä ja minkälaiset sananvapauden rajoitukset vaativat perustuslain säätämisjärjestyksen? Tähän haluaisin puuttua, koska esimerkiksi II vastalauseessa esitetään myös 12 §:ään, omaisuudensuojapykälään, lakivarausta. Siinähän esitetään 1 momenttiin lisättäväksi sanat "lain mukaan", jolloin koko mentti kuuluisi: "Jokaisen omaisuus on turvattu lain mukaan." Sen selvityksen perusteella, minkä minä olen tämän ehdotuksen pohjalta tehnyt, käsittääkseni ehdotus merkitsee sitä, että jos pykälässä olisi sanat "lain mukaan", omistusoikeutta voitaisiin rajoittaa yksinkertaisella enemmistöllä. Eli sanat "lain mukaan" tekevät porsaanreiän omistusoikeuden suojaan. Mutta tekeekö porsaanreiän myös 10 §:ään lisätty teksti, jonka mukaan tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla. Minkälaisen porsaanreiän tämä tekee?

Olen pahoillani siitä, että 10 §:n 1 momentissa on teksti: "Lailla voidaan säätää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia." Meillähän on jo maailman kirein videosensuurilaki. Mitä muita mahdollisia kiristyksiä tässä suhteessa halutaan? Minkä vuoksi tällainen yksityiskohta pannaan niin tärkeään lakisäädöstöön kuin perustuslakiin? Tätä minä en ymmärrä sen takia, että meillä tämä on otettu jo huomioon. Videosensuurilakihan aikanaan nimenomaan säädettiin perustuslain säätämisjärjestyksessä. Eli minkälaisia välttämättömiä rajoituksia tässä nyt aiotaan säätää kuvaohjelmille yksinkertaisella enemmistöllä säädettävällä lailla? Tämä ihan selkeästi tekee sen, että jatkossa tässä suhteessa kaikki lainsäädäntö menee yksinkertaisella enemmistöllä eduskunnassa läpi.

Se, mistä olen tyytyväinen, on 10 §:n 2 momenttiin tehty lisäys: "Viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu." Tämä on yksi suomalaisen demokratian peruskysymyksiä eli se, missä suhteessa ja millä tavoin viranomaisten toiminta on julkista. Tästä lisäyksestä olen erittäin tyytyväinen.

Jatkossa me joudumme puuttumaan sellaiseen asiaan kuin tiedotusvälineiden lähdesuojaan. Siinä nimittäin on viime eduskuntakaudella tehty sellaisia rajoituksia, jotka, jos yhteiskunnallinen ilmapiiri kiristyy, merkitsevät sitä, että tiedotusvälineiden lähdesuoja voidaan aika heppoisin perustein murtaa tuomioistuimissa. Virkarikoslakiin sisällytettiin se, että virkamies voidaan tuomita vankeuteen myös ei-julkisten sellaisten tietojen vuotamisesta, jotka eivät ole salaisia mutta jotka myöskään eivät ole julkisia. Tämä muutos merkitsee sitä, että tuomioistuin voi murtaa lähdesuojan myös ns. ei-julkisten tietojen antamisesta, jos näin halutaan.

Toivottavasti tähän ei koskaan tarvitse puuttua, mutta varmuuden vuoksi uudelta hallitukselta toivoisi selkeämpiä ja tiukempia säännöksiä tiedotusvälineiden lähdesuojan oikeudesta sen takia, että sananvapaus ja tiedotusvälineiden oikeus toimia on yksi demokratian tärkeimpiä perusasioita. Tietenkin jokainen tässä eduskunnassa puhuu oman taustansa perusteella. Jotkut muut oikeudet ja jotkut muut asiat ovat varmasti joillekin toisille kansanedustajille tärkeitä, mutta oman 25-vuotisen työkokemukseni perusteella voi sanoa, että yhteiskunta murtuu ja kansalaisten vapaus vaarantuu, jos tiedotusvälineiden oikeutta aletaan rajoittaa sellaisissa tilanteissa kuin esimerkiksi 30-luvulla tapahtui. Toivotaan, että tämmöistä ei Suomenmaassa tapahdu.

Mitä muuten lakiesitykseen tulee, tietyllä tavalla tämä merkitsee sitä, että perinteiset vapausoikeudet joutuvat nyt "tasa-arvoiseen" asemaan sivistyksellisten, sosiaalisten ja taloudellisten oikeuksien kanssa, eli kun aikaisempi perustuslaki merkitsi sitä, että vapausoikeudet — ihmisten oikeus hengittää — olivat kaikkein tärkeimpiä, nyt näiden rinnalle ovat tulleet muut oikeudet. Perustuslakivaliokunta, koska meillä ei ole pe-

rustuslakituomioistuinta, joutuu seuraavassa eduskunnassa tasapainoilemaan näiden kaksien oikeuksien välillä.

Jokainen kansanedustajaehdokas joutuu tietenkin omassa vaalikampanjassaan ottamaan kantaa siihen, miten jatkossa tulee suhtautumaan perusoikeusuudistukseen. Tämähän tarvitsee 2/3:n enemmistön uudessa eduskunnassa.

Omalta kohdaltani ilmoitan, että vaikka muutamia asioita on, joihin voi panna kysymysmerkin, totta kai kannatan tätä asiaa siitäkin huolimatta, että vapausoikeuksien asema meidän perustuslaissamme tietyllä tavalla heikkenee, vaikka niitä oikeuksia sinänsä ei heikennetä, todennäköisesti. Vapausoikeudet, kansalaisvapaudet ja ihmisoikeudet ovat minulle henkilökohtaisesti olleet aina tärkeitä. Ne olivat tärkeitä jo silloin, kun Suomi eli 70—80-luvulla komentotaloudessa. Joskus olen tuntenut jonkinlaista hymyilyäkin siitä, että tässä eduskunnassa suurimpia ihmisoikeuksien puolustajia ovat olleet ne kansanedustajat, jotka aikanaan vastustivat jyrkästi Suomen liittymistä Euroopan neuvostoon, järjestöön, jonka nimenomaisena tehtävänä on puolustaa ihmisoikeuksia.

Ed. A l a r a n t a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Vaikka ed. Ukkola ei pyytänyt minulta minkäänlaista vastausta eikä kommenttia puheenvuoroonsa, haluan kuitenkin kommentoida video- ja elokuvasensuuripykälää, johon ed. Ukkola on monissa aikaisemmissakin puheenvuoroissa puuttunut.

Tosiasiahan on se, että tämä pykälä, tämä uudistuksen kohta, hyppää nyt aimo askeleen siihen liberaalimpaan suuntaan, jota ed. Ukkola varmaankin kannattaa. Itse olen ollut kannattamassa ja toivomassa tähän pykälään korostusta, jossa ajatellaan lapsia ja nuoria, sellaisia kansalaisia, jotka osaavat käyttää kyllä jo vapautta, mutta jotka eivät osaa vielä olla vastuullisia. Ed. Ukkola olisi voinut näihin kysymyksiinsä saada vastauksen myös lukemalla hallituksen esityksen perusteluja sivulta 57, josta lainaan: "Ehdotus mahdollistaisi nykyisen elokuvien ja muiden kuvaohjelmien levittämisen ikärajoihin perustuvan rajoituskäytännön jatkumisen. Rajoitusvaltuus olisi nykyistä elokuva- ja videotarkastuksen alaa kapeampi salliessaan välttämättömät kuvaohjelmia koskevat rajoitukset vain lasten suojelemiseksi. Mahdollisuus ennakolliseen rajoitukseen koskisi siten lähinnä raaistavia väkivaltakuvauksia. Muilta osin kuvaohjelmien valvonta tulisi toteuttaa muiden viestintävälineiden tavoin jälkivalvonnan keinoin." — Lyhyesti sanottuna on kysymys siitä, että on mahdollista panna levitykseen lähteviin videokasetteihin merkinnät K 16, K 18, ei sen kummallisemmasta.

Ed. K o s k i n e n (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Ukkola totesi, että perusoikeusuudistuksessa olisi klassisia vapausoikeuksia heikennetty suhteessa muihin. Tästä ei ole nimenomaan kysymys.

Klassisten vapausoikeuksien määrittelyssä on tapahtunut täsmentämistä, ja sen kautta ne tosiasiallisesti tehostuvat myös Suomen valtiosäännössä. Meillä löytyy valitettavan hajanaista ja sattumanvaraista tulkintalinjaa. Otetaan esimerkiksi henkilökohtainen vapaus. Tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä tai hallinnollisilla määräyksillä on kuluneina vuosikymmeninä rajoitettu hyvin voimakkaasti kansalaisten henkilökohtaista vapautta tai koskemattomuutta eikä ole välttämättä edes kyseenalaiseksi silloin asetettu niiden perustuslainmukaisuutta tai ihmisoikeussuojan loukkaamista.

Tämän perusoikeusuudistuksen myötä kaikkien perusoikeuksien sisältöä on pohdittu tarkemmin, ja samalla julkisuus on varmasti edesauttamassa sitä, että tuomioistuimet ja hallintoviranomaiset toiminnassaan kiinnittävät tarkemmin huomiota niiden varjeluun. Sitä kautta kaikkien perusoikeuksien suoja tosiasiallisesti tehostuu perusoikeusuudistuksen kautta.

Ed. N i k u l a : Arvoisa puhemies! Kannatan ed. Pykäläisen tekemää perustelulausumaehdotusta, jonka tarkoituksena on, että kun tämä nyt hyväksytään lepäämään, jo sinä aikana voidaan tehdä selvitys viittomakieltä käyttävien oikeuksien turvaamisesta.

Olen itse asiassa hyvin pahoillani, että tähän tilanteeseen jouduttiin. Perustuslakivaliokunnassa, kun tämä säännös kirjoitettiin, kuvittelimme tekevämme vammaisille ja muille tulkkausapua tarvitseville oikeutta vaarantamatta kuitenkaan viittomakieltä käyttävien oikeuksia. Mutta aina kun yrittää kirjoittaa tiiviisti ja säästää momenttien lukumäärässä, joudutaan tilanteeseen, jossa pelästytään tätä tulkintaa. Mutta todellakin, arvoisa puhemies, ei perustuslakivaliokunnan muotoilu viittomakieltä käyttävien oikeuksien turvaamisessa missään muodossa ole tarkoitettu heikentämään tätä oikeutta. Ei varmaan näin myöskään tule käytännössä tapahtumaan, mutta olisi tietysti hyvin tärkeää, että eduskunta nyt päätöksellään asettaisi viranomai-

set tämän tehtävän eteen ja sitten, kun tämä tulee uudessa eduskunnassa lopullisesti päätettäväksi, tältä osin ei enää huolia olisi.

Arvoisa puhemies! Perusoikeussäännösten 14 a §, jota täällä on luonnehdittu ainoaksi jäänteeksi DDR:stä, on sikäli harvinainen, että siinä ympäristöä ja luonnon monimuotoisuutta koskeva perusoikeus on puettu harvinaisella tavalla velvoitteen muotoon: Jokaisella on vastuu ympäristöstä ja sen monimuotoisuudesta. Tämä on, olipa sen alkuperä mikä tahansa, minusta hyvä. On tärkeää korostaa, että ihmisillä on perusoikeuksia ja myös perusvelvollisuuksia. Jokaiseen perusoikeuteenhan tietysti sisältyy käänteisesti toisten velvollisuus kunnioittaa ja olla loukkaamatta niitä.

Tämä ympäristöä koskeva perusoikeussäännös tietysti myös vie suoraan siihen, että eläinsuojelun tasosta on huolehdittava. Täällä on moneen kertaan hallitukselta toivottu uutta eläinsuojelulakia, jonka tarve myös eilen saatiin konkreettisesti haviata ketunmetsästyksestä. Tähänkin säännökseen perustuen lakia voidaan eduskunnalle uudelta hallitukselta viivytyksettä edellyttää.

Tätä perusoikeusuudistusta on valmisteltu hyvin pitkään, niin kuin täällä on todettu. Usein on niin, että kukin sukupolvi laatii itselleen oman lainsäädännön, ja lainsäädännön valmistelun tahti on niin hidas, että sitten kun on saatu valmiiksi, tulee jo uusi sukupolvi vaatimaan uutta lainsäädäntöä. Näitä säännöksiä on todella kirjoitettu moneen kertaan. Lainvalmistelu yleensäkin on vähän samanlaista kuin hangonkeksin valmistaminen vanhassa mainoksessa: Siinä kaulitaan ja käännetään ja kaulitaan ja käännetään ja saatetaan kirjoittaa kymmeniä erilaisia versioita säännöksestä, kunnes se loksahtaa paikalleen.

Arvoisa puhemies! Ed. Ukkola nosti muutaman erityisen säännöksen esille. Olin ajatellut itsekin niitä käsitellä. Lyhyesti niistä.

Ensinnäkin lakivarauksista. Luulisin, että sananvapauden perusoikeussäännökseen sisältyvä lakivaraus ei tule olemaan käytännön kannalta ongelmallinen. Se kiristää tilannetta, niin kuin ed. Ukkola sanoi. Nykyisin sanotaan, että säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla. Nyt säännös kuuluu niin, että "tarkempia säännöksiä".

Tietysti voidaan keskustella painovapauslaissa olevista säännöksistä, jotka sinänsä minusta ovat tarpeellisia. Painovapauslaissahan on säädetty jokaiselle ehdoton oikeus saada vastine julkaistuksi tiedotusvälineessä, jos tiedotusvälineessä on annettu asianomaisesta virheellinen tieto. Tämähän tietysti menee suoraan tavallaan tiedotusvälineen julkaisijan perusoikeuteen, mutta en pitäisi tätä huolestuttavana. Kyllä jokaisella ihmisellä täytyy olla virheellisen tiedon oikaisemisen oikeus. Samaten vastuullisten päätoimittajien ilmoittamisvelvollisuus, painopaikan ilmoittamisvelvollisuus ja kaikki tällaiset minusta eivät ole huolestuttavia.

Paljon ongelmallisempaa on toisaalta sensuurin kannalta esimerkiksi se, että meille tulee hyvin paljon ongelmallista kuvaohjelmaa maan rajojen ulkopuolelta. Taivaskanavilta sitä tulee, ja viimeksi on ollut puheenaiheena internet, jossa lapsiporno on voimakkaasti esillä. Mannerheimin Lastensuojeluliitto on lähdössä selvittämään tätä tilannetta, mutta on hyvin vaikea estää nykyisillä tiedonvälitystavoilla maan rajojen yli tulevaa tarjontaa edes sillä tavoin, että tässä maassa olisi aina joku, joka vastaa ohjelman sisällöstä ja johon voitaisiin Suomen lainsäädännön edellyttämät toimenpiteet kohdistaa. Ennakkosensuuri on käytännössä mahdoton, koska ohjelmat lähetetään maan rajojen ulkopuolelta.

Arvoisa puhemies! En sinänsä pidä lapsia koskevan ennakkosensuurin mahdollistavaa säännöstä tavallisella lailla mitenkään tarpeellisena. Niin kuin ed. Ukkola totesi, meillä on hyvinkin vahva ennakkosensuuri. Olen itse ollut kolme vuotta valtion elokuvalautakunnan varapuheenjohtajana sensuroimassa elokuvia, ja se on loppujen lopuksi aika koomista ja joskus typerääkin puuhaa, niin kuin sensuuri aina on. Tämä nuoria koskeva videolaki, joka meillä on yksi maailman kovimpia, on tietysti selvästikin eduskunnan aikanaan tapahtunut harhaisku. Itse asiassa sain omilta lapsiltani tehtäväksi, kun tänne neljä vuotta sitten tulin, huolehtia, että se laki kumotaan. Kumoamatta se vielä on. Saa nähdä, saanko heiltä enää vaaleissa kannatuksen, kun näin huonosti tämä posti on tullut hoidetuksi tältä osin.

Tässä keskustelussa ei ole kiinnitetty huomiota perusoikeussäännökseen, joka koskee oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon vaatimusta. Niillä tulee selvästikin olemaan vaikutuksia, ehkä konkreettisesti hyvin piankin. Hyvän hallinnon vaatimuksista voidaan nyt jo nähdä esimerkkejä selvästi valpastuneessa keskustelussa virkamiesten esteellisyydestä, ministereiden taloudellisten kytkentöjen esittämisessä ja siinä, että jokainen tulevan eduskunnan jäsen joutuu esittämään julkisuuteen sellaiset taloudel-

liset kytkentänsä, jotka voivat vaikuttaa edustajantoimen hoitamisessa. Tämä on minusta selvä heijastuma tästä hyvän hallinnon vaikutuksesta.

Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimus voi johtaa esimerkiksi havaintoon, että Suomen työtuomioistuin ei täytä tätä säännöksen vaatimusta. Työtuomioistuimessa yksittäinen työntekijä voi saada juttunsa tutkittavaksi vain, jos hänen liittonsa on kieltäytynyt ajamasta sitä juttua. Työtuomioistuimessa enemmistön jäsenistä muodostavat henkilöt, jotka ovat joko työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen nimeämiä. Voidaan kysyä, saako yksittäinen työntekijä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin tuomioistuimessa, jonka enemmistön muodostavat työnantajien tai työntekijäpuolen edustajat, ja nämä ovat järjestöjen edustajia, joista järjestöistä jokin on kieltäytynyt nostamasta kannetta, pitää sitä perusteettomana. Aika tulee näyttämään, mikä tässä on tilanne.

Arvoisa puhemies! Täällä on todella tärkeä julkisuutta koskeva säännös siitä, että viralliset asiakirjat ovat julkisia, jollei lailla ole toisin säädetty. Siis se on aina eduskunnan päätös, joka rajoittaa julkisuutta, ja tämä on hyvin tärkeä periaate. Se on kyllä ollut meillä luettavissa lainsäädännöstä, mutta ei näin suoraan. Voidaan todeta, että tätä periaatetta ehdotti eduskuntakäsittelyssä sivistysvaliokunnassa asiantuntijana kuultu entinen päätoimittaja Simopekka Nortamo. Tätä säännöstä voitaneen kutsua Lex Nortamoksikin.

Säännös on tärkeä suhteessamme Euroopan unioniin, koska olemme jäsenyydestä päättäessämme todenneet, että tulemme soveltamaan omien edustajiemme osalta Suomessa tapahtuvaan asioiden seurantaan ja selvittelyyn julkisuusperiaatetta. Nyt voidaan esittää myös Euroopan unionille, että näin on säädetty ja sitä noudatetaan eikä siihen ole kenelläkään mitään sanomista.

Arvoisa puhemies! Sitten vielä ihan lopuksi tästä pitkästä valmistelusta. Ylijohtaja Långin johtama komitea teki todella arvokkaan ja hyvän työn, jossa ei ollut DDR:läisyyttä lainkaan. Voin sen vakuuttaa, kun en itse osallistunut tuon komitean työhön. Joskus on kysyttykin, minkä tähden vangeilla on niin hyvä ylijohtaja ja humaani ihminen kuin K. J. Lång, miksei sellaista ole meillä kaikilla. Mutta tämä nyt ei kuulu tähän.

Sitten kävi niin kuin kävi. Hallitus asetti uuden työryhmän, joka vesitti hyvin paljon Långin komitean työtä. Mutta onneksi oikeusministeri Pokka valmistelun viimeistelyssä otti mukaan myös eduskunnan oppositiopuolueet ja kaikki eduskuntaryhmät ja tätä vesitystä reivattiin kohti Långin komitean ehdotusta niin, että nyt tässä on asetettu mielestäni hyvin realistiselle ja toteuttamiskelpoiselle tasolle.

Ed. Enestam merkitään läsnä olevaksi.

Ed. U k k o l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Nikulalle olisin huomauttanut, että kansanedustajana lähestulkoon ensimmäiseksi työkseni tein videosensuurilain kumoamista koskevan lakialoitteen. Olisitte pitänyt huolen siitä, että tämä asia olisi tullut käsitellyksi perustuslakivaliokunnassa ja tällä tavalla olisitte voinut toteuttaa lapsillenne antamanne lupauksen.

Mutta, ed. Nikula, jos kansa meidät äänestää tänne seuraavaksi kerraksi, me voisimme tässä asiassa yhdistää voimamme ja yrittää saada niin videosensuurilakia kuin elokuvasensuurilakiakin sellaisiksi, että ne olisivat järkevämpiä ja avoimeen ja demokraattiseen yhteiskuntaan sopivampia. Nykyinen järjestelmä on liian kaavamainen ja liian monimutkainen. Varmasti löytyy keinoja, joilla asia voidaan myös lasten ja nuorten kannalta saada tyydyttävään ratkaisuun ilman ennakkosensuuria.

Ed. A l h o : Arvoisa puhemies! Tunnen eräänlaista haikeutta eduskunnan viimeisessä tämän vaalikauden istunnossa puhuessani perusoikeusuudistuksesta. Se on asia, joka on ollut niin pitkään vireillä ja joka on ollut niin tavattoman tärkeä myöskin poliittiselle vasemmistolle, että on kerrassaan upeata voida olla nyt päättämässä siitä, että kansalaisten taloudelliset, sivistykselliset ja sosiaaliset oikeudet tunnustetaan klassisten vapausoikeuksien rinnalla osaksi meidän valtiosääntöämme ja ne tulevat velvoittamaan myös lainsäätäjää.

Olen lakikokonaisuudesta aivan samaa mieltä kuin ed. Nikula: Kun lainsäädäntöhanke elää hyvin kauan, niin kuin tämä on elänyt — olemme vaatineet ja halunneet perusoikeusuudistusta jo 70-luvulta lähtien, työ on ollut hyvin vaikeata ja siinä on ollut monipolvisia vaiheita, erilaisia komiteoita ja työryhmiä — kaikesta huolimatta tämä perusoikeusuudistus, jonka eduskunta nyt on jättämässä lepäämään seuraavan eduskunnan hyväksyttäväksi, on mielestäni varsin tasapainoinen, toimiva ja realistinen. Tästä tämä eduskunta ansaitsee suuren kiitoksen.

Ed. Sasi iloitsi siitä, että nyt päästään eroon lepäämäänjättämissäädöksestä, joka on aina ollut poliittisen oikeiston kannalta tärkeä asia, josta se on pitänyt kiinni ja näin estänyt monien uudistusten eteenpäinviemisen. Mutta ed. Sasi iloitseekin siitä, että päästään säästämään kansalaisten sosiaalisten, sivistyksellisten ja taloudellisten oikeuksien kustannuksella. Minä päinvastoin iloitsen siitä, että juuri nyt me saamme vihdoin ja viimein hyvinvointivaltiossa, länsimaisen demokratian arvojemme maailmassa, aikaiseksi modernin, kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia kunnioittavan perusoikeusuudistuksen, jossa tunnustetaan, että kansalaisilla on taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia ja ne myös sitovat lainsäätäjää.

Olen eri mieltä kuin ed. Aittoniemi, joka aikaisemmin sanoi, että tämä on vain tyhjää sanahelinää. Mikään, mikä on perustuslaissa, ei ole koskaan tyhjää sanahelinää. Mielestäni jokaisen kansanedustajan, kun lainsäädäntötyötä tehdään, täytyy lähteä siitä, että meidän perusoikeusuudistuksemme myötä ei ole enää yhdentekevää, miten suhtaudumme perustoimeentuloon, miten suhtaudumme opetukseen liittyviin säästötoimenpiteisiin tai mihin tahansa asiaan. Niitä on aina arvioitava myös perusoikeusuudistuksemme näkökulmasta.

Olen myös hyvin iloinen, kuten ed. Halonen erinomaisessa puheenvuorossaan, siitä että perusoikeusuudistuksen myötä vähemmistöjen asema on tullut tunnustetuksi. Pidän sitä erittäin tärkeänä ihmisarvokysymyksenä ja myös kansallisen moraalin ja etiikan kannalta merkittävänä saavutuksena. Tunnustamme saamelaisten kielelliset ja kulttuuriset oikeudet, kuten myös romanien. Myös tunnustamme viittomakielen aseman kielenä, joskaan emme ehkä samalla tavalla kuin ed. Pykäläinen puheenvuorossaan toi esiin kokien, että valiokunnan muotoilu olisi heikennys tässä suhteessa. Joka tapauksessa minä koen sen niin, että viittomakieli nyt kertakaikkisesti tunnustetaan kieleksi kielien joukkoon ja tämä mainitaan perusoikeusuudistuksessa. Olisiko se ollut parempi sanoa jollain toisella tavalla, on kuitenkin viime kädessä makukysymys. Mutta vakuutan, että perustuslakivaliokunta lähti siitä lähtökohdasta, että viittomakieli on tapa ilmaista itseään ja se oikeus täytyy turvata, jotta myös tätä kautta voidaan edistää kansalaisten tasa-arvoista kohtelua yhteiskunnassa.

Perusoikeusuudistus onkin lähtenyt siitä arvolähtökohdasta, että tällä uudistuksella halutaan edistää kansalaisten tasa-arvoa ja oikeudenmukaista kohtelua yhteiskunnassamme. Tähän liittyy mielestäni myös se hyvin tärkeä puoli, joka ei ole pelkästään taloudellisia, sivistyksellisiä ja sosiaalisia oikeuksia, vaan ennen kaikkea myös kansalaisten oikeusturvan vahvistamista. Kun hallintoa uudelleenjärjestellään hyvin voimakkaasti, on valitusmahdollisuuksia hallinnon tehokkuuden vaatimusten myötä useastikin karsittu, mutta perusoikeusuudistus kuitenkin viime kädessä vahvistaa kansalaisten oikeusturvatakeita. Se vahvistaa sitä, että lainkäyttäjän ja hallinnon on aina pidettävä huoli kansalaisten oikeusturvakysymyksistä, ja se myös vahvistaa sitä, että kansalaisilla on mahdollisuus hakea itselleen oikeutta. Tässä mielessä uudistus on siis hyvin merkittävä. On kerrassaan mukavaa olla nyt monen vuoden työn jälkeen tekemässä tästä todellista toimivaa lainsäädäntöä.

Kun mietitään klassisten vapausoikeuksien ja taloudellisten, sivistyksellisten ja sosiaalisten oikeuksien suhdetta, niin ne eivät ole mielestäni toisiansa poissulkevia, vaikka ehkä jossain määrin ed. Ukkolan puheenvuorosta voisi tällaisen johtopäätöksen tehdä, vaan päinvastoin ne tukevat aivan erinomaisella tavalla toinen toistaan. Professori Riihinen sanoi eräässä perusoikeusuudistusta käsittelevässä seminaarissa, että tss-oikeudet tuovat sellaiset tilanteen, jossa kansalaisvapaudet ikään kuin puhkeavat kukkaan. Sillä aivan kuten ed. Alaranta varhemmin sanoi, ei kotirauhalla ole merkitystä klassisena vapausoikeutena, ellei ihmisellä ole kotia. (Ed. Aittoniemi: Ei kodillakaan ole merkitystä ilman kotirauhaa!) Oikeastaan tämä vertaus mielestäni avaa oivalla tavalla sen, miten merkittävästä kysymyksestä perusoikeusuudistuksessa on ollut kysymys ja miten torso monessa mielessä nykyinen hallitusmuotomme tähän saakka on ollut.

Täällä on kiinnitetty huomiota siihen, että hyvin monissa perusoikeussäännösten pykälissä on lakivaraus. Tämä ei tarkoita sitä, että lakivarauksella tehtäisiin tyhjäksi perusoikeussäännöksien sitovuus ja merkittävyys lainsäätäjän valintojen kannalta, vaan sillä on haluttu tietysti tuoda mukaan lainsäädäntöön sellaista joustavuutta, jota väistämättä tarvitaan, kun elämme ajassa, jossa tilanteet muuttuvat. Lakivaraukset tarkoittavat kuitenkin sitä, että lainsäätäjän mahdollisuudet rajoittaa perusoikeuksia jäävät viime kädessä eduskunnan itsensä päätettäväksi ja niitä tulee arvioida hallitusmuodon perusoikeussäännöksiä vasten.

Näin ollen, kun ed. Ukkola kyseli, tarkoittaako sananvapauden kohdalla lakivaraus sitä, että

sananvapautta yksinkertaisella enemmistöllä ryhdytään heikentämään, niin sitä ei mielestäni tämä pykälämuotoilu tarkoita, vaan sitä, että eduskunnan on arvioitava, viime kädessä perustuslakivaliokunnassa, ovatko lailla tehtävät mahdolliset rajoitukset sopusoinnussa hallitusmuodon sananvapautta koskevan sisällön kanssa. (Ed. Aittoniemi: Epäselvä kuitenkin!) — Tälläkin hetkellä, ed. Aittoniemi, perustuslakivaliokunta tekee tavattoman paljon työtä tulkitessaan perustuslakejamme ja antaessaan niille sisältöä. Se on sen valiokunnan tehtävä, ja se on uskottu ennen kaikkea juuri eduskunnan itsensä tehtäväksi. Me emme ole lähteneet siitä, että meillä olisi perustuslakituomioistuin, jossa eduskunnan ulkopuoliset juristit tietämättä, mikä on lainsäätäjän tahto, päättäisivät siitä, mitä on tarkoitettu perusoikeuksilla, vaan me olemme lähteneet siitä, että eduskunta itse antaa niille sisällön.

Lisäksi perusoikeuksissa on otettu myös sellaisia tehtäviä julkiselle vallalle ja lainsäätäjälle, että ne merkitsevät jonkin asian turvaamista tai edistämistä. Tätäkään en pitäisi sanahelinänä, vaan ennen kaikkea lainsäätäjän hyvin vahvana tahtona. Tuleehan tämäkin perusoikeusoikeusuudistus hyväksytyksi perustuslain säätämisjärjestyksessä siten, että esimerkiksi kansalaisten toimeentulo on turvattava, sukupuolten tasa-arvoa on edistettävä ja myös oikeus työhön on turvattava. Nämä ovat kaikki sellaisia valintoja, joissa lainsäätäjä nyt ilmaisee, mitä se pitää tärkeänä yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Sen takia minusta ei ole ongelmallista, että käytetään verbejä "turvata" tai "edistää". Ne ovat hyvin merkittäviä ja ohjaavat selvästikin tulevaa lainsäädäntötyötä hyvin vahvasti.

Sanoinkin, että tämän perusoikeusuudistuksen tärkeitä asioita ovat, paitsi taloudelliset, sivistykselliset ja sosiaaliset oikeudet, ennen kaikkea juuri vähemmistöjen oikeudet. Pidän myös hyvin tärkeänä sitä, että juuri lasten oikeuksia on perustuslakivaliokunnan mietinnössä ja koko komiteatyössä myös korostettu.

Lopuksi vielä lepäämäänjättämiskysymyksestä.

Kun eduskunta tulee nyt hyväksymään perusoikeusuudistuksen, se on ollut ehto vasemmiston puolelta sille, että lepäämäänjättämissäännös — joka on aikanaan luotu, jos katsotaan sen historiallisia juuria, porvarillisen Suomen turvaksi vasemmiston pyrkimyksiä vastaan — voidaan nyt kyllä kumota. (Ed. Aittoniemi: Se on kääntynyt ylösalaisin!) On sanottu, että lepäämäänjättämisäädöksestä olisi tullut tällä hetkellä merkittävin kansalaisten oikeusturvan taikka sosiaalisten etuuksien turva. Näin varmasti monessa mielessä tällä hallituskaudella on ollutkin, mutta siitä ei kyllä pidä tehdä sellaista johtopäätöstä, että lepäämäänjättämissäännöstä sinänsä tarvittaisiin.

Kysymys on ollut vain siitä, että kulunut vaalikausi on ollut poikkeuksellinen ja monessa mielessä lyhyttempoinen valtiontalouden säästöpyrkimyksissä, joissa ei ole ollut johdonmukaista kokonaisuutta, vaan on jouduttu arvioimaan monen lakiesityksen taloudellisia vaikutuksia yksilöiden, perheiden ja kansantalouden kannalta ja perustuslakivaliokunta on joutunut ratkomaan asioita, jotka ovat viime kädessä sanelleet sen, mikä on ollut lainsäätäjälle mahdollista. Mielestäni tämä on hyvin poikkeuksellinen tilanne ja tästä ei pidä tehdä sitä johtopäätöstä, että me ylipäätään tarvitsisimme lepäämäänjättämissäädökset.

On nimittäin myös niin, kuten olen täällä monessa yhteydessä aikaisemmin sanonut, että on tärkeätä, että politiikassa valta- ja vastuusuhteet selkiytyvät. Tämä perusoikeusuudistus ja lepäämäänjättämissäädöksen kumoaminen vahvistavat parlamentaarista hallitustapaa. Ne merkitsevät sitä, että kansalaiset tulevat tietämään, kuka seisoo minkäkin asian puolesta. Myös se merkitsee sitä, että vaalien merkitys entisestään tulee korostumaan. Poliittiset valinnat tulevat tämän jälkeen tavattoman tärkeiksi. Niillä on suoraa vaikutusta siihen, miten ihmisten arkielämä järjestyy.

Lopputulemana kannatan sitä, että lepäämäänjättämissäännös siirretään nyt valtiosäännön historiallisten oikkujen arkistoon. Toivon, että tuleva eduskunta, jolla on erittäin suuri valta määrittää sitä sisältöä, joka perusoikeuksille annetaan, pitää kunniassa kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia, pitää kunniassa tämän eduskunnan tekemää erinomaista työtä perusoikeusuudistuksen eteenpäinviemisessä ja ennen kaikkea pitää kunniassa kansalaisten oikeuksia ja velvollisuuksia. Hallitusmuodonhan tulee olla ennen kaikkea ilmaisu siitä, mitä kansalaisten oikeudet ja velvollisuudet Suomessa ovat, mitkä ovat keskeiset valtioelinten väliset toimivaltasuhteet ja miten oikeusistuin toimii, mikä on tässä suhteessa kansalaisten oikeusturva. Tähän suuntaan valtiosääntöä on uudistettava. Perusoikeusuudistus on merkittävä ja olennainen askel tässä kehityssuunnassa.

Arvoisa puhemies! Toivotan tälle perusoikeusuudistukselle onnea.

Ed. O. Ojala: Arvoisa puhemies! Monet puhujat ovat täällä jo korostaneet tämän perusoikeusuudistuksen merkitystä. Itse muistan, että kun 1991 vaalien alla Helsingissä monilta ehdokkailta eräs lehti kyseli, mikä on mielestänne tärkein uudistus seuraavalla eduskuntakaudella. Ainakin itse silloin totesin, että perusoikeusuudistuksen aikaansaaminen siten, että perustuslakiin kirjataan kansalaisten taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet, olisi tämän eduskunnan merkittävin lainsäädäntöhanke. Nyt näin on käynyt, että tätä hanketta ollaan onnellisesti viemässä loppuun, ja siitä voi todella iloita, niin kuin monet muutkin ovat täällä tehneet. — Näin eduskuntakautta arvioidessani kuitenkin tärkein ratkaisu oli Suomelle liittyminen EU:hun, mutta väitän myös, että nyt tehtävällä ratkaisulla tulee olemaan suuri merkitys myös tulevaisuudessa.

Arvoisa puhemies! Taloudellisilla, sosiaalisilla ja sivistyksellisillä oikeuksilla on erittäin tärkeä merkitys mielestäni ja ne ovat hyvin keskeisiä hyvinvointiyhteiskunnan luomisessa ja ylläpitämisessä, vaikka on totta, niin kuin perustuslakivaliokunnan varapuheenjohtaja ed. Alho totesi, että tämä kausi, mitä nyt eduskunnassa on eletty, on osoittanut, että perustuslakivaliokunnassa kyetään tekemään todella venyviä päätöksiä, tulkitsemaan hyvin ahtaasti esimerkiksi perusturvakäsitettä, johon myöhemmin palaan. Itse asiassa keskeisintä on se, että jos perusturvaa voidaan toistuvasti, joskaan ei kerralla olennaisesti, mutta toistuvasti, heikentää, silloin kyllä rikotaan koko sen lain henkeä, jolla perusturvaa pyritään ylläpitämään. Yksi suuri vaara on myös tämän lainsäädännön hyväksymisen jälkeen se, että itse asiassa seuraavakin hallitus, seuraava eduskunta, kun niistä paljon puhutuista säästöistä jo nyt käydään tällaista huutokauppaa, myös kohdistuvat säästöt sillä tavoin, että ne heikentävät todella kansalaisten perusturvaa, perustoimeentulon turvaa.

Arvoisa puhemies! Kun sosiaali- ja terveysvaliokunnassa käsittelimme nimenomaan sosiaalisia oikeuksia, minusta valiokunta niiden merkityksen kirjasi varsin hyvin omaan lausuntoonsa perustuslakivaliokunnalle. Valiokunta kiinnitti lausunnossaan huomiota siihen, että taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien tulee olla todellisia toteutuakseen. Pelkkänä kauniina toiveena ja kirjauksena ne eivät toteudu, mikäli lainsäädäntötyössä lainsäätäjät eivät toteuta päätöksissään näitä oikeuksia. Keskeinen velvoitehan näiden oikeuksien toteuttamisessa on julkisella vallalla ja sen tulee taata kaikille yksilöille tasavertaisesti sosiaalinen turvallisuus.

On muistettava myös, että perusoikeuksien on tarjottava tarvittaessa yksilölle suojaa myös lainsäätäjää ja lainkäyttäjää vastaan.

Perusoikeusjärjestelmän tulee myös antaa yksilölle turvaa oman elämänsä hallinnan parantamiseksi ja itse asiassa kannustaa siihen.

Sosiaalisten suhteiden ja sosiaaliturvan kannalta on myös tärkeää, että perusoikeudet heijastuvat siten, että yksilöllä on vapaus omakohtaisiin valintoihin.

Arvoisa puhemies! On myös hyvin tärkeää, että todella toteutuu kansalaisten yhdenvertaisuus: syrjinnän kielto, tasa-arvo ja kielto kohdella ketään ihmisarvoa loukkaavasti ja myös oikeus saada tietoa itseään koskevista asiakirjoista ja muista tallenteista.

Toivon, että tulevassa eduskunnassa ne toteutuvat sillä tavoin, että Suomesta tulee parempi yhteiskunta elää, sellainen yhteiskunta, jossa kaikille annetaan oikeus työhön, oikeus toteuttaa itseään ja omia kykyjään.

Arvoisa puhemies! Toivon todella, että seuraava eduskunta tämän lakiesityksen lopullisesti hyväksyy. Sitten jää joka kerran kamppailu käytäväksi perustuslakivaliokunnassa, milloin ollaan tilanteessa, jossa säästötoimenpiteillä yritetään kansalaisten perusturvaa heikentää. Nyt lepäämäänjättämismahdollisuus poistuu valitettavasti. Olen samaa mieltä kuin ed. Laine, että sitä ei olisi vielä pitänyt poistaa. (Ed. Aittoniemi: Sitä on loukattu koko ajan!) — Sitä on loukattu koko ajan, se on totta, ed. Aittoniemi, mutta väitän, että sillä, että on ollut lepäämäänjättämismahdollisuus, on ollut merkitystä jossakin määrin perustuslakivaliokunnassa. Siellä on rimaa hipoen, ed. Aittoniemi, useasti loukattu perusturvaa, mutta niin julmia leikkauksia ei ole kuitenkaan voitu tehdä kuin tämäkin hallitus olisi halunnut, kun se on tiennyt, että lepäämäänjättämismahdollisuus on ollut. Sillä on ollut eräänlainen ennalta ehkäisevä merkitys. Nyt kun ennalta ehkäisevä osa poistuu, lepäämäänjättämismahdollisuus poistuu, on todella vaaroja.

Otan esimerkin, ed. Aittoniemi, siitä mitä on jo itse asiassa pelättävissä. Esimerkiksi työttömyysturvassa ansiosidonnainen osa on tällä hetkellä 500 päivää, mutta on jo ilmassa ja kuuluu sellaisia huhuja tai viestejä, että 500 päivän määrää leikattaisiin. Jos meillä olisi lepäämäänjättämissäännös voimassa, ainakin itse näkisin, että jos tehtäisiin sellainen lakiesitys, jolla ansiosidonnaisen päivärahan kestokautta lyhennettäi-

siin, tällainen laki olisi jätettävissä lepäämään. Tällaista suojaa ei enää ole seuraavan eduskunnan aikana. Tämä on yksi, mutta hyvin keskeinen esimerkki siitä, minkälaisiin tilanteisiin joudumme, kun lepäämäänjättämismahdollisuus poistuu.

Kaikesta huolimatta, arvoisa puhemies, tämä lakiuudistus on keskeinen ja tärkeä. Toivon, että me saamme maahan paremmat poliittiset voimat, sellaisen hallituksen, joka todella esimerkiksi jo hallitusohjelmaansa kirjaa lähtökohdaksi, että lainsäädäntötyössä sosiaaliturvasta, koulutuksesta ja muusta päätettäessä aina tarkastellaan asioita sitä taustaa vasten, miten kansalaisten taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet myös toteutuvat eivätkä ainoastaan vapausoikeudet, jotka ovat niin korostuneesti olleet porvareiden esityksien taustalla.

Ed. P a l o h e i m o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen kerrankin ed. O. Ojalan kanssa samaa mieltä eräästä asiasta, nimittäin siitä, että perusoikeuksien luonteeseen kuuluu määritelmällisesti, että niitä ei missään olosuhteissa lähdetä leikkaamaan.

Realismia on kuitenkin se, että jos niitä ei leikata ja jos puhutaan taloudellisista perusoikeuksista, niiden pitäisi olla jonkinlaisessa suhteessa niihin tuloihin, joilla niitä pidetään yllä, eli menojen ja tulojen suhteen pitäisi olla jonkinlaisessa kontrollissa.

Toinen mahdollisuus hoitaa tämä asia on se, että perusoikeuksien rinnalle säädettäisiin perusvelvollisuuksia. Jos jompaakumpaa näistä ratkaisuista ei valita, silloin ollaan ehdottomasti sellaisessa tilanteessa, että kaikkien tällaisten perusoikeuksien säätäminen jossakin tilanteessa saattaa muuttua epärealistiseksi. Se olisi paha asia siitä syystä, että silloin se määritelmä, jonka esitin alussa, ei pidäkään paikkaansa. Vaatimus siitä, että perusoikeudet säädetään sellaisiksi, että kaikissa olosuhteissa niistä voidaan realistisesti pitää kiinni, on minusta välttämätön.

Ed. O. O j a l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minä olen ed. Paloheimon kanssa aivan samaa mieltä, että totta kai täytyy olla realisti eikä voida ajatella, että esimerkiksi sosiaalisista tai sivistyksellisistä perusoikeuksista tehtäisiin sellaisia, että ne ovat yhteiskunnan talouden kestokyvyn kannalta mahdottomia. Emme me sellaisia ole esittämässä. Väite ja ajatus siitä, että tällä hetkellä esimerkiksi meillä olisi liian hyvä koulutusjärjestelmä tai liian hyvä sosiaaliturvajärjestelmä tai liian kallis järjestelmä, ei pidä paikkaansa. Kysymys on juuri siitä, mitä ed. Paloheimokin sanoi; ehkä todella tarvitsisimme perusoikeuksien rinnalle kohta perusvelvollisuuksia, keiden kaikkien ja missä suhteessa tulee osallistua yhteiskunnan ylläpitämiseen. Niin kuin ed. Paloheimo hyvin tietää, esimerkiksi vientiteollisuus on hyötynyt viime vuosista valtavasti. Ei se ole kantanut vastuuta tästä yhteisestä tilanteesta, missä ollaan. Näin ollen ehkä perusvelvollisuudet pitäisi myös kirjata perustuslakiin.

Ed. P u l l i a i n e n : Arvoisa puhemies! Kun muutama päivä sitten luin jostakin lehdestä ed. Paloheimon eräällä tavalla testamentin siitä eduskuntakaudesta, joka häneltä nyt omatahtoisesti päättyy, niin hän totesi, että hänellä oli tämän työn aloittaessaan kahdeksan vuotta sitten suurena tavoitteena se, että eduskunta ryhtyy keskustelemaan tulevaisuudesta, että eduskuntaan saadaan joko ad hoc taikka pysyvä tulevaisuusvaliokunta ja että se myös työstää näitä asioita yhdessä hallituksen kanssa. Ed. Paloheimon tämä poliittinen tavoite on toteutunut, ja koko prosessi on käyty alusta loppuun saakka läpi. Se lähti selvästä aloitteellisesta pyrkimyksestä eduskunnassa liikkeelle ja huipentui tulevaisuusselonteon palautekeskusteluun ja sen mukaisiin johtopäätöksiin eduskunnassa.

Minulla itsellänikin, joka vielä kuitenkin olen altistunut valinnalle lähitulevissa vaaleissa, oli myös jo ensimmäisessä eduskunnassa yksi hyvin selvä tavoite. Se oli luonnon oikeuden ja ihmisen oikeuden välisen suhteen tuominen eduskuntakeskusteluun. Se piti jollakin tavalla pukea sanoiksi, ja eräs keino pukea se sanoiksi oli tehdä lakialoite siitä, että luonnon oikeudesta mainittaisiin myös hallitusmuodossa sekä luonnon itsensä kannalta että ehkä siinä sivussa myös ihmisen kannalta. Jos luontoa ei ole, ei ole ihmisellä kään tulevaisuutta täällä maapallolla, ja mainitussa tulevaisuusselontekokeskustelussa käytin tästä perusteellisen puheenvuoron.

Ensimmäiseen lakialoitteeseen tätä asiaa koskien edellisessä eduskunnassa keräsin muistaakseni kolmisenkymmentä nimeä, ja sillä tavalla tämä asia lähti keskusteluun. Nyt kun aloite ei siinä eduskunnassa johtanut konkreettisiin toimiin, uusin tuon aloitteen tässä eduskunnassa ja taisin kerätä siihen yli sata nimeä, jos oikein muistan. Muistan myös sen, että ainoastaan kolme kansanedustajaa, joille tarjosin tämän laatuista mahdollisuutta osallistua tämän aloitteen eteenpäinviemiseen, kieltäytyi siitä ja — tämäkin

on syytä kirjata eduskunnan pöytäkirjaan — perustelu kaikilla oli suurin piirtein sama: He totesivat, että ylipäätään hallitusmuotoon tulisi tämän laatuisia asioita hyvin vähän taikka ei lainkaan kirjata. Siis heillä oli selvä näkemyksellinen pohja omalle ratkaisulleen. Heistäkin jokainen kuitenkin oli sitä mieltä, että aloitteessa mainittu pyrkimys oli sinänsä kannatettava.

Nyt ollaan tilanteessa, jossa toisessa käsittelyssä tämän lakialoitteen perimmäinen tarkoitus on kirjattu hallitusmuodon 14 a §:ään ja se on sisällöllisesti ratkennut positiivisella tavalla.

Minä tulin tänne eteen oikeastaan, paitsi toteamaan tämän historiankirjoitusta varten, kiinnittääkseni huomiotanne ympäristövaliokunnan tässä asiassa ottamaan kantaan. Olen oppinut ympäristövaliokuntaa sen nykyisessä koalitiossa varsin suuresti arvostamaan, mutta nimenomaisessa asiassa lukeudun toisinajatteleviin.

Kun ympäristövaliokunta oli halunnut ilmaisun "vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta" korvattavaksi ilmaisulla "vastuu luonnosta ja sen suojelemisesta", niin varsin säpsähdin. Nimittäin minusta tässä pyrkimyksessä politisoitiin primäärinen tarkoitus, se perusta, että ylipäätään tämä eduskunta tänä päivänä käytännössä päättää työtään. Sen materiaalinen perusta on siinä, että meidän luonnollamme on perinnöllistä monimuotoisuutta. Jos se ei olisi tosiasia, tätä seurakuntaa ei täällä Suomenniemellä tällä hetkellä olisi, ja niinpä tämäkään eduskunta ei käytännön työtään päättäisi tämän päivän aikana. Jos tämä pitäisi korvata ilmaisulla "luonnon suojelemisesta", se primaari tavoite hävitettäisiin pois, ja itse asiassa mikä tahansa luonnonsuojeluna pidettävissä oleva tapahtuma olisi sellaisenaan jo pyrkimyksen toteuttamista. Tässä on aikamoinen ero.

Kun tulevaisuusselontekokeskustelun yhteydessä käytin oman, muista puheenvuoroista radikaalisti poikenneen puheenvuoroni, kiinnitin erityisesti huomiota siihen, että niukkuuden yhteiskunnissa pyrkivät käyttäytymistavat ritualisoitumaan. Ne myös pyrkivät ritualisoitumaan tavalla ja tasolle, jota me ehkä tällä hetkellä kavahtaisimme mitä suurimmassa määrin. Tämä tarkoittaa sitä, että luonnonsuojelunakin voidaan pitää sellaista, mitä meistä kukaan ei luonnonsuojeluna tällä hetkellä pitäisi. Tämän vuoksi olen erinomaisen tyytyväinen siitä, että eduskunta näissä äänestyksissä päätyi tukemaan perustuslakivaliokunnan näkemystä tässä asiassa. Se oli minusta erinomaisen oikea ratkaisu.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan ensimmäinen varapuhemies Paakkinen.

Ed. J. Leppänen: Arvoisa puhemies! Muutama sana vielä parista asiasta ennen kuin tämä perusoikeusuudistus hyväksytään näillä valtiopäivillä.

Aluksi totean tästä prosessista sen verran, että niin kuin monessa puheenvuorossa on tullut esille, tämän valmistelu on kestänyt jopa yli 20 vuotta kaiken kaikkiaan. Siinä mielessä uudistus tietysti jää historiankirjoitukseen, että se viimeinkin saadaan valmiiksi ja melko merkittävänäkin muutoksena, koska kuitenkin hallitusmuodon 2 luku uudistuu suurimmalta osaltaan ja sieltä poistuu paljon vanhoja jäänteitä, jotka ovat edellisiltä vuosisadoilta.

Nyt sitten ne pari muuta asiaa.

Tässäkin keskustelussa on noussut esille valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n 7 momentti, lepäämäänjättämismahdollisuus niiden asioiden kohdalta, jotka koskevat toimeentulon lakisääteistä perusturvaa. On selvää, että tämä aiheuttaa keskustelua. Se aiheuttaa tietysti pelkoja ehkä vähemmistössä, joka ennakoi jäävänsä oppositioon. Kuka sitä ennakoi, siihen en puutu.

Ed. Alho, perustuslakivaliokunnan varapuheenjohtaja, käsitteli hieman historiaa, enkä kumoa hänen näkemystään, mutta on toki sanottava, että vuosien varrella tätä keinoa on tietysti käyttänyt aina kulloinenkin oppositio. Ei sitä voi aivan yksiselitteisesti leimata porvariston tai vasemmiston menetelmäksi, mitä on laajasti käytetty. Siitä on selviä piirteitä tietysti historiassa.

Mutta peruskysymys minusta kuuluu: Voidaanko nyt tuo ajatus ja elementti, mikä lepäämäänjättämissäännöksessä minunkin mielestäni aivan oikeutetusti on, turvata 15 a §:llä, tämä sama tavoite? Itse en kuulu niihin, joista parlamentarismi olisi sellaista, että se voisi aivan estottomasti ja aivan vapaasti aina nojautuen vain enemmistöön tehdä päätöksiä ja aivan kuin esittää, että vähemmistö tyytyköön siihen, mitä enemmistö päättää. Se on minulle vieras ajatuksena.

Lähden siltä pohjalta, että aina pitäisi pyrkiä keskustellen, toinen toisemme näköaloja arvostaen ja huomioon ottaen päästä mahdollisimman suureen yksimielisyyteen asioissa, ja jos missä asioissa, niin silloin kun käsittelemme tässä yhteiskunnassa vähäosaisten etuja, niiden jotka eivät voi itse nousta barrikadeille eivätkä itse etujaan menestyksekkäästi puolustaa.

Sen vuoksi näen niin, että seuraava eduskunta 15 a §:ää perustuslakivaliokunnan mietinnön pohjalta tarkastelee ja tulkitsee tarkemmin, kuin nyt perustuslakivaliokunta teki. Me nyt esitämme hyvin lyhyet perustelut, ja seuraava eduskunta lopullisen hyväksymisen yhteydessä tekee laajemmat ja seikkaperäisemmät perustelut ottaen mainitsemani näkökulman huomioon vahvasti, sillä minusta on hyvinvointiyhteiskunnan peruselementti, että se pitää huolta vammaisista ja muista vähäosaisista. Silloin sen on selkeästi tultava näkyviin tulkinnassa. Sitä toivon, että ei taloudellisten vaikeuksien anneta sumentaa itseämme, kun tulkintaa teemme, keitä täällä sitten onkin tulkitsemassa sitä asiaa.

Toinen asiani on lasten asema, josta työhuoneessani kuulin joitakin puheenvuoroja käytettävän, mm. vastauspuheenvuoroja. Niin kuin on tullut esille, me perustuslakivaliokunnassa etsimme myös sellaista ratkaisua, jossa olisi tehty ns. oma lapsipykälä, johon olisi kerätty muista pykälistä lapsen asemaa korostavat näkökulmat. Kuitenkin päädyttiin hallituksen esityksen muotoon, että sijoitetaan nämä useampaan eri pykälään. Niitä nyt ainakin kolmessa pykälässä on: 5 §:ssä, tietysti 15 a §:ssä ja edelleen 10 §:ssä, josta myös on keskusteltu aamulla.

Mielestäni tässä oli hyvin suuri periaatteellinen kysymys. Itse näen niin, että lapsia meidän on lähestyttävä perheestä käsin, koska eivät lapset ole mikään irrallinen ilmiö yhteiskunnassa, eivät lapset ole vain jostakin tulleet, niin että jostakin on vain syntynyt tällainen ryhmä, vaan he ovat hyvin voimakkaasti sidoksissa perheeseen. Kun lähestytään perheestä käsin, niin kuin nyt hallitusmuodon 15 a §:n 3 momentissa, johon saimme yksimielisesti sanan "perhe" vielä lisättyä, näkyy se Suomen kansan perusjuurissa oleva näköala, että lapsi on perheeseen kuuluva ja perheellä on vastuu lapsesta, hänen huolenpidostaan, ja perhettä tukee ja auttaa julkinen valta ja yhteiskunta.

Me emme voi koskaan ainakaan minun mielestäni lähteä siitä, että vastuu lapsista ja perheestä siirrettäisiin yhteiskunnalle ja julkiselle vallalla, vaan näiden on nimenomaan tuettava perheitä. Olen erityisen iloinen siitä, että sana "perhe" saatiin 15 a §:ään. Viime syksynä kun käsittelimme asiaa asiantuntijalausuntojen pohjalta, melkein kaikki asiantuntijat sanoivat, että "perhe" on niin vaikeaa määritellä käsitteenä, ettei sellaista voida panna lakiin ja tulee riita sitten lain soveltamisessa siitä, miten perhe määritellään. Mutta minä lähden siitä, että perustuslaki kuvaa ja sen on kuvattava sitä ajattelumaailmaa, mikä Suomen kansalaisilla on, niin että kun Suomen kansalaiset lukevat perustuslakia, se kertoo myös heille jotakin. Jos kysymme Suomen kansalaiselta, tiedätkö mikä on perhe, kyllä minusta useimmat sanovat tietävänsä, mikä on perhe. On sitten oma probleemansa silloin, kun tulkitaan käsitettä "perhe" muussa lainsäädännössä, mutta perustuslaissahan sitä ei ruveta tulkitsemaankaan vaan muussa lainsäädännössä.

Lopuksi totean, arvoisa puhemies, että niin kuin jo mainitsin, seuraavan eduskunnan tehtäväksi jää tehdä perusteelliset ja tarkemmat tulkinnat hyväksyessään lopullisesti tämän uudistuksen.

Ed. Ensio Laine ei ole täällä paikalla, mutta ehkä työhuoneessaan kuuntelee. En voi olla lausumatta myös kiitoksen ja tunnustuksen sanoja, vaikka olen näin ensimmäisen kauden edustaja, siitä maltillisuudesta ja rakentavuudesta, mitä hän on perustuslakivaliokunnassa tämän ja monien muiden suurten esitysten yhteydessä esittänyt. Olemme olleet monissa asioissa eri mieltä, mutta hänen kohdallaan toteutuu juuri se, mitä aluksi mainitsin: pyrkimys siihen, että voimme asioista olla yhtä mieltä, pyrkimys hakea kompromissia ja pyrkimys viedä eteenpäin yhteisesti asioita ja myös yhteisesti kantaa vastuuta, joka kansanedustajille näin kuuluu.

Ed. A i t t o n i e m i : Rouva puhemies! Ed. J. Leppäsen hyvä puheenvuoro olisi saattanut jäädä tässä viimeiseksi, mutta haluan kuitenkin todeta erääseen aikaisempaan keskusteluun viitaten, että kun aikanaan ed. Helteen ponnesta tehdyn kaupan hintana parlamentarismiin lähdettiin siirtymään ensimmäisiä askeleita, ed. Zyskowicz pyrki silloin saamaan tai saattoi saadakin, en muista, valiokunnan mietintöön merkinnän siitä, että kyllä vähän voidaan nipistää pienistäkin tuloista.

Tästä on juuri kysymys, kun tänäänkin on puhuttu tämän perusoikeusuudistuksen pohjalta siitä, mihin tilanteeseen alhaisten tulojen, sosiaaliturvan ja perusturvan varassa elävät ihmiset jäävät tämän jälkeen. Täällä on nyt selvästi tuotu kokoomuksen taholta se näkemys, että kyllä täytyy, vaikka ei ole tuloja, vain saada nipistää sieltäkin. Mutta jos on kysymyksessä sellaiset ihmiset, jotka elävät peruspäivärahalla, kansaneläkkeellä ja tämän tyyppisillä tulomuodostelmilla, ei yksinkertaisesti ole enää varaa eikä olisi ollut tähänkään saakka olla nostamatta

näitä perusturvan tulomuotoja. Vaikka kansakunnan tulot kuinka laskisivat, ei ole mitään mahdollisuutta laskea näiden ihmisten elintasoa enää. Mutta tämä laki mahdollistaa sen. Kaikki viedään pois ja uskotaan yhteen ainoaan pykälään, kuin se olisi Herran sana.

Tullaan näkemään, että jos suomalaisessa yhteiskunnassa erityisiä vaikeuksia tulee olemaan, niin suurimmat kohdistuvat silloin tämän perusoikeusuudistuksen pohjalta perusturvan varassa eläviin ihmisiin.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Pykäläinen ed. Nikulan kannattamana ehdottanut perusteluissa lausuttavaksi: "Hyväksyessään perusoikeussäännöksiä koskevat lakiehdotukset lepäämään eduskunta edellyttää, että hallitus mahdollisimman nopeasti selvittää, miten viittomakieltä käyttävät saavat turvatun, tasavertaisen aseman muiden kieli- ja kulttuurivähemmistöjen kanssa."

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Toisessa käsittelyssä päätetyt lakiehdotukset hyväksytään jätettäviksi lepäämään ensimmäisiin vaalien jäljestä pidettäviin varsinaisiin valtiopäiviin.

Eduskunta pysyy toisessa käsittelyssä tekemässään päätöksessä lakialoitteisiin sisältyvien lakiehdotusten hylkäämisestä.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Edustajat Kemppainen ja Laakkonen merkitään läsnä oleviksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Nyt on päätettävä perusteluja koskevasta ehdotuksesta.

Äänestys ja päätös:

Mietintö "jaa", ed. Pykäläisen ehdotus "ei".

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 66 jaa- ja 96 ei-ääntä; poissa 37. (Ään. 3)

Eduskunta on hyväksynyt ed. Pykäläisen ehdotuksen.

Eduskunta yhtyy perustuslakivaliokunnan ehdotukseen toivomusaloitteiden hylkäämisestä.

Asia on loppuun käsitelty.

4) Ehdotukset laeiksi pakkokeinolain, esitutkintalain 43 §:n, oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 2 ja 5 a §:n sekä teletoimintalain 29 §:n muuttamisesta (telekuuntelu ja -valvonta sekä tekninen tarkkailu)

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys n:o 22
Lakivaliokunnan mietintö n:o 24

Ensimmäinen varapuhemies: Toisessa käsittelyssä päätetyt, hallituksen esitykseen sisältyvät ensimmäinen, toinen, kolmas ja neljäs lakiehdotus ja lakivaliokunnan mietinnössään ehdottama viides lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Tämän asian yhteydessä sallitaan keskustelu myös päiväjärjestyksen 5) ja 6) asiasta.

Keskustelu:

Ed. Hassi: Arvoisa puhemies! Ehdotan nyt käsillä olevien lakiehdotusten hylkäämistä ja perustelen sitä sillä, että puhelinkuunteluoikeus, jonka tämä lakiesitys antaa poliisille, merkitsee erittäin huomattavaa kansalaisten yksityisyyden loukkausta.

Tämä eduskunta on antanut jo aikaisemmin poliisille oikeuden hankkia tietoja siitä, mihin puhelimiin tietyistä puhelimista ollaan yhteydessä. Tämä oikeus liittyy vakavien rikosten tutkintaan. Tämä oikeus on ollut hyödyllinen, ja rikosten selvitysprosentti Suomessa onkin kansainvälisesti katsoen korkea.

Rikostutkinnallisilla syillä ei voida tätä hallituksen esitystä perustella. Kansainvälisten kokemusten mukaan poliisilla on taipumus laajentaa sille myönnettyjen pakkokeinovaltuuksien käyttöalaa. Itse asiassa tämä lakiesitys on siitä esimerkki, koska tämä eduskunta aikaisemmin myönsi puhelimen tunnistetietojen hankkimisoikeuden poliisille vakavien rikosten tutkinnassa ja nyt tässä lakiesityksessä myös tämän tutkintakeinon käyttöalaa laajennetaan. Pahoin pelkään, että jos poliisille annetaan oikeus salakuunnella ihmisten puhelimia, myös tämän keinon käyttöalaa pikkuhiljaa laajennetaan.

Ed. Aittoniemi (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! On aivan erikoista, että oppositio pelkää enemmän poliisia kuin rikollisia suomalaisessa yhteiskunnassa, pelkää yksityisyyden suojan menetystä enemmän poliisin kuin rikollisten taholta, aivan erikoinen näkemys tähän asiaan.

Mutta mennäkseni pois opposition näkemysten arvostelusta — niitäkin mielipiteitä minä tietysti kunnioitan, ei siinä mitään, meillä on täällä jokaisella oikeus edustaa omaa näkökantaamme — nämä lait, jotka nyt ollaan hyväksymässä, ovat synkronissa kansainvälisen lainsäädännön kanssa. Jos meillä ei hyväksytä vastaavia toimintaoikeuksia poliisille, kuin on muualla Euroopan unionin jäsenmaissa, meidän poliisimme ei pysty toimimaan yhteistyössä muiden poliisien kanssa, ja tämä tulee hankaloittamaan merkittävästi meidän taisteluamme sitä rikollisuutta vastaan, joka mm. huumerikollisuutena on varmasti painotteisesti pyrkimässä Suomeen EU-jäsenyyden jatkuessa.

Rouva puhemies! Nämä lait on hyvin tiukasti säännelty, hyvin tiukasti valvottu, ja suomalainen poliisi varmasti vastaa siitä, että niitä käytetään sen mukaan, kuin on eduskunnan tahto ollut.

Ed. Hassi (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Rikosten torjunta ja rikostutkinta on tietenkin yhteiskunnan ja kansalaisten etu, ja jo nyt Suomessa ollaan siinä asiassa varsin hyvällä tolalla. Kuten äsken totesin, rikosten selvittämisprosentti on Suomessa kansainvälisesti katsoen korkea. Mutta rikosten torjunnassa on aina otettava huomioon myös se haitta, minkä rikosten torjuntakeinot voivat aiheuttaa. Yksityisyyden suoja on perustuslaissa suojeltavaksi säädelty oikeus, siinäkin uusitussa perustuslaissa, jonka juuri äsken hyväksyimme. Puhelusalaisuus on tämän yksityisyyden suojan oleellinen osa.

Tekninen kehitys on johtanut siihen, että yhä suurempi osa ihmisten välisestä viestinnästä tapahtuu käyttäen apuna puhelimia, telefakseja, tietokoneita ja muita teknisiä apuvälineitä. En voi hyväksyä sitä, että poliisin oikeutta tarkkailla ihmisten kanssakäymistä laajennetaan sitä mukaa, kuin uudet tekniset keinot antavat siihen mahdollisuuksia.

Ed. Saastamoinen (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Tässä yhteydessä ja eduskunnan vaalikauden viimeisessä istunnossa lienee oikea aika peräänkuuluttaa asiaa, josta eilen illalla televisiossa puhuttiin. Tässä maassa tarvittaisiin ja mielellään jo tulevalla eduskuntakaudella laajaa kriminaalipoliittista keskustelua, jossa vedettäisiin pitemmän aikavälin linjauksia tärkeissä yhteiskuntaa koskevissa kysymyksissä.

Ed. Vistbacka (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minä en usko, että poliisilla on aikaa kuunnella tavallisten rehellisten ihmisten puheluita. Tämä laki on tarkoitettu nimenomaan rikollisia varten, ja voisin, arvoisa puhemies, todeta, että eihän lukkojakaan ovissa ole rehellisiä ihmisiä varten.

Ed. Hassi (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Haluan ed. Vistbackalle huomauttaa, että tavalliset rehelliset ihmisetkin voivat soittaa rikoksesta epäillyn puhelimeen täysin tietämättömänä siitä, että puhuvat rikoksesta epäillyn kanssa, ja saattavat näissä puheluissa, mikäli puhelinkuunteluoikeus poliisille annetaan, puhua poliisin nauhoille hyvinkin intiimejä asioita, joilla ei ole sinänsä mitään tekemistä rikosten kanssa.

Ed. Aittoniemi (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Huomautan, että jos niin hassusti kävisi, että joku ihan tavallinen ja rehellinen ihminen keskustelisi huumekuninkaan kanssa asioista, jotka ovat heidän välisiään, niin kyllä tavallinen ihminen varmaan ottaisi sen riskin. Ei hän siitä joudu vankilaan, että keskustelee, ellei ole rikollisessa toiminnassa mukana. Totta kai on sellaisia riskejä, että tällaisessa toiminnassa astutaan myöskin sille alueelle, joka ei itse asiassa kuulu rikolliseen toimintaan.

Mutta minä huomautan vielä siitä, että puhelinkuunteluun antaa luvan tuomioistuin, ja se ei anna sitä turhan takia. Puhelinkuuntelu on ensinnäkin kohdistettu ja rajattu vain kaikkein törkeimpiin rikoksiin. Se on laissa selkeästi mainittu, ja sen lisäksi tuomioistuin antaa siihen, niin kuin televalvontaankin, luvan, ja tuomioistuin varmasti suomalaisessa yhteiskunnassa harkitsee, ennen kuin se luvan antaa. Tästä ei tässä nyt puhuttu mitään. Tämä on absoluuttisesti yhteiskunnan valvonnassa.

Ed. Jurva (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minun mielestäni ed. Hassi on nyt hakoteillä siinä, kun epäilee, että poliisi tulisi laajasti käyttämään väärin salakuunteluoikeuttaan. Takavuosina Suomeen tuotiin noin 2 miljoonan markan edestä vuosittain salakuuntelu-

laitteita, ja ne eivät tänä päivänäkään ole vanhentuneita, eikä minun tietääkseni niitä ole poliisilaitokselle eikä minnekään muuallekaan toimitettu. Eli laitteita on tällä hetkellä, sanoisinko näin, harmaalla puolella, mutta niitä ei ole poliisilaitoksen puolella, joten omalta kohdaltani kyllä suon sen, että poliisi kansainvälisessä ja muussa rikollisuudessa käyttää tämmöistä keinoa.

Ed. H a s s i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Arvoisien edustajien tietoon haluan saattaa sen, että lakivaliokunnan saamien asiantuntijalausuntojen mukaan vain noin puolet Suomen puhelimista on kytketty sellaisiin keskuksiin, että on edes teknisesti mahdollista kuunnella puheluita.

Mutta ed. Aittoniemen esittämä käsitys, että tämä laki koskisi nyt vain huumekuninkaita, on kyllä väärä. Puhelujen tunnistetietojen hankkimisoikeus eli televalvonta ulotetaan nyt tällä lailla törkeiden huumerikosten tutkinnasta — eli todella voidaan puhua huumekuninkaista — myös ihmisiin, joita epäillään pelkästä huumerikoksesta, jollaiseksi eduskunta on määritellyt myös pelkän huumausaineiden käytön. Tämä laki merkitsee sitä, että jos lastanne epäillään hasiksen poltosta, poliisi voi saada oikeuden hankkia tiedot niistä puhelimista, joihin teidän puhelimestanne on oltu yhteydestä.

Ed. M ä k e l ä (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen iloinen siitä, että poliisille mahdollistetaan epäiltyjen rikollisten kuunteleminen. Jos se edesauttaa rikollisuuden ja huumeongelman kuriin saattamista, mikä on kasvava ongelma — ylipäätänsä tiedämme tällä hetkellä, että rikollisuus ja huumeiden käyttö ja niihin liittyvät ongelmat tulevat lisääntymään — on hyvä, että tällainen oikeus poliisille mahdollistetaan.

Ed. Hassi sanoi siitä, että lakivaliokunnassa asiantuntijat sanoivat, että on sellaisia laitteistoja, joita ei teknisesti ole mahdollista kuunnella. Samanaikaisesti asiantuntijat myös sanoivat, että kaikki on mahdollista eli voidaan rakentaa sellainen laitteisto ja hommata välineitä. Tosin se on rahakysymys, mutta jos on tahtoa, mahdollisuuksiakin löytyy sitä mukaa.

Ed. S u h o n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kyllä tämä tietenkin on kaksipiippuinen asia. Jos ajattelee, että joku rikollinen tosiaan haluaa sekoittaa tätä yhteiskuntaa, niin hän soittaa ed. Aittoniemelle, pyytää puhelimeen, että olisi tärkeää asiaa, ja sulkee puhelimen. Yhteys ed. Aittoniemeen on tapahtunut. Hän soittaa joka poliitikolle taikka päättäjälle. Sen jälkeen se lista tulee julki, että hän on ollut tekemisissä. Ei siinä kerrotakaan enää, kuka on jättänyt soittopyynnön, kuka soittanut takaisinpäin, kun kohteliaasti poliitikon pitää soittaa. Kyllä tässä asiassa hämmennystä saattaa joskus tulla. Joskus itse kunkin nimi vielä lukee jossakin iltapäivälehdessä, että on ollut yhteydessä sen ja sen henkilön kanssa. Mutta siitä huolimatta rehellisen ihmisen ei tarvitse koskaan tätä asiaa pelätä. Minusta laki on hyvä. Mutta kyllä tässä tietenkin tämmöisen pelaamisen mahdollisuuksiakin tulee, jos joku soittaa vaikka poliitikolle ja haluaa sotkea, mutta kaikesta selvitään.

Ed. A i t t o n i e m i (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Hassi totesi, että minä mainitsin vain huumerikoksen. Se johtuu siitä, että minä en ryhtynyt luettelemaan enkä muistakaan pykälästä kaikkia niitä rikoksia, joihin tämä voidaan kohdistaa. Siihen lisättiin vielä valiokunnassa törkeä kiristys ja kiskonta, jotka katsottiin tämän tyyppisiksi rikoksiksi, jotka ovat yhteiskunnan kannalta niin vakavia, että niihin täytyy voida kohdistaa mahdollisimman vahvat tutkintatoimet.

Mitä tulee huumeiden käyttäjiin, välittäjiin ja suuriin huumekuriireihin, jotka tekevät suurta bisnestä, nämä liittyvät niin vahvasti toisiinsa, ettei voida erottaa siitä kokonaisuudesta mitään. Mutta huumeiden käyttäjä, vaikka joutuisi tässä vaiheessa sille linjalle, johon kuuntelu kohdistuu, ei koskaan tule tuomituksi huumeiden suurimittaisesta välityksestä eli törkeästä huumerikoksesta. Mutta tämä kokonaisuus on niin yhtenäinen, törkeä huumerikos ja kaikki välimuodot lievään käyttämiseen saakka liittyvät toisiinsa eikä niitä voida erottaa tutkinnassa toisistaan, mutta ne lajitellaan aikanaan, kun tulee se hetki, että jaetaan kullekin kakkua tai mitä jaetaankin. Näin se on, ed. Hassi.

Ed. T u o m i o j a : Arvoisa puhemies! Olen niitä edustajia, jotka ennen edellisiä vaaleja ottivat kantaa tähän kysymykseen. Minulla oli tilaisuus lausua mm. julkiset kiitokseni silloiselle sisäministerille Jarmo Rantaselle siitä, että hän johdonmukaisesti toimikautensa ajan oli vastustanut poliisin taholta tulleita pyrkimyksiä puhelinkuuntelun laillistamiseksi. En pidä tänäänkään tätä perusteltuna ja oikeana, niin että olisin tätä lakiehdotusta kannattamassa. En pidä sitä senkään vuoksi oikeana, kun tämän eduskunnan

aikana ei ole pystytty tekemään sellaisia muutoksia, jotka olisivat antaneet mahdollisuuden puuttua kaikkiin niihin väärinkäytöksiin, jotka nyt jäävät ilman julkisuutta ja joista vastuulliset eivät joudu vastaamaan sen vuoksi, että pankkisalaisuuteen ei ole puututtu. Voi syntyä jopa tilanteita, joissa puhelinkuuntelu pitää lopettaa, jos keskustelun kohteeksi tulee pankkisalaisuuden piiriin kuuluvia asioita.

Kun myös toisessa käsittelyssä torjuttiin vielä ne parannusehdotukset, joita opposition taholta esitettiin, arvoisa puhemies, kannatan ed. Hassin tekemää lakien hylkäysehdotusta.

Ed. Koskinen (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Kun ed. Aittoniemi äsken vastauspuheenvuorossaan väitti, että koko oppositio olisi näitä ehdotuksia vastaan, ja kun ed. Tuomioja nyt henkilökohtaisesti oli samaa mieltä, niin täytyy oikaista sen verran, että sosialidemokraatit valtaosin ovat hyväksymässä tämän paketin, vaikkakin olisimme halunneet siihen täsmennyksiä, niin kuin yksityiskohtaisessa toisessa käsittelyssä esitimme. Mutta tärkeätä on, että poliisi pysyy ajan tasalla. Kun rikolliset saavat teknistä välineistöä, joka monin verroin ylittää poliisin, viranomaiskoneiston, käytettävissä olevat, tapahtuu herkästi sitä, että rikollisuus saa etumatkaa, jota ei koskaan saada kiinni. Lainsäädäntö täytyy tälläkin alalla pitää ajan tasalla. Olemme sen takia valmiit nämä muutokset hyväksymään.

Ed. Halonen: Arvoisa puhemies! Pidän puheenvuoroni osittain sen vuoksi ihan täältä puhujankorokkeelta käsin, että lakivaliokunnan puheenjohtaja ed. Lax on estynyt olemasta tällä hetkellä paikalla ja olemme sopineet, että valiokunnan varapuheenjohtajana käsittelen myös eräiltä osin laajemmin niitä muutoksia, joita lakivaliokunta on tehnyt hallituksen esitykseen. Mutta, arvoisa puhemies, aloitan sosialidemokraattisena kansanedustajana, jotta tulisi selkeästi ero.

Täällä ovat eräät puhujat tuoneet esille sen, että pitäisi saada kriminaalipoliittinen ohjelma, taikka evästettiin, että sellaisen pitäisi olla heti seuraavan eduskunnan käytettävissä. Tällaiset toivomukset tuntuvat minusta hieman hurskailta, kun olemme viimeisenä tämän eduskunnan työpäivänä käsittelemässä hallituksen antamia esityksiä, hallituksen, joka on istunut kokonaiset neljä vuotta ja jolla olisi ollut aikaa tehdä haluamansa laiset oikeuspoliittiset, kriminaalipoliittiset tai muut ohjelmat aivan sen mukaisesti, kuin olisi tilanteen katsottu vaativan. Se, että ehdotukset tehdään viimeisenä päivänä, ei anna oikein uskottavaa kuvaa.

Sen sijaan on mielestäni oikein, että ne kansanedustajat, jotka eivät ole olleet hallituspuolueiden jäseninä, tai ne hallituspuolueiden edustajat, jotka eivät ole saaneet kantaansa lävitse aikaisemmin, nyt kohdistavat toiveensa tulevaisuuteen. Toki on myönnettävä, että sisäministeri Pekkarinenkin piti vasta vajaa viikko sitten oman tiedotustilaisuutensa, jossa hän esitteli taloudellisten rikosten torjuntaan tehtyä hallituksen toimenpidesuunnitelmaa, joka sekin tässä tilanteessa mielestäni kohdistuu seuraavalle hallitukselle. Tietysti siihen on oikeus, mutta hieman se maistuu vaaleilta.

Mitä tulee sinänsä oikeuspolitiikan nostamiseen vaaliteemaksi, niin varmasti jokainen on vapaa tekemään sen, mitä haluaa, mutta toivottavasti laajempi yhteiskuntapoliittinen näkemys tällöin pääsee vallalle. Nimittäin sen tyyppiset keskustelut, joita silloin tällöin kuulee julkisuudessa, joissa oikeudenmukaisuuden nimissä tai kansan oikeustajun tyydyttämisen nimissä edellytetään kovempia rangaistuksia tai sitä tai tätä toimenpidettä, kyllä tuovat minulle valitettavasti mieleen monet historialliset tilanteet, joissa näin on samalla tavoin vaadittu, alkaen kristikunnan tuntemasta oikeudenkäynnistä ja käsienpesusta ja päätyen Ranskan vallankumouksen kautta Suomen sisällissotaan ja myöhempiinkin tapahtumiin. Nämä kaikki tapahtumat mielestäni kertovat siitä, että on erittäin vaarallista, jos tuomioistuinten päätösvalta sotketaan muuhun yhteiskunnassa tapahtuvaan päätöksentekoon. Toki kaiken pitää toteuttaa ihmisten oikeudenmukaisuudentajua, mutta jos missään niin täällä kannattaa olla malttia mukana ja miettiä toimenpiteitten todellista vaikutusta.

Sosialidemokraatit ovat olleet koko menneen nelivuotiskauden erittäin huolestuneita taloudellisista rikoksista ja tehneet ehdotuksia rikosten selvittämisen helpottamiseksi ja parantamiseksi monella tavoin. Valitettavasti kaikki näistä ehdotuksista eivät ole menneet lävitse. Muun muassa yhteisösakon yhteydessä edellytimme pidempää vanhentumisaikaa, kymmentä vuotta, kun kaikki hallituspuolueiden edustajat, niin myös ministeri Pekkarinen ja ed. Aittoniemi, äänestivät viiden vuoden puolesta. Monia muita samanlaisia on matkan aikana ollut esillä. Tavallaan niiden osalta meille on aina sanottu, että ei ole tarpeen ja ei tarvitse tehdä.

Nimenomaan poliisin valtaoikeuksia koskevan paketin osalta yksi ja toinen oikeiston kansanedustaja on katsonut, että täällä nyt on sen kaiken avain. Näiden edustajien olisi ehkä kannattanut kuunnella, mitä poliisi itse sanoi. Kohtuulliset toimintavaltuudet on hyvä olla olemassa, mutta rikollisuuden syyt ovat toki yhteiskunnassa muualla, ja niihin voidaan muilla keinoin puuttua.

Poliisin keinot sinänsä sekä selvittää tehtyjä rikoksia että ehkäistä epäiltävissä olevia ovat varsin nopeasti kasvaneet käynnissä olevan eduskuntakauden aikana, jopa niin nopeasti, että uskon, että moni kunnon poliisimies on itsekin hieman hämmästynyt, mikä merkitys kaikilla keinoilla on. Vauhti tässä on hieman hirvittänyt, sillä tämän tyyppisiä uudistuksia pitäisi tehdä todella suunnitelmallisesti ja katsoa rauhallisesti niiden vaikutukset ja reagoida muulla koneistolla tämän mukaisesti.

Tämä on tarpeen erityisesti sen vuoksi, että samalla kun poliisille tämänkin hallituksen esityksen yhteydessä ollaan antamassa lisää valtuuksia, pakkokeinoilla puututaan voimakkaasti hallitusmuodon ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen suojaamiin yksilön oikeuksiin. Tämän vuoksi tietysti on selvä asia, että pakkokeinojen käyttöönotto edellyttää, että ne ovat tarpeellisia tärkeän ja hyväksyttävän yhteiskunnallisen intressin kannalta ja että yksilön oikeusturvatakeista on huolehdittu. Poliisi, kuten kaikki muutkin organisaatiot, muodostuu inhimillisistä ihmisistä.

Arvoisa puhemies! Seuraava on lakivaliokunnan yhteistä omaisuutta:

Lakivaliokunta on ollut sitä mieltä, että juuri suhteellisuusperiaatetta tulee voimakkaasti painottaa uusien pakkokeinolain keinojen osalta. Lakivaliokunta mietinnössään varsin paljon panee aikaa ja vaivaa siihen, että ristiriita ratkaistavien intressien välillä tulee todella tarkkaan harkita.

Erityinen huolenaihe lakivaliokunnassa oli edelleen se, ettei tämän hallituksen esityksen n:o 22 ja valiokunnassa samanaikaisesti käsiteltävänä olleen poliisilakiehdotuksen eli hallituksen esityksen n:o 57 säännöksiä ollut keskenään harmonisoitu. Ongelmat liittyvät ennen kaikkea teknistä tarkkailua koskeviin säännöksiin. Näin ollen tehtävä oli pakko tehdä eduskunnassa kaikessa kiireessä nelivuotiskauden lopussa, lisäksi siten, että sisäasiainministeriöllä ja oikeusministeriöllä oli osittain toisistaan poikkeavat kannat, kuten hallituksen antamat esitykset osoittavat.

Lakivaliokunta esitti pakkokeinolain muutosehdotuksen ja poliisilakiehdotuksen teknistä tarkkailua koskevien säännösten yhdenmukaistamista siten, että teknisessä kuuntelussa rangaistusasteikon määrittely yhtenäistettiin, ja toisaalta, että teknisen katselun ja teknisen seurannan osalta päätöksentekotasoa nostetaan siten, että toimenpiteistä päättävä viranomainen on aina päällystöön kuuluva tai tutkinnan johtajaksi määrätty poliisimies. Säännösten kirjoitustapa yhtenäistettiin, ja lisäksi lakivaliokunta esitti, että teknisen kuuntelun käyttämistä koskeva valvonta järjestetään molemmissa lakiehdotuksissa yhdenmukaisella tavalla siten, että kaikista toimenpiteistä laaditaan pöytäkirja, joka toimitetaan sisäasiainministeriöön.

Kun lakivaliokunta arvioi eri vaihtoehtoja, enemmistö tuli siihen lopputulokseen, että yksilön oikeusturva voidaan taata näissä kaikissa poliisin toimenpiteissä myös sellaisella menettelyllä, joka on puhtaasti poliisiviranomaisen käsissä, eikä niin kuin vähemmistöön jäänyt puoli ehdotti, että aina käytettäisiin tuomioistuinmenettelyä. Nyt tietysti voidaan kysyä, eivätkö vähemmistöön jääneet luota poliisin. Ne seikat puolestaan, minkä takia on lähdetty ehdottamaan tiukempaa kontrollia, käyvät vastalauseesta ilmi.

Aivan kuten ed. Hassi lainaten oman vastalauseensa alkua totesi, on havaittavissa kansainvälisesti ottaen se, että poliisilla on taipumus — se on tietysti hyvin inhimillistä — käyttää laajenevasti ns. poikkeuksellisia keinoja. Näin ollen pitäisi asettaa itse menettelyyn sellaisia kynnyksiä, jotka panisivat poliisimiehen tai -naisen miettimään sitä, onko tämä todella tarpeellinen vai tulisinko toimeen aikaisemmilla toimenpiteillä. Aina, kun toiselle esittää pyynnön, se tietysti pitää perustella eri tavalla, kuin jos saa itse ryhtyä välittömästi toimenpiteisiin.

Toinen asia, mihin halusimme kiinnittää huomiota, on se, että näistä poikkeuksellisista toimenpiteistä pitäisi myös jälkeenpäin olla koottavissa aineisto, josta nähtäisiin, onko käytäntö muodostunut sellaiseksi, kuin eduskunnan enemmistö päättäessään laista on tarkoittanut. Olemme myös halunneet, että eduskunnan oikeusasiamiehellä olisi merkittävä rooli, koska nimenomaan viime vuosien aikana on käynyt hyvin ilmi se, että tämän tyyppinen ombudsmanjärjestelmä, mitä eduskunnan oikeusasiamies edustaa, on tarpeellinen silloin, kun yhteiskunnassa on intressien ristiriitaa ja tarvitaan puolueeton virkamies, joka sanoo, millä tavalla on

kyseisessä tapauksessa eri säännösten mahdollisessa ristiriitatilanteessa käyttäydytty.

Vastaavasti voisi sanoa toisin päin: Mitä pelättävää poliisilla voisi missään tapauksessa olla siinä, että ulkopuolinen, täysin hyväksytty, perustuslakiemme mukainen tuomioistuin antaisi asiasta oman päätöksensä? Enää ei tuomioistuin ole suinkaan sellainen perinteisesti ajateltu suurikokoonpanoinen, vaikeasti tai kankeasti liikkuva elin, vaan meillä on myös yhden miehen tuomioistuinjärjestelmä, joka hyvin sujuvasti voi antaa tämäntapaisissa tapauksissa luvan. Näin ollen opposition puolelta jää kysymään, miksi ei voitaisi antaa kaikkia niitä oikeusturvatakeita, joita yksilön oikeusturva tällaisissa tilanteissa edellyttää. Sehän ei rajaa poliisin oikeuksia. Se vain pitää huolen siitä, että myös yksilön oikeusturva otetaan huomioon.

Arvoisa puhemies! Kun nyt työjärjestyksen mukaisesti on mahdollisuus puhua samanaikaisesti hallituksen esityksestä n:o 57, totean siitä muutaman kohdan.

Edellä mainitut lakivaliokunnan yhteiset kannanotot on otettu huomioon hallintovaliokunnan puolella, mutta sen sijaan eriävään mielipiteeseemme liittyneitä seikkoja, joissa olisimme nimenomaan halunneet painottaa yksilöiden yhdenvertaisuutta ja yksilön oikeusturvaa, ei ole mielestämme riittävällä tavalla huomioitu.

Me toivoimme, että nyt kun poliisilainsäädäntö eli hallituksen esitys n:o 57 tulee voimaan, siinä yhteydessä olisi voitu hieman modernisoida poliisin, sanoisiko, käyttäytymissääntöjä tai -ohjeita. Ehdotimme, että 2 §:n 2 momentti olisi kuulunut näin: "Poliisi ei saa toiminnassaan asettaa ketään perusteettomasti eri asemaan rodun, ihonvärin, sukupuolen, kielen, kansallisuuden tai uskonnollisen, poliittisen tai muun vakaumuksen, yhteiskunnallisen aseman, varallisuuden tai muun vastaavan seikan perusteella."

Joku saattaa sanoa, että tuo on itsestäänselvä periaate. Mutta kun nyt on ollut nimenomaan tarkoituksena kirjata nämä itsestäänselvät periaatteet, jää kysymään, miksi tätä ei voitu tehdä. Minulla on siviilipuolelta, jos näin voi sanoa, kokemuksia siitä, että esimerkiksi kulttuuritaustan johdosta saattavat ihmiset joutua hyvin eri tavalla kohdelluiksi.

Kun olen jo tänään kerran puhunut perusoikeusuudistuksen yhteydessä kiittäen eduskuntaa romanikulttuurin huomioon ottamisesta, niin tässä yhteydessä totean, että mielestäni tämän lisäsäännöksen mukaan ottaminen olisi selventänyt sitä seikkaa, että todellakaan ihmisiä ei saa asettaa erilaiseen asemaan. Historian jossakin toisessa vaiheessa voivat eräät toiset yhteiskuntaryhmät taas sanoa, että heihin on mahdollisesti kohdistettu erilaista hyvää luottamusta tai uskoa kuin joihinkin muihin ryhmiin. Työväenliikkeen puolelta ihmiset tuntevat hyvin nämä sekä omakohtaisina että vanhempiensa kokemuksina, ja ne on myös tilastollisesti aikoinaan todettu vallitsevaksi käytännöksi.

Näin ollen pahoittelen sitä, että tätä tasa-arvoa korostavaa pykälää ei lakiin saatu mukaan. Me hävisimme tämän toisessa käsittelyssä. Silloin jo sanoin, että poliisin eettisiin ohjeisiin ei ole otettu tätä, vaan se on jäänyt pois, ja vahvistan, että näin kysyttäessä on kerrottu, niitä ei ole siellä. Toivottavasti ne tämän keskustelun jälkeen tulevat, kun kaikki vakuuttavat, että se on niin itsestäänselvää.

Toinen kohta, mitä olemme painottaneet poliisilain puolella, on suhteellisuusperiaate, joka mielestämme on aina otettava erittäin vakavasti huomioon silloin, kun kyse on yksilön perusoikeuksien mahdollisesta loukkaamisesta.

Muilta osin, koska uskon, että hallintovaliokunnan jäsenet näitä lakeja myös käsittelevät, totean vain, että eriävät mielipiteet lakivaliokunnan lausunnon puolella ja vastalause hallintovaliokunnan mietinnön puolella kertovat siitä, miten oppositio asiassa on edellyttänyt toimittavan.

Arvoisa puhemies! Menen takaisin hallituksen esitykseen n:o 22, joka oli siis varsinaisesti valmisteltavana lakivaliokunnassa ja koskee telekuuntelua ja -valvontaa sekä teknistä tarkkailua koskevaa lainsäädäntöä. Siinä vastalauseeseemme juuri edellä esitetyn pohjalta olemme liittäneet myös ponsiehdotuksen. Tällä olemme nimenomaisesti halunneet osoittaa eduskunnan kantavan huolta siitä, millaiseksi tämä uusi järjestelmä on nyt muodostumassa. Haluan painottaa niille kansanedustajille, jotka eivät ole valiokunnan jäseniä, että kohta hyväksyttävä laki tulee merkitsemään poikkeusta tähän asti Suomen koko historian aikana omaksutusta periaatteesta. Juuri tällä kohdalla te tulette poikkeamaan kaikista muista edeltäjistänne, jotka ovat uskoneet, että suomalainen poliisi pystyy toimimaan niitten valtuuksiensa rajoissa, jotka sillä on ollut ja jotka samalla kuitenkin suojelevat kansalaisten perusoikeuksia.

Voisi sanoa melkein, että voin kuulla historian siipien havinaa tässä, kun olemme juuri hyväksyneet perusoikeusuudistuksen, olemme yhteisesti suuren innoituksen vallassa todenneet, että Suomen kansalaisten perusoikeudet tulevat aikai-

sempaa vahvemmin vahvistetuiksi, ja sitten seuraavassa työjärjestyksen kohdassa me tulemme hyväksymään ensimmäistä kertaa Suomen historian aikana poliisille salakuunteluoikeuden.

Ed. Ukkolaa ei näy salissa eikä monta muutakaan niitä, jotka ovat edellisessä kohdassa väittäneet, että me emme ole huolehtimassa kansalaisten perusoikeuksista. Me teemme sen, mutta me teemme sen jatkuvasti ja joka kohdassa.

Haluan vielä painottaa sitä, että kun täällä on eräitten edustajien kohdalla koetettu tehdä rajanvetoa, että tietyt lait tehdään meille ja toiset lait tehdään noille, ei ole olemassa sellaista selvää rajaa, että tehtäisiin yhtä lainsäädäntöä koskemaan kunnon kansalaisia ja toista koskemaan kunnottomia. On olemassa Suomen kansalaisia, jotka useimmat ovat joskus hyviä, joskus huonoja. Onneksi useimmat pysyvät lain oikealla puolella. Mutta se seikka, että joku ihminen rikkoo lakia, ei vielä tee hänestä sellaista lainsuojatonta, jota kohtaan ei mitään yhteiskunnan sääntöjä tulisi pitää voimassa. Näin ollen minun mielestäni se on vaarallinen asenne. Uskoisin ja toivoisin, että jokaisen kannattaisi tehdä näitä lakeja kaikkinensa Suomen kansalle ja silloin myös sen mukaisesti puheissaan kohdella ihmisiä, jotka mahdollisesti joutuvat näitten pykälien kohteeksi.

Edellä ehdotetun pohjalta, arvoisa puhemies, ehdotan seuraavaa perustelulausumaa: "Eduskunta edellyttää, että hallitus laatii seurannan perusteella eduskunnalle selonteon nyt säädettävän pakkokeinolain 5 a luvun telekuuntelua ja -valvontaa sekä poliisilain teknisiä tarkkailumenetelmiä koskevien säännösten soveltamisesta sekä valmistelee lakiesityksen, jolla turvataan pakkokeino- ja poliisilain säännöksiä täsmällisemmin kuuntelu- ja valvontajärjestelmässä menetelmien kohteeksi joutuvien oikeusturva."

Arvoisa puhemies! Toivon, että tämän ponsiehdotuksen osalta tulisi edes kannatusta, koska uskon, että monen sellaisen sosialidemokraatin ja muunkin oppositiojäsenen osalta, jotka pitkän pitkän pohdiskelun jälkeen nyt äänestävät hallituksen esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymisen puolesta, motiivina on nimenomaan ollut se, että tästä tulisi demokraattisesti valvottu, käsissä pysyvä järjestelmä. Ei edes sisäministerin tai kenenkään muun hallituksen ministerin loogisuutta mielestäni voi kukaan asettaa kyseenalaiseksi, jos he hyväksyisivät itse myös tämän ponnen. Se pikemminkin osoittaisi, että on jatkumo, joka eduskuntavaaleista riippumatta on tässä hyvin tärkeässä, kansalaisten perusoikeuksia koskevassa asiassa meille yhteinen.

Uskon, että osa periaatteellisista syistä ei tähän hallituksen esitykseen sisältyviä lakiehdotuksia pysty hyväksymään. Kunnioitan heitä hyvin paljon ja olisin itsekin eräässä toisessa tilanteessa mahdollisesti näin käyttäytynyt. Mutta kun mielestäni on fakta, että jonkinlainen kuunteluoikeus tullaan joka tapauksessa hyväksymään, ja olemme tehneet mahdollisimman paljon työtä, että kuunteluoikeuteen liittyisi tuomioistuinjärjestelmä ja näin on tapahtunut, niin mielestäni näillä ponnessa esille ottamillani edellytyksillä tätä järjestelmää voitaisiin kokeilla.

Toisaalta olen myös sitä mieltä, että poliisilain hyväksyminen sinänsä, vaikka se sisältää paljon arveluttavia elementtejä, myös poistaa sen harmaan alueen eli sen, sanoisiko, traditioon perustuvan toimintavaltuuden, jota vastaan kansalaisten on ollut hyvin vaikea puolustaa itseään ristiriitaisissa tilanteissa. Näin ollen pidän poliisilain hyväksymistä askeleena oikeaan suuntaan, oikeusvaltion suuntaan.

Sisäasiainministeri P e k k a r i n e n : Arvoisa puhemies! Käytin näiden lakiesitysten ensimmäisen käsittelyn yhteydessä aika paljon eduskunnan aikaa niiden mielipiteiden ja näkemysten esittämiseen, mitä minulla näitten lakien aihepiiristä on. Lyhyesti muutama sana.

Ed. Halosen edellä kuultu puheenvuoro on kaikin tavoin looginen ja rakentava. Perusvirityksellä se kuitenkin aavistuksen verran poikkeaa siitä linjauksesta, mikä näiden lakien ytimeen on kirjoitettu, ei niin että siinä toden totta merkittävää eroa olisi, mutta ehkä jotain pientä kuitenkin.

On aivan totta, niin kuin ed. Halonen sanoi, että poliisin keinot tehtävänsä hoitamiseen hyvin ovat kasvaneet tämän vaalikauden aikaan useiden lakien uudistusten kautta. Mielestäni tähän on ollut erinomaisen perusteltu syy ja tarve. On tarpeetonta käydä niitä seikkoja täällä kertaamaan, mistä syystä näin on ollut perusteltua toimia. Siinä on ollut toden totta hyvin monta syytä.

Arvoisa puhemies! Nyt esillä olevassa poliisilaissa ja pakkokeinolain muutoksessa ollaan hyväksymässä poliisille oikeus sellaisen uusimman teknologian hyödyntämiseen, mitä poliisi tarvitsee. Mielestäni tämän oikeuden osalta on löydetty hyvä tasapaino ihmisoikeuksien kunnioittamisen ja suomalaisen yhteiskunnan turvallisuusetujen kanssa. Kokonaisbalanssi näitten kahden esityksen jälkeen, kaiken sen jälkeen, mitä muutoksia valiokunta teki, on mielestäni nyt ihan hyvässä kunnossa.

Minä haluan vielä tässä yhteydessä muistuttaa, että ennen kaikkea poliisilaki kirjaa myös poliisin tietojensaannin turvaavat säännökset ...

Ensimmäinen varapuhemies (koputtaa): Kaksi minuuttia kulunut! Kehotan puhujaa siirtymään puhujakorokkeelle.

Puhuja (korokkeelta): Arvoisa puhemies! Yritän olla kovin pitkään viemättä eduskunnan aikaa.

Uuteen poliisilakiin on kirjattu nyt poliisin tietojensaannin turvaavat säännökset. Ne antavat poliisille oikeuden tietyin edellytyksin saada myös yritys- ja pankkisalaisuuden suojaamia tietoja rikosten estämiseksi ja selvittämiseksi. Tämä uudistus tai muutos on mielestäni tarpeen. Täällä jossakin puheenvuorossa aiemmassa vaiheessa kiinnitettiin huomiota nimenomaan talousrikollisuuteen ja siihen, että — näin ymmärsin eräiden puheenvuorot — riittäviä keinoja vieläkään tässä suhteessa ei ole. Olen myös sitä mieltä, että pankkisalaisuus on tällä hetkellä perin tiukka ja osin raottamisen arvoinen, mutta haluan samalla kiinnittää huomiota siihen, että poliisilakiin tässä suhteessa on pienet parannukset nykyiseen tilanteeseen verrattuna kirjoitettu.

Arvoisa puhemies! Ed. Halonen kiinnitti huomiota siihen, että hallitus julkisti muutama päivä sitten talousrikollisuuden torjuntaohjelman. Haluan sen ohjelman osalta tässä yhteydessä kiinnittää vain huomiota siihen, että talousrikollisuuden torjuntatyö on ollut erittäin voimallisten toimenpiteiden kohteena jo useiden vuosien ajan. Oikeastaan vajaa kolme vuotta sitten käynnistyi sellainen työ, joka tähtäsi, paitsi poliisin oman työn tehostamiseen talousrikostutkinnassa ja talousrikosten ennalta ehkäisemisessä, myös siihen, että työn etenemisen aikana saatuja tuloksia, kokemuksia, ongelmia, joita työ osoitti olevan poliisin työkentässä, ryhdyttiin poistamaan jo noin kolme vuotta sitten. Ryhdyttiin poistamaan siten, että luotiin yhteydenpitojärjestelmä eri viranomaisten välille. Järjestelmä viranomaisten yhteistyömenetelmiä käyttäen pystyi poistamaan monia sellaisia ongelmia, jotka aiemmin olivat tarpeettomia esteitä talousrikostutkinnan tehokkaalle hoitamiselle. Tämä työ on tuottanut paljon sellaisia tuloksia, joita näiden kolmen vuoden aikana on käytetty hyväksi niiden monien lakien uudistamisessa, joita täällä salissa on viety läpi näiden vuosien aikana.

Haluan tämän sanoa sen takia, että se talousrikosohjelma, joka nyt julkistettiin, on jatkoa sille työlle, jota näiden vuosien aikana on tehty. Se ei ollut mikään intuitio, joka oli pantu nyt liikkeelle, vaan se työ lähti vuosien takaa.

Lisäksi haluttiin kirjata tässä vaiheessa vielä jatkon osalta erilliseksi ohjelmaksi ne lainsäädäntöhankkeet, joissa väistämättä tarvitaan muutoksia, tarkistuksia ja korjauksia, ne poliisin ja myös muiden tahojen talousrikostutkinnassa ja sen estämistyössä mukana olevien tahojen resurssit ja valtuudet, joita vielä tässä suhteessa tarvitaan.

Edelleen kolmantena asiakokonaisuutena tuohon ohjelmaan kirjattiin myöskin ne kohdat, joissa vielä tarvitaan entistä parempaa yhteistyötä eri viranomaisten välillä. Verottaja, erilaisia tukia myöntävät viranomaiset, poliisi — näiden viranomaisten välillä on tarpeettomia esteitä, joiden poistaminen tai madaltaminen on aiheellista, ilman että yksilönsuojaa, yksityisyyttä ja tietosuojan välttämättömiä periaatteellisia asioita nujerretaan. Kuitenkin yhteistyön lisäämisen mahdollisuuksia noissa asioissa vielä kosolti on.

Ed. Aittoniemi (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Halosen puheenvuoron johdosta pyysin vastauspuheenvuoron ja totean, että poliisi ei tunne työväenluokkaa tai porvarissäätyä erillisinä, vastakkaisina ilmiöinä. Poliisin tärkein halu on vain suojata suomalaisia ihmisiä ja yhteiskuntaa perusoikeussäännöksissä mainitun perusturvan takaamiseksi.

Huomautan, ed. Halonen, että ehkä vuosikymmeniä sitten saattoi olla vastakkainasetelma. Tänä päivänä ns. työväestön joukossa tunnetaan poliisia kohtaan hyvin positiivista luottamusta. Minä olen ihmisten kanssa paljon keskustellut. Tämä on erinomaisen hyvä asia.

Poliisi ei ole hätkähtänyt tekeillä olevia säännöksiä, mutta suhtautuu kyllä myönteisesti siihen, että poliisiin luotetaan niin paljon, että heille annetaan samat mahdollisuudet rikosten selvittämiseksi ja yhteiskunnan suojaamiseksi kuin on muiden Euroopan unionin maiden poliiseilla.

Mitä tulee vielä siihen, että lupakynnys on erilainen telekuuntelulaissa ja toisaalta poliisilaissa, se johtuu yksinkertaisesti siitä, että telekuuntelussa pakkokeinolain säännökset ovat sillä alueella, jolla tuomioistuin astuu kuvaan, eli esitutkinta-alueella. Sen sijaan tarkkailutoiminta, joka on poliisilaissa, jää poliisin päätettäväksi tiukan valvonnan alaisena. Kysymys on tässä ennen esitutkintaa tapahtuvasta tarkkailusta ja rikosten ennalta ehkäisemisestä. Kaiken lisäksi tuomioistuinjärjestelmä olisi äärettömän kan-

kea. Se ei tällä puolella voi toimiakaan, vaan sen täytyy olla tutkintapuolen määrättävänä, eikä se kuulu tuomioistuimen reviiriin. Tämä lupa olisi pikemminkin silloin oikeusasiamiehen, oikeuskanslerin tai jonkun muun määrättävissä eikä tuomioistuimen, koska esitutkinta ei ole edes vielä alkanut.

Ed. Viinanen merkitään läsnä olevaksi.

Ed. J u r v a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minäkin kiinnitin huomiota ed. Halosen puheenvuoroon, kun hän sanoi, että poliisin keinot ovat kasvaneet niin, että hirvittää. Niin ovat rikollistenkin. He kulkevat aina askeleen edellä poliiseja, niin teknisissä laitteissa kuin muussakin.

Minäkin kaipaisin kyllä kriminaalipoliittista suunnanvetoa, mutta siltä pohjalta, että tässä vaiheessa kiinnitettäisiin huomiota rikoksen uhrin asemaan, josta tässä keskustelussa ei ole puhuttu paljon mitään. Uhrien asemaa on tämän eduskunnan aikana huononnettu mm. vakuutuslainsäädännössä. Enää ei saa raittijuoppojen aiheuttamien eikä muidenkään tahallaan aiheutettujen rikoksien vakuutusta eli ei voi vakuuttaa itseään rikollisen toimenpiteiden varalta, mikä mielestäni on huononnus, koska rikoksentekijät ovat yleensä varattomia. Heiltä ei koskaan uhri tule saamaan mitään.

Kansalaisten perusoikeuksiin tulee kuulua myös rikosten uhrien oikeudet ja niiden korostaminen. Minusta vankilat tänä päivänä alkavat muistuttaa huippuluokan hotelleja, joihin on todella pyrkyä ja tunkua. Vaikka meillä on vankilatuomioiden rajaa nostettu, siitä huolimatta vankilat ovat täynnä, eli ei se ole aiheuttanut mitään, että vankilatuomioita on vähennetty ja sakkorangaistuksia lisätty. Motellit ovat täynnä tänä päivänä.

Ed. H a s s i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Pekkarinen sanoi olevansa tyytyväinen siihen muotoon, jonka puhelinkuuntelulaki ja poliisilaki ovat eduskunnassa saaneet.

Poliisilaki onkin eduskunnan käsittelyssä ratkaisevasti parantunut, mutta sen sijaan se muoto, joka tällä lakiesityksellä oli hallituksen esityksenä, joka oli ministeri Pekkarisen esittelystä tehty, oli kyllä suoraan sanoen aika kaamea. Siinä esityksessä olisi annettu poliisille laajemmat ja helpommin käytettävissä olevat valtuudet silloin, kun epäillään jonkun henkilön mahdollisesti aikovan syyllistyä rikokseen, kuin saman hallituksen antamassa toisessa lakiesityksessä oikeusministeriön esittelystä olisi annettu rikostutkinnan käyttöön, siis jo tapahtuneen rikoksen tutkinnan käyttöön.

Mielestäni poliisilakiesitys siinä muodossa kuin se sisäministeriöstä ja hallituksesta eduskuntaan tuli, oli hyvä esimerkki siitä, että poliisilla on taipumus aktiivisesti unohtaa kansalaisten ihmisoikeudet, unohtaa se, että kaikki lait, niin sosiaaliturvalait, verolait kuin myös rikoslait ja poliisilait koskevat joka ikistä kansalaista, aivan kuten ed. Halonen totesi. Eivät ne koske pelkästään muita. Ne koskevat myös meitä.

Edelleenkin olen, arvoisa puhemies, sitä mieltä, että salakuuntelu on asia, jossa poliisille ei ole syytä antaa pikkusormeakaan.

Ed. Järvilahti merkitään läsnä olevaksi.

Ed. R a u r a m o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Pekkarisen kanssa olen viime aikoina muutamista asioista ollut jyrkästi eri mieltä, mutta tässä asiassa olen hänen kanssaan aivan samoilla linjoilla.

Poliisin saamat valtuudet ovat sivunneet liikennevaliokuntaakin jonkin verran, koska teleasiat ovat olleet aikaisemmin sielläkin käsittelyssä. Kyllä siellä on käynyt aivan ilmiselvästi ilmi, että poliisi tarvitsee uusia keinoja nimenomaan huumausainerikosten selvittämisessä. Olen sitä mieltä, että valtuudet, jotka tässä nyt poliisille annetaan, ovat aivan oikean suuntaisia. En näe niitä haittoja ja esteitä, joita esimerkiksi ed. Halonen tässä asiassa näkee.

Tosin on myönnettävä, että täytyy hyvin kriittisesti seurata, miten näitä keinoja tullaan käyttämään. Uskonkin, että jatkossa kiinnitetään hyvin paljon huomiota siihen, millä tavalla valvotaan poliisin toimintaa.

Ed. P u l l i a i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minun vastauspuheenvuoropyyntöni aiheutui ministeri Pekkarisen äsken käyttämästä puheenvuorosta. Hän kuitenkin kuin Punainen Pantteri kiisi tästä huoneesta ulos, joten tämä on vain ulvahdus ilmoille.

Ministeri Pekkarinen viittasi julkisuutta saaneeseen hallituksen talousrikollisuuden torjuntaohjelmaan tai selvittelyohjelmaan. Olisin häneltä kysynyt, jos hän tänne paikalle olisi sattunut

jäämään, mitä kummallista siinä ohjelmassa on, sellaista mitä ei olisi voinut tuoda julki jo välittömästi, kun tämä hallituskausi alkoi. Siinä ei ole mitään uutta. Kysymys on vain siitä, että on poliittista tahtoa hoitaa asia. Se tuotiin esille sellaisessa vaiheessa, että hallitus itse on kyvytön sitä toteuttamaan.

Ed. H e l l e (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Pyysin vastauspuheenvuoron myös ministeri Pekkarisen puheenvuoron johdosta, ja sen jälkeen, kun Pekkarinen hyvin vilkkaasti salista lähti, täällä käväisi myös ministeri Viinanen. Nähdäkseni molemmat ministerit ovat nimenomaan syyllisiä siihen, että pankkisalaisuusverhoa ei ole saatu raotetuksi niin, että talousrikoksiin olisi päästy kunnolla kiinni.

Olen samaa mieltä kuin ed. Pulliainen äsken, että nimenomaan hallituksen tahdosta tai tahdottomuudesta tässä asiassa on ollut kysymys. Takana on enemmänkin kai ollut tahto; ainakin ministeri Viinanen on useaan otteeseen sanonut, että pankkisalaisuuteen ei tule koskea. En kyllä ymmärrä, mitä hän haluaa suojella näillä puheillaan.

Kaiken kaikkiaan erilaisten omaisuussiirtojen ja muiden jäljittäminen, joita näitten rikosten yhteydessä on tapahtunut, saamani käsityksen mukaan on nykyisellään viranomaisille aika vaikea asia johtuen juuri pankkisalaisuuden ylikireästä tulkinnasta.

Ed. H a l o n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Hassi ja eräät muut puhujat toivat jo osittain vastauspuheenvuorossaan esille sen, mitä ministeri Pekkarisella ja ed. Aittoniemelle pitää sanoa: Ei tässä kukaan halua pistää kapuloita poliisin rattaisiin, vaan kysymys on nimenomaan siitä, että toimenpiteitten pitää olla oikeassa suhteessa suojeltaviin ja rikottaviin oikeushyviin.

Näin ollen voi sanoa niinpäin, että jää ihmettelemään todellakin, jos tehdyn rikoksen selvittämiseen on vähäisemmät keinot sisäministerin ehdotuksesta, kuin on epäiltävissä olevan mahdollisen rikoksen ehkäisemiseen tai, niin kuin ed. Aittoniemi sanoi, eräänlaiseen esitutkintaan. Henkilöstöpiirin väitettiin olevan nimenomaan ammatti- ja taparikolliset, ja puhutaan näistä huumekingeistäkin. Kuitenkin hyväksytyissä lakiteksteissä puhutaan myös myötävaikuttajista. Eli niiden henkilöiden piiri, jotka mahdollisesti tulevat kyseeseen, on huomattavasti laajempi.

Tässä mielessä minun mielestäni ei pitäisi poliisimiesten, ainakaan sellaisten, jotka tuntevat kenttänsä niin kuin ed. Aittoniemi, pelotella ihmisiä sen paremmin itä- kuin länsirikollisuudella tai jollain muilla tällaisilla asioilla silloin, kun tiedetään varsin hyvin, että nyt annettavat keinot ovat ainoastaan yksi osa välineistöä, varsin kyseenalainen osa.

Yksikään länsimaista ei ole antanut näitä keinoja poliisien käyttöön ilman erittäin voimakkaita valvonta- ja kynnysjärjestelmiä. Kysykää keneltä tahansa, millainen järjestelmä on Norjassa, Saksassa, Ranskassa jne. Jos he ovat salakuuntelu- ja muiden keinojen puolesta, vastaukseksi tulee hyvin nopeasti, että asia on monimutkainen. Tosiasiassa kynnyksiä on hyvin paljon.

Minä olen länsimaisten keinojen kannalla mutta haluan, että on länsimainen valvonta, eikä niin että on länsimaiset keinot ja itäeurooppalainen valvonta.

Ed. V. Laukkanen merkitään läsnä olevaksi.

Ed. L a a k s o (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Minun on vaikea suhtautua vakavasti ed. Jurvan asiallisiinkaan perusteluihin luettuani hänen rikoksentorjuntaohjelmansa äskettäin. Hänhän esitti, että Suomen ilkivaltanuoret pitäisi lähettää Venäjälle suolakaivoksiin töihin, toisin sanoen että Suomi vuokraisi Venäjältä suolakaivoksia ja Venäjä lyhentäisi näin velkaansa Suomelle ja Suomen ilkivaltanuoret pantaisiin näihin kaivoksiin. (Ed. Jurva: Oletteko todella lukenut sitä?) Tämä on jotakin käsittämätöntä. Ymmärrän kyllä sen, että vaalien läheisyys tuottaa tällaisia puheita, mutta sanon aivan suoraan, että asiallisiinkin perusteluihin on vaikea suhtautua vakavasti, kun tällaisia kuulee.

Ed. Helle käytti hyvän puheenvuoron pankkisalaisuudesta. Haluaisin todeta vielä lisäksi sen, että viime aikoina on otettu käyttöön myös pankkitukisalaisuus. Mehän emme tiedä, kenelle pankkituki menee. Eduskunnan suuressa salissa kyllä äänestettiin tästä pankkitukisalaisuudesta, ja valitettavasti enemmistö oli valmis täydentämään nykyistä pankkisalaisuutta myös pankkitukisalaisuuteen.

Ed. A i t t o n i e m i (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Nyt pidän taatusti tällä eduskuntakaudella viimeisen puheenvuoroni, onhan tietysti tullutkin puhuttua, mutta muutama sana. Minä en ole pelotellut mitään enkä muista sellaista puheenvuoroa käyttäneeni, johon ed. Halonen

viittasi. Minä en ymmärrä, mitä hän tässä tarkoittaa.

Hän otti viimeisenä esiin puheenvuorossaan sivullisen joutumisen tarkkailun piiriin, tarkoittaen lähinnä poliisilain mukaista rikollisen toiminnan ennakkotarkkailua. Se tarkoittaa rikollisen tyttöystäviä tai, niin kuin tasa-arvon merkeissä lakivaliokunnassa sanottiin, rikollisen nais- ja poikaystäviä, jotka automaattisesti tulevat tietysti kiikariin. Hehän kuuluvat tähän asiaan. Harmittaa monta kertaa, kun rikollisilla miehillä on niin mahdottoman hyvännäköisiä naisia, mistä se sitten johtuukin. (Ed. Halonen: Tässä sen näkee, poliisin asiallisen suhtautumisen!) Minä olen näiden tyttöjen kanssa joskus keskustellutkin, ja kysymykseenkin on vastauksensa, mutta en lähde tätä nyt tässä selvittelemään. Tämä on automaatio, joka tapahtuu ja ilman muuta on ollut hyvä mainita tässä laissa, että tällaiset saattavat joutua tarkkailun piiriin, koska he liittyvät kiinteästi yhteen.

Mitä tulee valvontaan ja järjestelmään, sen ei pidä olla monimutkainen, jollaista ed. Halonen vaikuttaa kannattavan eurooppalaisen mallin mukaisesti. Minä en sitä niin tarkkaan tunne. Sen pitää olla yksinkertainen ja selkeä sekä toiminnallisesti että valvonnallisesti. Silloin se toimii. Mitä me teemme järjestelmillä, jotka ovat niin monimutkaisia, että niistä ei ole mitään hyötyä? Minun mielestäni tämä on kohtuullisen hyvä ja aika tiukka poliisin suuntaan, mutta poliisi on kuitenkin varmaan tyytyväinen siihen, että pääsee edes samoille linjoille kuin muiden maiden poliisit.

Ed. P o l v i : Arvoisa puhemies! Täällä edustajat Halonen ja Hassi ovat verrattain ansiokkaasti perustelleet tämän lakiesityksen hylkäämistä. Heidän esittämiinsä ajatuksiin ja perusteluihin on helppo yhtyä.

Kuitenkin siltä varalta, että lakiesitys ei tulisi hylätyksi, kannatan ed. Halosen tekemää lausumaehdotusta.

Ed. Laurila merkitään läsnä olevaksi.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

E n s i m m ä i n e n v a r a p u h e m i e s : Keskustelussa on ed. Hassi ed. Tuomiojan kannattamana ehdottanut, että lakiehdotukset hylättäisiin.

Ed. Halonen on ed. Polven kannattamana ehdottanut II vastalauseeseen sisältyvää perustelulausumaa.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Äänestykset ja päätökset:

E n s i m m ä i n e n v a r a p u h e m i e s : Ensin päätetään lakiehdotusten hyväksymisestä tai hylkäämisestä.

Joka hyväksyy lakiehdotukset, äänestää "jaa"; jos "ei" voittaa, on lakiehdotukset hylätty.

E n s i m m ä i n e n v a r a p u h e m i e s : Ilmoitan, että pöytäkirjaan merkitään, miten kukin edustaja on äänestänyt.

"Jaa" äänestävät seuraavat edustajat:

Aittoniemi, Ala-Harja, Alaranta, Alho, Antvuori, Aula, Backman, Bell von, Biaudet, Dromberg, Enestam, Gustafsson, Hacklin, Halonen, Heikkinen, Hiltunen, Huuhtanen, Häkämies, Hämäläinen, Ihamäki, Iivari, Jaakonsaari, Jansson, Jokiniemi, Jouppila, Jurva, Jääskeläinen, Jäätteenmäki, Kaarilahti, Kalli, Kalliomäki, Kallis, Kankaanniemi, Karhunen, Kasurinen, Kautto, Kekkonen, Kemppainen, Kivelä, Koistinen, Komi, Korkeaoja, Korteniemi, Korva, Koski, Koskinen, Kuittinen, Kuuskoski, Laakkonen, Lahikainen, Lahti-Nuuttila, Lahtinen, Laitinen, Laivoranta, Lamminen, Laukkanen M., Laurila, Lehtinen, Leppänen J., Liikkanen, Lindqvist, Lindroos, Linnainmaa, Louvo, Luhtanen, Luttinen, Malm, Markkula, Mattila, Metsämäki, Moilanen, Morri, Muttilainen, Mäkelä, Mäki-Hakola, Mäkipää, Mölsä, Nordman, Norrback, Nyby, Ojala A., Ollila, Pekkarinen, Pelttari, Perho-Santala, Pesälä, Pietikäinen M., Piha, Puhakka, Puisto, Rajamäki, Rask, Rauramo, Renlund, Riihijärvi, Roos T., Rossi, Ryynänen, Räty, Rönnholm, Röntynen, Saapunki, Saari, Saastamoinen, Salolainen, Savela, Savolainen, Seivästö, Skinnari, Suhola, Suhonen, Taina, Turunen, Tykkyläinen, Törnqvist, Urpilainen, Vanhanen, Varpasuo, Vehkaoja, Vihriälä, Viinanen, Viljanen, Virrankoski, Vistbacka, Vuorensola, Vuoristo, Vähäkangas, Vähänäkki, Väistö, Väyrynen, Zyskowicz ja Ääri.

"Ei" äänestävät seuraavat edustajat:

Aho R., Anttila U., Apukka, Astala, Haavisto, Hassi, Hautala, Helle, Korhonen, Laakso, Laaksonen, Laine, Leppänen P., Luukkainen, Myller, Nikula, Ojala O., Polvi, Polvinen, Pulliainen, Rimmi, Seppänen, Tennilä, Tuomioja ja Wahlström.

"Tyhjää" äänestää ed. Laukkanen V.

Poissa äänestyksestä ovat seuraavat edustajat:

Aho E., Ala-Nissilä, Andersson, Anttila S-L., Björkenheim, Donner, Hurskainen, Isohookana-Asunmaa, Järvilahti, Kanerva, Kauppinen, Kohijoki, Kääriäinen, Lax, Lehtosaari, Lipponen, Louekoski, Niinistö, Näsi, Paakkinen, Paasio, Paloheimo, Pietikäinen S., Pura, Pykäläinen, Ranta, Rehn E., Rehn O., Renko, Rinne, Roos J., Rusanen, Saario, Sasi, Stenius-Kaukonen, Takala, Tiuri, Toivonen, Ukkola, Viljamaa ja Westerlund.

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 132 jaa- ja 25 ei-ääntä, 1 tyhjä; poissa 41. (Ään. 4)

Eduskunta on hyväksynyt lakiehdotukset.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Lopuksi päätetään ed. Halosen perustelulausumaehdotuksesta.

Mietintö "jaa", ed. Halosen ehdotus "ei".

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 92 jaa- ja 64 ei-ääntä, 1 tyhjä; poissa 42. (Ään. 5)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

Asia on loppuun käsitelty.

5) Ehdotukset poliisilaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys n:o 57
Hallintovaliokunnan mietintö n:o 20

Ensimmäinen varapuhemies: Toisessa käsittelyssä päätetyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelu:

Ed. Hassi: Arvoisa puhemies! Teen ehdotuksen, että lain perusteluihin hyväksytään perustelulausuma, joka on hallintovaliokunnan mietintöön liitetyn lakivaliokunnan lausunnon II eriävän mielipiteen mukainen. Perustelulausuma kuuluu seuraavasti: "Eduskunta edellyttää, että poliisia koskeva lainsäädäntö uusitaan siten, että käsitteen 'poliisimies' sijasta käytetään sanaa 'poliisi'."

Asiasta käytiin lakivaliokunnassa keskustelua. Olen itse sitä mieltä, että silloin kun tällainen mies-loppuinen nimike voidaan korvata sanalla, joka luontevasti istuu suomen kieleen, näin voidaan tehdä. Perusteluksi sille, että näin ei tehtäisi, esitettiin, että poliisi tarkoittaa organisaatiota, poliisimies sen sijaan henkilöä.

Nyt kuitenkin on niin, että myös alan ammatti-ihmiset käyttävät sanaa "poliisi" myös henkilöstä. Tästä on todisteena lakivaliokunnalle Poliisijärjestöjen Liiton antama lausunto, ja kyseiseen liittoon kuuluu Poliisien Liitto ry, ei siis Poliisimiesten Liitto ry. Poliisien Liitto lienee henkilöiden eikä poliisiorganisaatioiden muodostama liitto. Lausunnon takana on myös Poliisikunnan Keskusliitto eikä Poliisimieskunnan Keskusliitto sekä Suomen Rikospoliisiliitto eikä Rikospoliisimiesliitto.

Ed. Pulliainen: Arvoisa puhemies! Mietintöön liitettyyn vastalauseeseen viitaten ehdotan perusteluissa lausuttavaksi: "Pohjoismaiset kokemukset muun muassa telekuunteluvaltuuksien antamisesta poliisiviranomaisille kertovat, että viranomaiset turvautuvat kuunteluvaltuuksiin yhä useammin ja menetelmien käyttämisellä on taipumus laajeta entistä useampien rikosten tutkintaan, mikä antaa viranomaisille mahdollisuuden yhtäältä kerätä tarpeettomia tietoja ihmisten täysin laillisestakin kanssakäymisestä ja toisaalta synnyttää vaikeasti ratkaistavan poliisin toiminnan yhteiskunnallista kontrollia ja avoimuutta koskevan ongelman. Eduskunta edellyttää, että hallitus laatii seurannan perusteella eduskunnalle selonteon nyt säädettävän pakkokeinolain 5 a luvun telekuuntelua ja -valvontaa sekä poliisilain teknisiä tarkkailumenetelmiä koskevien säännösten soveltamisesta sekä valmistelee lakiesityksen, jolla turvataan pakko-

keino- ja poliisilain säännöksiä täsmällisemmin kuuntelu- ja valvontajärjestelmässä menetelmien kohteeksi joutuvien oikeusturva."

Ed. S a a s t a m o i n e n (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Haluan vastata valtiopäivämies Satu Hassille, että minun mielestäni poliisimies-asiassa voisimme aivan hyvin pitäytyä vanhoissa kielellisissä perinteissä, sen kaltaisissa, joita meillä on monissa muissakin asioissa kuten mm. edellä mainituissa.

Ed. O. O j a l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Aivan kuten ed. Hassi totesi, tuntuu hyvin erikoiselta, että edelleenkin ylläpidetään tällaisia nimikkeitä, joissa selvästi sukupuolen mukainen nimitys antaa väärän kuvan sukupuolesta. On nimittäin aika erikoista, jos paikalle kutsutaan poliisimies ja paikalle tuleekin poliisinainen. Minusta on aivan oikein ed. Hassin tekemä ehdotus, että mies-loppuinen nimike poistetaan.

Ed. U k k o l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Voisin aivan hyvin sanoa, että arvoisa puhenainen. Jos tasa-arvo on tällaisista asioista kiinni, niin se joutaa kyllä mennä. Kyllä tällaisissa asioissa on olemassa pääluottamusmies, puhemies, valtiopäivämies ja kaikkia muitakin miehiä, jotka ovat vanhoja ja hyviä asioita eikä niillä ole mitään tekemistä sukupuolten tasa-arvon kanssa.

Ed. H a s s i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kansanedustaja Saastamoiselle ja kansanedustaja Ukkolalle haluan huomauttaa todenneeni, että silloin kun on käytettävissä neutraali termi, joka luontevasti istuu suomen kieleen, näin tulisi tehdä. "Puhemies" on sellainen sana, jolle ei ole tämän tyyppistä luontevaa vastinetta löydettävissä. Sen sijaan "poliisimies" on termi, jolle "poliisi" on aivan luonteva korvike ja jopa jo yleisesti käytössä.

Vertailun vuoksi haluan kertoa, että nimike "terveyssisar" on jo ajat sitten muutettu nimikkeeksi "terveydenhoitaja", jolloin nimike viittaa kumpaan sukupuoleen tahansa. Niille edustajille, jotka eivät ole "poliisi" sanaan ihastuneet, haluan kertoa, että ed. Rossi valiokunnan kokouksessa epävirallisesti ehdotti, miksei voisi olla savolaisittain "polliisi".

Ed. B i a u d e t (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minusta ed. Hassin ehdotus on oikein hyvä, koska sana "poliisi" on yleisessä käytössä kielessä. Meillä on toinen sana eduskunnassa — ruotsiksi "riksdagsman" — jonka me kolme naista, joita se koskee, olemme kokeneet erittäin epäoikeudenmukaiseksi, mutta asiaa ei ole koettu tärkeäksi. Olen tehnyt ehdotuksen, että "kansanedustaja" käännettäisiin "riksdagsledamot", joka on aivan tavallinen ruotsin kielen sana, jota käytetään Ruotsissa. Näitä tällaisia sanoja on paljon, joita voidaan muuttaa, ilman että ne muuttuvat kummallisiksi, vaan ovat aivan normaaleja kielenkäytön sanoja.

Valtiovarainministeri V i i n a n e n : Arvoisa puhemies! Kyllä poliisi on poliisi, oli se mies tai nainen. Minusta tällainen keskustelu moisesta asiasta eduskunnan viimeisessä istunnossa ei kovin hääviä kuvaa anna. Lopetetaan ja kirjataan poliisi, ja se on sillä selvä.

Ed. V a n h a n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen ministeri Viinasen linjalla. Mitä pidemmälle tällainen keskustelu viimeisenä päivänä jatkuu, sitä useampi salista on joutomiehiä vaalien jälkeen.

Ed. K e k k o n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! En muista olleeni ministeri Viinasen kanssa juuri kertaakaan samaa mieltä mistään asiasta, mutta nyt olen täydellisesti.

Ed. H a l o n e n : Arvoisa puhemies! Yhtyen edellä ministeri, ed. Viinasen ja ed. Kekkosen käyttämiin puheenvuoroihin pidän aivan selvänä, että kyseessä on poliisi. Tämän vuoksi kannatan ed. Hassin tekemää ehdotusta. Samoin kannatan ed. Pulliaisen tekemää ehdotusta.

Arvoisa puhemies! Ei ole nyt tehtyjen ehdotusten tekijöiden vika, että nämä ovat viimeisinä asialistalla.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

E n s i m m ä i n e n v a r a p u h e m i e s : Keskustelussa on ed. Hassi ed. Halosen kannattamana ehdottanut hallintovaliokunnan mietintöön liitetyn lakivaliokunnan lausunnon II eriävässä mielipiteessä ehdotettua perustelulausumaa.

Ed. Pulliainen on ed. Halosen kannattamana ehdottanut vastalauseeseen sisältyvää ensimmäistä perustelulausumaa.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Lakiehdotukset hyväksytään.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Lopuksi päätetään perustelulausumaehdotuksista.

Äänestykset ja päätökset:

Äänestys ed. Hassin ehdotuksesta.

Mietintö "jaa", ed. Hassin ehdotus "ei".

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 70 jaa- ja 83 ei-ääntä; poissa 46. (Ään. 6)

Eduskunta on hyväksynyt ed. Hassin ehdotuksen.

Äänestys ed. Pulliaisen ehdotuksesta.

Mietintö "jaa", ed. Pulliaisen ehdotus "ei".

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 98 jaa- ja 56 ei-ääntä, 1 tyhjä; poissa 44. (Ään. 7)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

Asia on loppuun käsitelty.

6) Ehdotukset laiksi poliisin henkilörekistereistä ja laiksi passilain 19 a §:n muuttamisesta

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys n:o 39
Hallintovaliokunnan mietintö n:o 21

Ensimmäinen varapuhemies: Toisessa käsittelyssä päätetyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotukset hyväksytään.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

7) Ehdotukset maakaareksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys n:o 120
Lakialoite n:o 41/1991 vp
Lakivaliokunnan mietintö n:o 27

Ensimmäinen varapuhemies: Toisessa käsittelyssä päätetyt, hallituksen esitykseen sisältyvät 1.—10. ja 13.—15. lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Toisessa käsittelyssä päätetyt 1.—10. ja 13.—15. lakiehdotus hyväksytään.

Eduskunta pysyy toisessa käsittelyssä tekemässään päätöksessä hallituksen esitykseen sisältyvien 11. ja 12. lakiehdotuksen sekä lakialoitteeseen sisältyvän lakiehdotuksen hylkäämisestä.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

8) Ehdotukset kiinteistönmuodostamislaiksi sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys n:o 227
Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 45

Ensimmäinen varapuhemies: Ensin sallitaan keskustelu asiasta kokonaisuudessaan. Sen kuluessa on esitettävä kaikki asiassa tehtävät ehdotukset. Sen jälkeen päätetään kolmannessa käsittelyssä lakiehdotuksista, jotka voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Koska toisessa käsittelyssä päätetyt kuusitoista lakiehdotusta muodostavat yhden kokonaisuuden ja kun ensimmäisestä lakiehdotuksesta on päätettävä perustuslain säätämisjärjestyksessä, ehdotan meneteltäväksi seuraavasti:

Ensin tehdään päätös siitä maa- ja metsätalousvaliokunnan ehdotuksesta, joka koskee ensimmäisen lakiehdotuksen julistamista kiireelliseksi. Jos ehdotus hyväksytään, päätetään mainitun lakiehdotuksen hyväksymisestä tai hylkäämisestä. Jos sitä vastoin ehdotus lakiehdotuksen julistamisesta kiireelliseksi hylätään, on tehtävä

päätös lakiehdotuksen hyväksymisestä jätettäväksi lepäämään ensimmäisiin vaalien jäljestä pidettäviin varsinaisiin valtiopäiviin tai sen hylkäämisestä.

Jos ensimmäinen lakiehdotus hyväksytään, katsotaan toisessa käsittelyssä päätetyt viisitoista muuta lakiehdotusta niiden keskinäisen sidonnaisuuden vuoksi hyväksytyiksi. Jos taas ensimmäinen lakiehdotus hylätään, katsotaan muut lakiehdotukset niin ikään hylätyiksi, mutta jos ensimmäinen lakiehdotus hyväksytään jätettäväksi lepäämään yli vaalien, katsotaan samalla vastaava päätös tehdyksi muistakin lakiehdotuksista.

Menettelytapa hyväksytään.

Keskustelua ei synny.

Ensimmäinen lakiehdotus julistetaan kiireelliseksi yksimielisesti.

Ensimmäinen lakiehdotus hyväksytään yksimielisesti.

Toisessa käsittelyssä päätetyt viisitoista muuta lakiehdotusta katsotaan hyväksytyiksi.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

9) Ehdotukset laiksi ammattikorkeakouluopinnoista sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys n:o 319
Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 32

Ensimmäinen varapuhemies: Toisessa käsittelyssä päätetyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelu:

Ed. Gustafsson: Arvoisa rouva puhemies! Tämän tärkeän ammattikorkeakoululain yhteydessä käytiin ensimmäisessä käsittelyssä aika laaja, monipuolinen ja mielestäni ihan hyvä keskustelu. Siinä keskustelussa oli myös mukana ministeri Heinonen. Siinä yhteydessä myös itse käytin aika perinpohjaisen puheenvuoron, joten minulla ei ole mitään tarvetta toistaa näitä asioita tässä yhteydessä. Haluan alkuun kuitenkin lyhyesti todeta sen, että tässä ammattikorkeakoululaissa ja -uudistuksessa on kysymys vuosikymmenen loppupuolen kenties tärkeimmästä koulutuspoliittisesta uudistuksesta. Sosialidemokraatit ovat jo monta vuotta pitäneet tätä ammattikorkeakoulu-uudistusta hyvin tärkeänä, ja olemme iloisia, että olemme nyt hyväksymässä käsitykseni mukaan tämän lain kolmannessa käsittelyssä.

Arvoisa puhemies! Halusin pyytää puheenvuoron erään tärkeän yksityiskohdan takia. Puheenvuorolleni sain kimmokkeen 7 päivänä helmikuuta olleesta artikkelista Pohjanmaan Demari-lehdessä. Pääministeri Esko Aho on todennut ammattikorkeakoulujen tulevaisuudesta seuraavaa: "Luvat pysyville opinahjoille Seinäjoelle ja Kokkolaan." Sitaatti lehtiartikkelista: "Piinattuaan yleisöä ensin selityksillään pääministeri Aho totesi lopulta, että 'puheenvuorostani ja sen sisällöstä saatoitte päätellä, mihin ammattikorkeakoululupia ensimmäisessä jaossa ollaan myöntämässä'."

Arvoisa puhemies! Ymmärrän hyvin sen, että pääministeri Aho ei kiireistänsä johtuen ole voinut olla tarkasti perillä tämän lain sivistysvaliokuntakäsittelystä ja siinä yhteydessä tehdyistä johtopäätöksistä. Minusta on tärkeää kuitenkin nyt todeta täällä eduskunnassa eduskunnan pöytäkirjoihin, että pääministerin lupaukset ilman sitaatteja tai sitaattien kanssa ovat täydellisessä ristiriidassa nyt hyväksyttävän lain ja sivistysvaliokunnan mietinnön kanssa. Sivistysvaliokunnan mietinnössä nimittäin täysin yksiselitteisesti todetaan toimilupien myöntämisestä seuraavaa: "Ammattikorkeakoulun asema on ansaittava ennen ammattikorkeakoulun perustamista osoittamalla koulutuksen tason nostaminen. Toimiluvan myöntämistä harkittaessa ensisijainen peruste tulee olla koulutuspoliittinen, kriteerinä hyväksyttyyn arviointiin perustuva korkea laadullinen taso. Valiokunta korostaa, että arvioinnissa tulee ottaa huomioon kaikki 5 §:ssä mainitut vaatimukset. Lisäksi tulee huomioida ammattikorkeakoulun oppimisympäristö ja työympäristö."

En halua saivarrella tämän tärkeän asian kanssa ja ymmärrän sen kiusauksen, että jos pääministeri on kuntavierailulla, niin helposti tulee luvattua ja puhuttua löysiä. Mutta kun valtioneuvosto luultavasti huhtikuussa, siis nykyinen hallitus, on myöntämässä näitä ensimmäisiä toimilupia, haluaisin nyt painotetusti korostaa niille valtioneuvoston jäsenille, jotka työhuoneissaan

tai muuten kuulevat puheenvuoroni, että myöntämisen tulee perustua laadullisiin, koulutuksen tasoon perustuviin tekijöihin, ei aluepoliittisiin eikä joidenkin ministerien paikallisiin viehtymyksiin ja käsityksiin siitä, mitä on tullut puhuttua tai millainen tuntuma joidenkin oppilaitosten tasosta on.

Olen tyytyväinen siitä, että opetusministeriön taholta on asetettu pysyvä arviointityöryhmä, joka tulee tekemään esityksensä niistä ammattikorkeakouluista, jotka täyttävät laadulliset kriteerit. Käsitykseni mukaan valtioneuvostolla ei voi olla mitään syitä ja perusteita poiketa tämän asiantuntijatyöryhmän esityksistä. En voi millään tavalla uskoa, että tässä edes keskustapuolueen ministerit voisivat nyt harrastaa aluepolitiikkaa. Sivistysvaliokunnan aivan yksimielinen ja yhtenäinen käsitys oli se, että ammattikorkeakouluja perustetaan, paitsi laadullisten kriteerien mukaan, myös koulutustarpeen mukaan eikä aluepoliittisista syistä. Myöskin oli yhtenäinen käsitys siitä, että ammattikorkeakouluja voidaan perustaa niille paikkakunnille, joilla on tiedekorkeakouluja, mutta myös sellaisille paikkakunnille, joilla niitä ei ole.

Arvoisa puhemies! Siis haluan eduskunnan pöytäkirjoihin vakavasti todeta, että sen kaltaisilla puheilla ja osittaisilla lupauksilla, joihin pääministeri Aho on syyllistynyt, ei ole mitään tekemistä tämän lain sisällön ja täällä käsittelyn pohjana olevan mietinnön kanssa.

Ed. T y k k y l ä i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Gustafssonin puheenvuoron johdosta haluaisin todeta, että vuonna 1990, kun päätimme koulutuspoliittisesta selonteosta, saimme tämän ponnen läpi, jossa ammattikorkeakoulukokeilut tosiaankin aiottiin toteuttaa. Tässä oli primus motorina silloinen opetusministeri, kulttuuriministeri Anna-Liisa Kasurinen, jolle haluan tässä yhteydessä sanoa kiitoksen. Hän teki merkittävän erittäin vaikean työn, että me saimme silloin tämän asian vietyä läpi.

Toteaisin ed. Gustafssonin puheenvuorosta sen, että kun meillä oli asiantuntijana ministeri Heinonen, niin hän totesi, että ammattikorkeakouluja voidaan vakinaistaa noin 16 ja noin 10 on tällä hetkellä kokeilujen piirissä ja ulkopuolisia kokeiluja vakinaistetaan noin 6. Toivoisin, että aluepolitiikkaa voitaisiin toteuttaa tasa-arvoisesti, niin kuin ed. Gustafsson totesikin. Eli tärkeintä on se, että ammattikorkeakoulujärjestelmä tulee vakinaistettua ja ne ovat myös laadullisesti sellaisia yksikköjä, jotka vievät ammattikorkeakoulutuksen kehitystä eteenpäin maassamme.

Ed. M y l l e r (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Haluan kiinnittää huomiota aivan samaan asiaan kuin ed. Gustafsson eli siihen, että vakinaistettavista ammattikorkeakouluista ei tehtäisi puoluepolitiikan välineitä. Nyt varsin selvästi näyttää siltä, että näin on käymässä. Yksi hälyttävä esimerkki on juuri se, että pääministeri on luvannut ammattikorkeakouluja joillekin paikkakunnille siinä vaiheessa, kun mitään arviointeja ei ole vielä tapahtunut. Se lyö täysin korvalle tätä periaatetta, jolla ammattikorkeakouluja on lähdetty perustamaan.

Toisaalta sivistysvaliokunnan mietintö oli erittäin hyvä ja siinä korostettiin laadullisia tavoitteita, sitä että ammattikorkeakoulun on tuotava lisäarvoa koulutukseen, mutta siitä puuttui se, mitä itse korostin lain lähetekeskustelussa, eli se, että tässä ei ollut tyrmätty sitä hallituksen perusteluissa olevaa kantaa, että ensi vaiheessa ammattikorkeakouluja tulee vakinaistaa niille paikkakunnille, missä ei ole tiedekorkeakouluja. Tämä olisi tullut ottaa mukaan tähän mietintöön, koska ei ole mitään perusteita sille, että tällaista jaottelua tehdään. Nämä ovat aivan erilaista koulutusta. Jos jonkinlaista kriteeristöä siinä halutaan, missä järjestyksessä ammattikorkeakouluja annetaan, niin ensimmäinen on tietenkin se, että ne täyttävät laatukriteerit. Mielestäni myös on vaadittava, että ne ovat olleet kokeilussa mukana, jos kriteerijärjestyksiä tehdään.

Ed. R y y n ä n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Siitä olen ed. Gustafssonin ja ed. Myllerin kanssa samaa mieltä, että ammattikorkeakoulujen perustamisesta ei saa tulla puoluepoliittista välinettä, ei sen enempää keskustalle kuin sosialidemokraateillekaan. Eli pysyvän luvan saamisen ehtojen on perustuttava laatuun ja koulutustarpeeseen, aivan niin kuin sivistysvaliokunnan yksimielisessä mietinnössä todetaan. Minä toivoisin, että joidenkin lehtijuttujen perusteella ei tehtäisi kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Pääministeri tuskin on syyllistynyt mihinkään lupauksiin. Myös kyseisillä alueilla toki voi olla kriteerit aivan hyvin täyttäviä, nykyisin kokeilussa olevia ammattikorkeakouluja.

Kun ammattikorkeakouluja perustetaan, sitä ei tietenkään tehdä aluepoliittisista syistä, mutta minusta on hyvin tärkeää kaiken koulutuksen

tasa-arvoinen saatavuus tässä maassa. Siitä on pidettävä huolta. Silloin myös tämän verkoston pitää tietysti olla tasapuolinen mutta niin, että ensisijaisena kriteerinä ovat laatu ja koulutustarve ja näistä lähtien huolehditaan siitä, että myös tuleva ammattikorkeakouluverkko palvelee tasapuolisesti tätä maata.

Ed. Gustafsson (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Viitaten ed. Tykkyläisen puheenvuoroon mielelläni myös yhdyn niihin kiitoksiin, jotka hän esitti ex-ministeri Kasurisille.

Pyysin puheenvuoron jossakin määrin tarkentaakseni ed. Tykkyläisen näkemystä vakinaistettavien ammattikorkeakoulujen lukumäärästä. Olen itse ymmärtänyt sillä tavalla, että sitä lukumäärää ei ole missään lyöty lukkoon, ja näin pitääkin olla. Tämä prosessi etenee sillä tavalla, että on arviointityöryhmä, joka voi käytännössä päätyä siihen, että laatukriteerit täyttää 6—8 tai 18 oppilaitosta tai kokeilussa olevaa oppilaitosrykelmää; siltä pohjalta valtioneuvosto aikanaan tekee päätöksen. Ihan mainitun kaltaisia eksakteja lukuja ei tiettävästi kuitenkaan ole missään vakavasti esitetty.

Ed. Aula (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tuntuu siltä, että keskustelu vakinaisten lupien myöntämisestä on eduskunnassa sikäli ongelmallista, että meillä kaikilla taitaa olla omat lempilapsemme tässä asiassa. Lienee parasta tämä keskustelu jättää siihen vaiheeseen, kun todella arviointiryhmä on tehnyt työnsä ja valikoinut hakijoista ne, jotka laatukriteerit täyttävät.

Todellakin myös minun käsitykseni on se, että ensin arvioidaan, mitkä oppilaitokset täyttävät kriteerit, ja sen jälkeen valtioneuvosto harkitsee, minkälainen määrä ja mitkä oppilaitokset näistä ensimmäisellä kierroksella kyetään vakinaistamaan. Tässä harkinnassa ei varmasti myöskään alueellista tasapuolisuutta voi sulkea pois, mutta niin kuin jo totesin, laatuharkinta on tietysti ensisijainen. Ei voida vakinaistaa sellaisia oppilaitoksia, sijaitsevat ne missä tahansa, jotka eivät täytä näitä kriteereitä. Ymmärtäisin, että tässä ei voida asettaa eri asemaan niitä hakijoita, jotka ovat olleet kokeiluissa mukana ja niitä, jotka eivät ole olleet. Ymmärtäisin, että kaikki ovat arvioinnissa samalla viivalla.

Ed. Tykkyläinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Myllerin puheenvuoron johdosta toteaisin, että on kaikkein tärkeintä, että voidaan saada laadullisesti hyviä ammattikorkeakouluja.

Liittyen ed. Gustafssonin vastauspuheenvuoroon vakinaistettavien määrästä se tuli esille ministeri Heinosen puheenvuorossa. Toivoisinkin, että mieluummin ed. Gustafssonin puheenvuoro voisi pitää paikkansa eli se, että me voisimme vakinaistaa enemmän kuin mainitsemani lukumäärän.

Tämä laki oli erittäin ongelmallinen hallintopykälän johdosta ja myös rahoituksien turvaamisessa. Olen erittäin iloinen siitä, että ed. Gustafsson, joka oli sosialidemokraattisen ryhmän vastaava tässä laissa, teki merkittävän työn ja me onnistuimme saamaan tästä tietynlaisen kompromissin. Uskon, että tämän kompromissin ja hänenkin tekemänsä työn kautta tästä laista tulee sellainen, että voimme toteuttaa ammattikorkeakoulutyöskentelyä eri puolilla maata ja se on laadullisesti ja tasoltaan sellaista, että se pärjää myös kansainvälisessä kilpailutilanteessa.

Ed. Lindqvist (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Laki ja mietintö ovat monelta osin varsin hyvät, mutta valitettavasti juuri tämä hallintoa koskeva puoli tuli käsiteltyä hyvin vanhoillisella ja byrokraattisella tavalla. Tämä kertoi siitä, että meillä ei ole vieläkään Suomessa valmiuksia katsoa koulutuksen järjestämisessä hiukan uuden tyyppisiä tapoja niin, että sekä laadulliset että taloudelliset resurssit tulisivat mahdollisimman hyvin hyödynnettyä.

Toivottavasti se ponsi, mikä on mietinnössä mukana, johtaa myös todellisiin tuloksiin ja sitä kautta voisimme rakentaa myös hallinnollisesti joustavampaa ja toimivampaa mallia.

Ed. Lahikainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Haluaisin yhtyä ed. Lindqvistin näkemyksiin siitä, että valiokunnassa ei ollut riittävästi aikaa paneutua uuden tyyppisiin hallintoratkaisuihin, uuden tyyppisiin mahdollisuuksiin kehittää meidän suomalaista koulutustamme yhteistyössä elinkeinoelämän ja ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Näin ollen hallintomalliratkaisusta, jota opetusministeriö kesken valiokuntakäsittelyn korjasi, tuli samanlaista mössöä kuin kaikesta muustakin silloin, kun yritetään kumarrella yhteen suuntaan ja pyllistellään toiseen. Siinä mielessä en ole itse tyytyväinen tämän lain lopputulokseen. Mutta ilmeisesti on tyydyttävä siihen, että pienin askelin etenem-

me kohti sitä oikeaa lopputulosta, jota me tällä ammattikorkeakoululailla haemme.

Ed. Gustafsson (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Haluan ed. Lindqvistille vain aivan lyhyesti todeta sen, että päinvastoin kuin ed. Lindqvist sanoo, tämä lakiesitys on ylläpitoja hallintojärjestelmältään joustava ja moderni, koska lain mukaan valtioneuvosto voi myöntää kunnalle tai kuntayhtymälle taikka rekisteröidylle suomalaiselle yhteisölle tai säätiölle ammattikorkeakoulun toimiluvan. Tätä voi luonnehtia kyllä tavattoman nykyaikaiseksi ja moderniksi.

Se lisäys, mikä valiokunnassa tehtiin, sopimuskoulutuspykälä 26, tuo siihen vielä uuden joustomahdollisuuden ja mahdollistaa ikään kuin sen tyyppisen kokeilu- ja pilottitoiminnan jatkumisen, jota Lahdessa on hyvällä menestyksellä harjoitettu.

Ed. Lahikainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tässähän on kysymys siitä, mikä linja tässä hallintojärjestelmässä valitaan. Nythän on valittu hyvin perinteinen instituutiomalli ammattikorkeakoulukokeiluun. Nyt puhumme juuri siitä mahdollisuudesta, että olisi ollut mahdollista saada toisen tyyppinen hallintoratkaisu aikaan, jossa todella olisi ollut erilaiset elementit mukana, eikä tällainen perinteiseen tuttuun ja turvalliseen tapaan rakennettu instituutioratkaisu.

Uskon ja toivon, että ponsi, joka valiokunnan mietintöön on sisällytetty, luo mahdollisuuksia nyt siihen, että me voimme jatkossa kehittää ammattikorkeakoulua juuri siihen suuntaan, mitä kansainvälistyminen ja elinkeinoelämän yhteydet ja koko koulutuksen kehittäminen, verkostomalli, nimenomaan edellyttävät. Toivon, että tuleva hallitus ja siihen osallistuvat ministerit jatkossa voivat kehittää ammattikorkeakoululakia juuri tähän suuntaan.

Ed. Kasurinen: Arvoisa puhemies! Me olemme harvalukuisesti, mutta tasokkaasti käsittelemässä näiden valtiopäivien viimeistä asiaa. Olen iloinen siitä, että käsittelyn kohde on juuri tämä aihepiiri.

Haluan pikkuisen muistella vanhoja tämän asian yhteydessä. Nimittäin on niin, että tämän lain syntysanat lausuttiin joulukuussa 1987. Keskiasteen koulu-uudistuksesta annetun lain perusteella otin asian esille opetusministeriön osastopäällikkökokouksessa ja sen lain antaman valtuuden perusteella olisin laittanut kokeilun käyntiin oitis.

Virkamiehet toppuuttelivat intoani ja arvioivat asian vaativan perusteellisempaa valmistelua. Kuuntelin virkamiehiä enkä ryhtynyt oikopäätä toteuttamaan keskiasteen koulunuudistuslain minulle antamaa oikeutta. Sen sijaan perustettiin johtoryhmä, joka ryhtyi pohtimaan koulutuksen uudistusta. Työryhmän työtä ei johdettu opetusministeriöstä, vaan apuun kutsuttiin maakunnista ennakkoluulottomat voimat, jotka ryhtyivät pohtimaan kokeiluun liittyvien opintosisältöjen sisintä.

Työ eteni. Koulutuspoliittisen selonteon ja kokeilulain eduskuntakäsittely sen sijaan oli hyvin takkuinen. Kokeilulain kaksinapaisuus nuorisoasteen ja ammattikorkeakoululain osalta ei ollut helppo. Silloisista hallituspuolueista kokoomus oli eri linjoilla, ja jouduin kutsumaan silloisen oppositiopuolueen, keskustan, voimat apuun. Tässä yhteydessä, vaikka henkilöt eivät olekaan läsnä, haluan lausua erityiset kiitokset kansanedustaja Eeva Kuuskoskelle ja nykyiselle ministerille Tytti Isohookana-Asunmaalle, jotka antoivat tukensa, kun uudistusta vietiin eteenpäin. Uskon, että maamme koulutusjärjestelmässä tämä uudistus todetaan tarpeelliseksi ja tarkoituksenmukaiseksi.

Nyt olemme käsittelemässä ammattikorkeakoulujen vakinaistamista koskevaa lakia. Lain valmistelun ja valiokuntakäsittelyn osalta on todettava sen tapahtuneen kiireisesti, kun ajatellaan asian mittasuhteita. Arvostan sivistysvaliokunnan lähes yksimielistä työtä. Jos laissa on puutteita, ne voidaan korjata, jos se on tarpeen. Olen tyytyväinen siihen, että joulukuussa 1987 syntysanansa saanut uudistus on näin saatettu eduskunnassa päätökseen.

Arvoisa puhemies! Vastasin edellisessä hallituksessa aikuiskoulutuksesta, ammatillisesta koulutuksesta, taidekorkeakouluista, kulttuuripolitiikasta, urheilusta, nuorisotyöstä, kansainvälisistä asioista opetusministeriössä sekä tietoja viestintäliikenteestä liikenneministeriössä sen jälkeen, kun SMP oli jättänyt hallituksen.

Nyt olemme päättämässä valtiopäiviä. Haluan erityisesti mainita tänä päivänä edustajat Luttinen, Laine, Lahti-Nuuttila, Mäki-Hakola, Timo Roos ja monia muita, jotka ovat jättämässä eduskuntatyönsä. He ovat kaikki omalla panoksellaan olleet viemässä yhteiskuntamme kehitystä sille uralle, jolla se nyt on.

Erityisesti haluaisin osoittaa sanani myöskin kansanedustaja Donnerille, joka valitettavasti ei

ole nyt läsnä tässä istunnossa. Hän on ollut työtoverinamme kahdeksan vuotta. Arvostan kansanedustaja Donneria ihmisenä, kirjailijana, elokuvantekijänä, ajattelijana ja linjanvetäjänä. Sen sijaan en voi ymmärtää sitä traumaa, jonka kansanedustaja Donner sai, kun häntä ei esitetty ruotsalaisen kansanpuolueen taholta kulttuuriministeriksi vuonna 1987 Holkerin hallitukseen. Tästä syystä hän näyttää aliarvioivan kaikkia tehtävää hoitaneita tai hoitavia riippumatta siitä, miten tehtävät on hoidettu. Haluan erityisesti toivoa kansanedustaja Donnerille luovia ja vireitä vuosia ja suositan myöskin luopumista kielteisistä kaunoista.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan toinen varapuhemies Pelttari.

Ed. Lahti-Nuuttila: Arvoisa puhemies! Ed. Anna-Liisa Kasurisen historiallinen katsaus tähän uudistukseen oli paikallaan. Mikään tarpeellinen uudistus ei todellakaan toteudu hetkessä.

Laki ammattikorkeakouluopinnoista ja siihen liittyvät lait sivistysvaliokunnan hyvän mietinnön keralla luovat nyt alkuun riittävän perustan koulutuksen uudelle aluevaltaukselle eli ammattikorkeakouluille vakinaisina. Pysyvän ammattikorkeakoulujärjestelmän luominen Suomeen on ollut todella tarpeellista ja kiireellistä. Voimallisia esteitä ja pidäkkeitä ei nyt pitäisi asettaa ammattikorkeakoulujen perustamiselle, toimiluville, ohi esitettyjen ja esitettävien arviointiperusteiden. Jo innostus ammattikorkeakoulujen vakinaistamiseen sen ansaitsee.

Täällä käytiin vilkas debatti toimiluvan myöntämisen perusteista. On varmasti aivan oikein, että ensisijainen peruste on koulutuspoliittinen: arviointiin perustuva korkea laadullinen taso. Mutta haluan muistuttaa tässä yhteydessä, että valtiovarainvaliokunta antaessaan sivistysvaliokunnalle lausunnon hallituksen lakiesityksestä halusi myöskin lausunnossaan korostaa ympäröivän väestön ja työelämän koulutustarpeita. Toivon, että tätäkään perustetta ei unohdeta.

On syytä toivoa, että tästä eteenpäin löytyy myös rohkeutta kohtuullisella kiireellä uudistaa nuorisoasteen koulutusjärjestelmää. Vaikka emme tämän lain sisällön käsittelyn yhteydessä onnistuneet poistamaan hallituksen esityksen ilmiselviä puutteita taloudellisten vaikutusten ja voimavaratarpeiden osalta, tarjoaa laki valiokunnan korjaamana ja valiokunnan huomauttavin perusteluin sentään tyydyttävän lähtökohdan ammattikorkeakouluille.

Arvoisa puhemies! Lakiesityksen ensimmäisessä käsittelyssä käyttämässäni puheenvuorossa kiinnitin mm. huomiota epävarmuuksiin koskien ammattikorkeakouluopiskelijoiden opintososiaalisia etuuksia. Tuolloin opetusministeri Heinonen lupasi paneuduttavan tiiviisti ennen lain voimaantuloa niiden uhkatekijöiden torjuntaan, joita esitin.

Ammattikorkeakoulu-uudistuksen toimeenpanohan aloitetaan 1 päivänä elokuuta 1996 alkavan lukuvuoden alusta. Aikaa näyttäisi olevan hankaluuksien ennalta ehkäisyyn. Toivon, että valtioneuvosto ja opetusministeriö myös tosissaan paneutuvat näiden jo tiedossa olevien hankaluuksien estämiseen.

Yksi hankaluushan on se, että samassa oppilaitoksessa ruokailee samassa ruokalassa sekä niitä opiskelijoita, jotka saavat keskiasteen maksuttoman ruokailuedun, että niitä ammattikorkeakouluopiskelijoita, joiden ruokailua tuetaan korkeakouluopiskelijoiden ateriatuen avulla. Jo tällä hetkellä tiedetään, että tämä aiheuttaa tiettyjä ongelmia aina ruokailun järjestämistä myöten.

Miellyttävää oli kuulla lain ensimmäisessä käsittelyssä myös opetusministerin ilmoitus siitä hankkeesta, jolla haluttaisiin poistaa arvonlisäverojärjestelmän hankaluudet opiskelijaruokailussa. Nythän keskiasteen oppilaitoksissa ei arvonlisäveroa peritä ruokailusta, mutta korkeakouluissa kylläkin. Arvonlisävero olisi mitä pikimmin poistettava kaikelta opiskelijaruokailulta. Nyt on vain luottaminen opetusministerin ensimmäisessä käsittelyssä ilmaisemaan tahtoon edistää lain rinnalle vielä tarvittavia myönteisiä ratkaisuja.

Ed. Väistö: Arvoisa puhemies! On erittäin hyvä asia, että nyt eduskunnan päätellessä vaalikauttaan meillä on valmistumassa ammattikorkeakoululainsäädäntö. Tämä lainsäädäntö koetaan ammatillisen koulutuksen piirissä erittäin tärkeäksi. Ylipäätänsä on välttämätöntä nostaa Suomessa ammatillisen koulutuksen vetovoimaisuutta ja arvostusta ja myös sitä ammatillista osaamista, mitä meillä Suomessa ammatillisen koulutuksen myötä on runsaasti.

Lakiehdotusta käsitellessään sivistysvaliokunta on nähnyt ammattikorkeakoulujärjestelmän luomisen Suomeen hyvin kiireelliseksi ja

välttämättömäksi. Nuorten koulutustarpeet, työelämän muuttuvat ja muuttuneet vaatimukset samoin kuin laaja yhteistyö ja yhteistyön tarve sekä myös kansainvälinen kehitys edellyttävät ammattikorkeakoulujärjestelmän aikaansaamista ja ammatillisen koulutuksen uudistamista.

Olennainen kysymys minusta tässä on, että voidaan samalla nostaa myös koulutuksen laatua, sitä osaamista, jonka varassa me tulemme sekä taloudellisten ongelmiemme että työttömyysongelmiemme keskeltä selviytymään.

Nämä tutkinnothan, joita ammattikorkeakoulut tuottavat, ovat siis ammatillispainotteisia korkeakoulututkintoja. Niiden lähtökohtana ovat työelämän asettamat tavoitteet ja vaatimukset sekä ne kehitystarpeet, joita tässä uudessa tilanteessa työelämä asettaa.

Valiokunta on todennut, että on syytä edetä sellaisessa tahdissa, jolla turvataan koulutuksen korkea laatutaso. Tästä asiasta käytiin keskustelua jo lakiehdotuksen ensimmäisen käsittelyn yhteydessä. Tähän näkemykseen on syytä yhtyä.

Keskusteltiin myös siitä, että siirtymävaihe, joka tuo varmaan monenlaisia pulmia sekä organisaatioiden ja opettajien että ylipäätänsä tämän koulutusjärjestelmän toteutuksen osalta, joka on suuri uudistus, jäisi mahdollisimman lyhyeksi. Siitä syystä on minusta hyvin tärkeää, että nyt kun lain valmistumisen jälkeen ryhdytään arvioimaan vakinaistamista varten ammattikorkeakoulujen tasoa, sitä tärkeintä kriteeriä, niin todella paneudutaan huolella siihen, että voidaan kaikki mahdolliset esiin nousevat ongelmat mahdollisimman hyvin selvittää ja välttää.

Ammattikorkeakoulujen on siis erotuttava tiede- ja taidekorkeakouluista, on oltava selkeä työnjako. Keskusteluahan on käyty myös siitä, mitä tutkimustoimintaa ammattikorkeakoulut voisivat harjoittaa. Minusta niiden harjoittaman tutkimustoiminnan pitää liittyä selkeästi annettavaan opetukseen ja myös ammatilliseen osaamiseen, ei sellaiseen perustutkimukseen, jota tiedekorkeakoulukenttä harjoittaa.

Arvoisa puhemies! On käyty keskustelua siitä — ja se sinällään on erittäin ymmärrettävää — millä perusteella vakinaistamisia tullaan toteuttamaan ensimmäisessä vaiheessa ja myös myöhemmässä vaiheessa. Minusta on olennaista, että todella keskeiset kysymykset: koulutuksen laatu ja ammattikorkeakoulun hallinnon ja organisaation järjestäminen sekä myös monialaisuus, ovat päätöksiä tehtäessä mukana.

Eräässä yhteydessähän nousi esiin se, että ammattikorkeakouluja tulee vakinaistaa mieluimmin alueille, missä ei tiedekorkeakouluja ole. Haluan tässä, arvoisa puhemies, muistuttaa, että kun kokeiluja käynnistettiin, nähtiin tärkeänä, että yhteys, myös fyysinen yhteys, tiedekorkeakouluun, yliopistoon, on mahdollisimman luontainen, hyvä ja sujuva. Siitä syystä minusta se ei saa ainakaan olla vaikuttamassa kielteiseen suuntaan vakinaistamispäätöstä tehtäessä, pikemminkin päinvastoin.

On myös puhuttu siitä, että ammattikorkeakoulut ovat tukemassa alueellista kehitystä. Ne ovat, niin kuin koulutuspolitiikka ylipäätänsä, osa suomalaista aluepolitiikkaa. Näinhän on ollut myös yliopistoverkoston luomisen osalta. Kukaan ei varmasti kiistä sitä, etteikö yliopistojen, tiedekorkeakoulujen, merkitys maakuntien ja Suomen kehityksessä, alueellisessa kehityksessä, ole ollut suuri.

Toisaalta on tietysti niin, että jos sisältöä ei ole ja jos koulutuksen laatua ei ole ja jos monialaisuutta ei ole eikä myöskään yhteyttä yritystoimintaan ja työelämään riittävässä määrin, ei yksin tällaisella vakinaistetulla ammattikorkeakoululla kovin nopeasti ainakaan voi olla alueellisen kehityksen kannalta sitä myönteistä vaikutusta, mitä siltä kenties odotetaan.

Arvoisa puhemies! Lähtökohtana siis pitää olla, että ammattikorkeakouluverkko rakennetaan toimintakyvyltään korkeatasoiseksi, kuten myös valiokunta mietinnössään toteaa, ja myös uutta luovaksi. Valiokunta korostaa myös monialaisuutta ja riittävää yksikön kokoa. Sama kysymyshän on ollut esillä myös tiedekorkeakoulujen osalta aikanaan. Mutta myös valiokunta korostaa ammattikorkeakouluverkoston rakentamista niin, että se on tehokas ja alueellisesti tasapainoinen, kuitenkaan laadusta tinkimättä.

Minusta näillä perusteilla on hyvä edetä, kun vakinaistamisratkaisua aikanaan tehdään. Ymmärrän hyvin, että eri puolilla maata ja eri maakunnissa on omat painotukset, omat sisäiset kriteerit, joilla asiaa halutaan tarkastella ja korostaa vakinaistamisen tärkeyttä.

Omalta osaltani, arvoisa puhemies, haluan tuoda esiin Pohjois-Karjalassa käynnissä olevan ammattikorkeakoulukokeilun, joka on maakunnallinen hanke ja myös monialainen hanke niin, että kaikkiaan koulutusohjelmia on ammattikorkeakoulun piirissä nyt neljätoista. Maaseutuopetuksen mukaantulon myötä määrä nousee tästäkin. Siellä ovat siis mukana meille tärkeät tekniikka ja kaupalliset aineet sekä metsä- ja puutalous koulutusohjelmina, samoin terveys- ja so-

siaaliala, ravitsemis- ja talousala, kuvataide ja muotoilu.

Kun Joensuun yliopisto on painottunut lähinnä opettajankoulutukseen ja humanistisiin aineisiin, korostuu minusta hyvin tärkeänä myös maakunnan kehittämispolitiikan kannalta tekniikan ja kaupallisten aineiden osuus. Kansainvälistäkin tunnustusta ammattikorkeakoulu on saanut muovi-insinöörien koulutuksen osalta, ja vahvuusalueena voidaan mainita myös monialainen yhteistyö kansainvälistämisen puolella ja lähialueyhteistyö yhtenä luontaisena osana Pohjois-Karjalan tulevaa kehitystä.

Kun opettajat ja muu henkilökunta samoin kuin opiskelijat ovat sitoutuneet aidosti ja ovat hyvin motivoituneita kehittämistyöhön, tässäkin mielessä lähtökohdat onnistuvalle ammattikorkeakoulutoiminnalle ovat erittäin hyvät.

Tärkeää minusta on myös se, että hanke on hyvin laajan maakunnallisen yhteisymmärryksen saattelema. Ulkopuolisten sidosryhmä- ja vaikuttajatahojen yksimielinen tuki tämän tyyppisille hankkeille onkin erittäin tärkeää. Yhteistyösuhteiden kehittäminen yritysmaailman ja muun työelämän tahojen kanssa on jo nyt synnyttänyt monia yhteistyöhankkeita yritysten suuntaan, osaltaan myös näitä aluepolitiikan kannalta tärkeitä osaamiskeskusohjelmia, joista parhaillaan metsäosaamiskeskusohjelma on vielä rakenteilla.

Arvoisa puhemies! Yhteenvetona ammattikorkeakoululainsäädännön ja ammattikorkeakouluverkoston kehittymisestä voi todeta, että hanke kaikkinensa on nyt etenemässä onnistuneella tavalla. Kun lainsäädäntö saadaan kuntoon, siirrytään vakinaistamiseen ja toivon mukaan, kuten totesin, mahdollisimman ripeässä tahdissa, kuitenkin laatu- ja sisältökriteerit tarkasti muistaen.

Ed. K o r v a (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Laki ammatillisista korkeakouluista on sinänsä varmasti perusteltu, mutta kun lukee valiokunnan mietinnön ja on muutenkin seurannut keskustelua, tulee mieleen, ettei tässä ehkä sittenkään riittävästi ole painotettu sitä, kuinka suuret mullistukset lain sovellutus tulee jatkossa aiheuttamaan. Jatkossahan lain soveltaminen johtaa siihen, että täytyy ryhtyä miettimään koko valtakunnan opistotasoista opetusta ihan uusiin puitteisiin ja myös sitä, mitä opetusta annetaan missäkin. Lisäksi opettajankoulutus, mitä tulee ammatillisten aineiden opetukseen, tulee kokonaan uudelleenjärjestettäväksi. Myös kaikenlainen teknikkotason koulutus ja monet terveydenhoitoalan tutkinnot tulevat mietittäväksi uudelleen, miten ne koulutusjärjestelmään sisällytetään.

Kaiken kaikkiaan, jos asiaa oltaisiin puhtaalta pöydältä uudestaan miettimässä, olisin kyllä edellyttämässä, että tällainen koulutuksen rakenneraami, johon on sijoitettu nykyiset ylemmän tason opistotutkinnot, teknikkotutkinnot ja myös kaikki opettajankoulutus, olisi pitänyt luoda, ennen kuin lähdetään asiaa ikään kuin väkisin kutomaan. On varmaa, että ne, jotka ovat eduskunnassa jatkossa, tulevat tämän asian kimpussa painimaan hyvin paljon.

Ed. S u h o l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Korva on mielestäni aika oikeassa siinä, mitä hän äsken sanoi. Minuakin on hämmentänyt toisaalta se vauhti, jolla vakinaistaminen tehtiin, kun meillä ei ollut vielä riittävän pitkiä kokemuksia kokeilusta.

Toinen asia, joka on hieman hämmentänyt, on juuri se, miten heterogeeniseksi keskikentän koulutus muodostuu. Kenelläkään ei ole oikein selkeää kuvaa siitä, mikä osuus esimerkiksi opistotason koulutukselle jää. Kun samanaikaisesti voi olla opistotason koulutusta ja ammattikorkeakoulutusta hyvin lähekkäin toisiaan, mikä ero niillä pohjimmiltaan on, se on jäänyt jollakin tavalla epäselväksi.

Valiokunta ei ottanut kantaa opettajankoulutukseen siitä syystä, että siitä on tekeillä kokonaisselvitys. Siitä syystä tässä yhteydessä valiokunta ei halunnut niitata kantaa kiinni siitä, miten tulee tapahtumaan ammattikorkeakouluopettajien koulutus.

Arvoisa puhemies! Jotenkin minua huolestuttaa se, miksi emme uskalla arvostaa toisaalta huippuosaamista ja toisaalta äärettömän hyvää ammattitaitoa, ammattimiehiä ja ammattinaisia, vaan jotenkin on vähän sellainen värinä tässä ammattikorkeakoulussa, että siinä pahimmillaan voi tapahtua niin, että me koulutamme keskinkertaisuuksia. Pahimmillaan voi tapahtua niin, että ammattikorkeakoulusta tulee väylä tiedekorkeakouluun, mikä merkitsee ääretöntä moninkertaista koulutusta.

Yhdyn niihin, jotka pitävät vakinaistamista hieman liian aikaisena.

Ed. G u s t a f s s o n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Aivan lyhyesti: Edustajat Korva ja Suhola esittivät ihan perusteltuja kriittisiä näkökohtia. Ehkä ongelma aikataulun suh-

teen oli lähinnä se, että paljon puhuttu kansainvälistyminen ikään kuin pakotti ylikireään aikatauluun, mutta siitä hyötyvät nimenomaan opiskelijat. Asiantuntijalausunnoissa tuli kiistatta ilmi jopa hyvinkin dramaattisesti, miten nykytilanne tuottaa ongelmia, kun tavallaan ammattikorkeakoulun statusta ei ole. Myöskin kansainväliset tutkimukset ja selvitykset osoittivat, että taso oppilaitoksissa on niin hyvä ja korkea, että se sinällään puoltaa ammattikorkeakoulu-uudistusta.

Mutta, sanoisinko, filosofisemmasta näkökulmasta olen täysin samaa mieltä niin ed. Korvan kuin ed. Suholankin kanssa — näinhän pitäisi olla.

Ed. Lahikainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen todella myös samaa mieltä siitä, että ammattikorkeakoululailla on nyt tavattoman kovalla kiireellä haettu vastauksia kansainvälistymiseen ja tulevaisuuden työelämään. Itse asiassa se on vain yksi pieni osa koko meidän koulutustamme ja koulutusjärjestelmäämme, koko sitä osaamisen kirjoa, jota me ihan eittämättä tulemme tarvitsemaan tulevaisuudessa. Sen vuoksi minun mielestäni meidän pitäisikin nimenomaan tulevaisuudessa katsoa koulutuksen kokonaisuutta, koko kirjoa, ja hakea tulevaisuuttamme varten vastauksia näihin kysymyksiin.

Tämä on sinällään upea asia, ja on ehkä järkevää nyt viedä tämä uudistus läpi ja kenties paikata sitä tulevaisuudessa, jos nähdään, että tämä ei sovellu siihen kokonaisuuteen, mitä me olemme hakemassa. Mutta ehdottoman tärkeää on, että tuleva eduskunta, tuleva hallitus, ottaa koko koulutuksen käsittelyyn ja katsoo sitä kokonaisuutena.

Ed. O. Ojala: Arvoisa puhemies! Useat puhujat ovat jo korostaneet sitä, että olemme tekemässä hyvin merkittävää koulutuspoliittista ratkaisua. On tietysti hyvä, että myönteisiä uudistuksia tässä aivan eduskunnan loppumetreillä tehdään.

Nyt olemme siis saamassa tiedekorkeakoulujen rinnalle pysyvän ammattikorkeakoulujärjestelmän. Oli mielenkiintoista kuulla ed. Kasurisen, entisen ministerin, puheenvuoro ammattikorkeakoulujen syntyhistoriasta. Minusta oli erittäin hyvä huomata, miten pitkän ajan itse asiassa keskeiset uudistukset vaativat, jotta ne etenevät lainsäädäntötasolle. Kokeilujahan meillä toki on, mutta pysyvä laki on puuttunut.

Täällä on myös useampi puhuja ihan hiljattainkin tuonut esille niitä ongelmia, joita liittyy tähän siirtymävaiheeseen. Minunkin mielestäni on kaksi keskeistä ongelmaa, joita haluaisin vielä tuoda esille.

Meillähän tulee nyt olemaan kaksi erilaista järjestelmää samanaikaisesti. Nuoret opiskelijat halutessaan esimerkiksi sairaanhoitajan tai terveydenhoitajan ammattiin voivat hakea joko ammattikorkeakouluun tai keskiasteen oppilaitokseen. Tiedän esimerkiksi Islannista, missä on pitkään ollut jo järjestelmä, jossa sairaanhoitajakoulutus on osaksi ollut yliopistoissa ja osaksi ammatillisissa oppilaitoksissa, että siellä tilanne ollut hyvin hankala, koska meidän on rehellisesti tunnustettava, että varmasti syntyy tilanne, jossa näiden tutkintojen statusero on selvä. Sillä varmasti tulee olemaan merkitystä myös tulevaisuudessa.

Tässä mielessä minusta seuraavan eduskunnan ja seuraavien tulisi tehdä selvä ratkaisu siitä, että meillä ei ole esimerkiksi kaksinkertaista päällekkäistä koulutusta. Niiden alojen, jotka nyt siirtyvät ammattikorkeakoulun piiriin, ratkaisu tulee toteuttaa sillä tavoin, että kaikki koulutus on siellä, eikä niin, että pidetään rinnalla toista järjestelmää, koska on aivan selvää, että se vaikuttaa nuorten sijoittumiseen työelämään ja myös opetukseen hakeutumiseen väistämättä, koska on ihan selvää, että ammattikorkeakouluopetusta tullaan arvostamaan enemmän ja varmasti sinne hakeudutaan enemmän kuin esimerkiksi ammatillisiin oppilaitoksiin.

Arvoisa puhemies! Minulla oli tilaisuus osallistua tämän lain käsittelyyn valiokuntakäsittelyn aivan loppuvaiheissa. Viime perjantainahan me suurella kiireellä tätä mietintöä löimme lukkoon valiokunnassa. Oli tavaton kiire, ja oli tietenkin harmi, että asiat jäivät viime tippaan, koska nyt mielestäni keskeinen asia, joka on jäänyt liian vähälle tarkastelulle valiokunnassakin, on juuri se, miten ammattikorkeakouluista valmistuvat sijoittuvat työelämään ja toisaalta miten käy juuri niiden, jotka samanaikaisesti valmistuvat keskiasteen oppilaitoksista.

Valiokunta kyllä kirjasi yleisperustelujen aivan viimeiseksi kappaleeksi, että uudistusta toteutettaessa on seurattava sen vaikutuksia valmistuneiden työelämään sijoittumisessa. Mutta tämä on tietysti toive vielä, ja oikeastaan vähän perusteellisemmin olisi olettanut tätä sijoittumista pohdittavan. Nythän me aika monelta alalta saamme viestejä jatkuvasti siitä, että meillä koulutetaan ihmisiä ja nuoria suuria määriä. Kuiten-

kaan näköaloja työpaikoista ei ole. Tietysti olisi erittäin valitettavaa, että esimerkiksi jatkossa ammattikorkeakouluista valmistuneille ei löytyisikään riittävästi työpaikkoja.

Arvoisa puhemies! Tämä uudistus on kuitenkin tarpeellinen. Nimittäin jos tämä eduskunta nyt tätä ratkaisua ei olisi tehnyt, uskallanpa epäillä, että uudistuksen läpivieminen olisi myös seuraavassa eduskunnassa vienyt aikaa. Tämä ei varmaan olisi ollut niitä ensimmäisiä asioita, joita olisi lähdetty toteuttamaan. Tässä suhteessa juuri näiden kansainvälistymispaineiden johdosta, joista ed. Gustafssonkin sanoi, on hyvä, että asia saadaan nyt käsitellyksi lävitse ja päätetyksi.

Tärkein asia on tietenkin se, että suuri kädenvääntö tullaan tässä maassa käymään siitä, mitkä ovat ne ammattikorkeakoulut, jotka tullaan vakinaistamaan. Epäilenpä, että siinä jälleen kerran saattaa käydä niin, että koulutuspoliittiset tavoitteet eivät välttämättä saa riittävää painoarvoa, vaan nimenomaan aluepoliittiset tekijät saattavat olla hyvin pitkälle monen ratkaisun takana. Se ei välttämättä ole järkevää. Kyllä toki täytyy ottaa myös Suomen eri alueet tasapuolisesti huomioon. Edelleen korostan, niin kuin olen sanonut jatkuvasti myös tiedekorkeakoulujen osalta, että kyllä myös koulutuspoliittiset ja tiedepoliittiset näkökohdat tulee ottaa huomioon.

Täällä ovat jotkut edustajat kantaneet suurta huolta siitä, että ammattikorkeakouluista tulee eräänlainen kiertotie tai väylä tiedekorkeakouluihin. Minusta on vähän turha pelätä tämän tyyppisiä näköaloja. Luulen, että ei meillä tule olemaan suurta joukkoa nuoria, joilla olisi mahdollisuus opiskella käytännössä, voisiko sanoa, ikuisesti tai niin pitkään, että hankkisivat useita tutkintoja.

Toisaalta kuitenkin meillä on ja toivottavasti säilyykin sellainen koulutuspoliittinen linjaus, että jatkuvan koulutuksen mahdollisuus turvattaisiin myös tulevaisuudessa, koska kyllä me kaikki tiedämme, että tulevaisuudessa tarvitaan tai monet meistä tarvitsevat monta ammattia. Ei enää yhdellä ammatilla välttämättä pärjää, vaan tarvitsee monta eri koulutusta ja monta eri ammattia. Joten minusta päällimmäinen huoli ammattikorkeakoulujen osalta ei ole se, että tästä tulisi kiertotie tiedeyliopistoihin.

Ed. Lahikainen: Arvoisa puhemies! Koulutuksen alueella on edessä lähivuosina kovia, suuria haasteita. Nämä haasteet tulevat koskemaan sekä koulutuksen sisältöä että myös koulutuksen rakenteita. Sisällön haasteet tietysti ovat meidän edessämme tulevaisuudessa eli siinä, että me olemme kansainvälistymässä itse asiassa jo kovaa vauhtia, ja toisaalta siinä, että myös työelämä vaatii ihan uuden tyyppisiä asioita, se uusi työelämä, joka toivottavasti tähän maahan aikaansaadaan tämän suurtyöttömyyden jälkeen. Toisaalta rakenteet ovat myös uuden tarkastelun kohteena juuri siitä syystä, että me olemme siinä talouden tilanteessa, jossa olemme. Toisin sanoen koulutuskaan ei tule olemaan koskematon alue tässä uudessa valtiontalouden tilanteessa, jossa olemme tällä hetkellä. Eli uudistumista ja kehittämistä me tarvitsemme koko ajan.

Ammattikorkeakoululaki on painottanut erityisesti sitä, että uusi ammattikorkeakoulu olisi elinkeinoelämää palveleva, työelämää palveleva, joustava ja myös käytännönläheinen koulutusmuoto. Sivistysvaliokuntatyössä tämä tavoite joutuikin kovalle koetukselle. Juuri siitä syystä opetusministeriökin joutui muuttamaan tätä hyvin pitkään ja hartaastikin jo valmisteltua ammattikorkeakoululakia muutaman pykälän osalta. Siihen tuli mukaan 9 §, joka turvaisi elinkeinoelämän osallistumisen tämän koulutuksen hallintoon, ja 26 §, joka turvaisi sopimusvaraisen opetuksen ammattikorkeakoulussa tilapäisesti, toistaiseksi, ehkä noin parin vuoden ajan valtioneuvoston siitä erikseen päättäessä.

Mielestäni nämä korjausehdotukset eivät ole tuoneet ratkaisua lain perusongelmaan, joka on nimenomaan ammattikorkeakouluille ehdotettu jäykkä omistuspohja- ja hallintoratkaisu. Itse asiassa olen hieman pettynyt siitä, että opetusministeriössä ei ole löytynyt uutta kokeilumielialaa, uutta tulevaisuuteen katsovaa ajattelua siitä, että voisi olla jotakin muutakin kuin tällaiset perinteiset instituutioratkaisut.

Jokainen meistä tietää, että koulutuksen kehittämisessä tulee suunta lähivuosina olemaan ehdottomasti pois kiinteistä koulurakennuksista ja jähmettyneistä instituutioista. Me haemme jatkossa tehokkaita ja joustavia koulutusjärjestelmiä ja verkostoja, olkoonkin että verkostoituminenkin alkaa itse asiassa tänä päivänä olla jo kovin kaluttu sana. Mutta se on varmasti tällaisen pienen maan malli ja ratkaisu hoitaa tehokkaasti ja taloudellisesti asioita. Myös koulutuksen alueella me tulemme näkemään verkostoitumisen itse asiassa niin tahtoessamme, koska se tuo meille lisää resursseja.

Myös näen, että tuleva ammattikorkeakoulu on luonteeltaan verkosto, joka voi antaa ammat-

tikorkeakouluopetusta ja myös todistuksen koulutuksesta. Siksi tulevaisuuden ammattikorkeakoulun ei tarvitse välttämättä omistaa kiinteistöjä eikä myöskään pitää yllä monilukuisaa henkilöstöä, vaan opiskelijat voivat hakea yhden arvosanan täältä ja yhden sieltä, missä se on laadukkaasti ja korkeatasoisesti järjestettävissä. Tässä lakiesityksessä on sivistysvaliokunta päätynyt siihen, että me tuemme tällaista perinteistä turvallista instituutiomallia.

Itse näen siinä puutteena sen, että yhteydet työelämään eivät kehity siten kuin toivoisin tapahtuvan. Eikä myöskään puuttuva yhteys edesauta sitä, että me kouluttaisimme ihmisiä juuri niihin tarpeisiin, joita yhteiskunnassamme ja työelämässämme on. Se on minusta hyvin merkittävä asia.

Instituutiomalli on myös ehkä tähän aikaan sopimaton siksi, että me haemme juuri talouden säästöjä ja tehokkuutta. Instituutiomalli ei missään tapauksessa ainakaan edesauta näiden tavoitteiden toteuttamista.

Siksi näenkin, että on vaarana, että tämän lain toteuduttua ei synnykään monialaisia ammattikorkeakouluja niin, että ylläpitäjäyhteisössä voisi olla mukana erilaisia tahoja. Tällä hetkellähän meillä on valtion, kuntayhtymien, kuntien ja yksityisten omistamia oppilaitoksia, ja näiden yhteennivominen on varsin hankalaa.

Tästä on esimerkkinä ollut sivistysvaliokunnan käsittelyssä Lahden ammattikorkeakoulumalli, jossa on mukana Diakoniaopistoa, Suomen urheiluopistoa, Pajulahden urheiluopistoa ja kuntayhtymää sekä kuntien omistamia, ammattikorkeakoulukokeilussa mukana olevia kouluja. Sen lisäksi on ollut myös esillä Kuopion ammattikorkeakoulu, jossa on vastaavanlaisia ongelmia.

Näitä ongelmia on pyritty poistamaan sivistysvaliokunnan, tosin äänestyksen jälkeen, hyväksymällä ponnella, joka tietysti, jos toteutuisi, voisi antaa mahdollisuuksia tulevaisuudessa kehittää myös perinteisestä instituutiomallista poikkeavia ammattikorkeakouluja. Haluan tässä yhteydessä lukea tämän ponnen, koska pidän sitä hyvin tärkeänä nimenomaan koko meidän ammatillisen koulutuksemme kehittämisen kannalta. Valiokunta edellyttää ponnessaan, että "ammattikorkeakoulujen ylläpitäjä- ja hallintomallin osalta tutkitaan vaihtoehtoisia malleja ns. instituutiomallin rinnalle koulutuksen laadun kehittämiseksi sekä hallinnon joustavuuden ja taloudellisuuden lisäämiseksi". Viimeksi mainitun seikan juuri äsken totesin.

Toivonkin, että tuleva eduskunta ja tulevat ministerit mahdollistaisivat myös tämän kaltaisten uusien ratkaisuvaihtoehtojen, hallintomallien, toteutumisen suomalaisessa yhteiskunnassa, jossa resurssit ovat kovin niukkoja ja vähäisiä. Jos niitä saadaan uusilla ratkaisuilla, mielestäni niitä pitäisi tukea eikä lainsäädännöllä missään tapauksessa estää.

Ed. R ä t y (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Sivistysvaliokunta kävi hyvin laajaalaisen keskustelun. Kyseinen esitys oli meille erittäin järkevänä tuotu, eduskuntaryhmiä oli informoitu sekä myös valiokuntaa erikseen. Esitys koski nimenomaan koko maata. Ihmettelen vain, että nyt tästä tuli täysin aluepoliittinen keskustelu ja aluepoliittinen päätös, jossa hajosivat demarit ja hajosi keskusta ja hajosi kokoomus. Näin tämä hyvä esitys, kun se meni aluepoliittiseksi skabaksi, niin kuin sanotaan, menetti erittäin hienon ja hyvän esityksen, joka valiokunnassa tuotiin selkeästi esille.

Mielestäni tämä konkreettisesti tarkoittaa hyvin pitkälle ongelmia. Jos mm. Vierumäki, jossa tällä hetkellä valmennuksen osalta annetaan maailman huippuluokan koulutusta, ei kuulu korkeakouluun, se ei voi olla antamassa opetusta Euroopan kentillä, koska ei kuulu ammattikorkeakoulun piiriin. Nyt tällä sopimuksella tietysti päästään siihen, että parin vuoden sisällä se voi olla siinä ammattikorkeakoulussa mukana ja tämän sopimuksen kautta käyttää ammattikorkeakoulu-sanaa, kun ollaan mukana Euroopan kentillä.

Sama koskee Diakoniaopistoa, joka hyväksyttiin Erasmus-ohjelmaan noin kaksi viikkoa sitten. Nyt tämän pykälän mukaan, joka tähän saatiin lisänä opetusministeriöltä ja -ministeriltä, ollaan nyt tässä yhteisessä sopimuksessa. Mutta minun mielestäni tämä oli täysin typerää niin demareilta, keskustalta kuin kokoomukseltakin.

Ed. O. O j a l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Lahikaisella oli kova huoli siitä, että jatkossa meille ei syntyisi monialaisia ammattikorkeakouluja. Minä en kyllä kanna tätä pelkoa. Nimittäin koko ammattikorkeakoulujen ideahan lähtee nimenomaan siitä, että ne ovat monialaisia. Jos niistä tulee erillisiä, vain yhtä alaa koskevia, ne eivät täytä sitä lähtökohtaa. Minä en tätä ed. Lahikaisen huolta kyllä näe.

Toinen asia on, että totta kai, ed. Lahikainen, mehän kai koulutamme nimenomaan yhteiskunnassa ja työelämässä ilmeneviin tarpeisiin. Vai

onko ed. Lahikainen sitä mieltä, että tällä hetkellä me emme vastaa näihin haasteisiin, mitä yhteiskunnassa on?

Ed. Rädyn ja ed. Lahikaisenkin näkemys koski instituutiomallista poikkeavaa mallia, jota he ovat täällä kovasti koettaneet kaupata, ja ed. Räty jopa sanoi, että aluepolitiikka tuli peliin. Ehkä on selvyyden vuoksi hyvä sanoa tässä salissa, että nimenomaan sekä ed. Lahikaisen että ed. Rädyn ja eräiden muiden taholta tuotiin mukaan aluepolitiikka eli teidän huolenne on nimenomaan lahtelainen huoli. Totta kai sillä on laajempaakin merkitystä, mutta tehän nimenomaan sen aluepolitiikan toitte mukaan tähän keskusteluun.

Ed. L a h i k a i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minun mielestäni meidän koulutuksemme ei ole kovin ohjelmoitua tai suunniteltua eikä sen tietysti välttämättä tarvitse eduskunnan toimesta ollakaan niin kamalan ohjattua ja suunniteltua.

Minun mielestäni työelämän tarpeiden pitää olla lähtökohta, joka ratkaisee sen, mihin me koulutamme ihmisiä tässä yhteiskunnassa. Tiedämme ihan tasan sen, että tänä päivänä meillä on liikaa teknisen koulutuksen saanutta väkeä ja pian alkaa olla myös sosiaali- ja terveydenhuollon sektorilla liikaa koulutettua väkeä eli koulutamme ihmisiä työttömiksi. Sehän se suurin ongelma on. Eihän siinä ole mitään järkeä, että me täällä päätämme siitä, että koulutamme sinne ja tänne ihmisiä ja sitten näillä ei ole mitään muuta kuin työttömyyskortisto vaihtoehtona. Meidänhän pitää tietenkin pyrkiä siihen, että ihmisillä on työelämään sijoittautumisen mahdollisuudet sen jälkeen, olivat opistotasolta tai ammattikorkeakoulusta tai tiedekorkeakoulusta. Siihenhän meidän pitää tietysti tähdätä, ja siitä minä kannan huolta tässä yhteydessä.

Itse olen todella huolissani myös siitä, että syntyy aluepoliittisia ratkaisuja ammattikorkeakouluja vakinaistettaessa. Minä en missään tapauksessa hyväksy sitä keskusta-ajattelua, jossa aluepolitiikka ratkaisee kaikki meidän tulevat päätöksemme, olkoot ne sitten koulutusta tai mitä tahansa. Mielestäni tässä pitää olla kysymys nimenomaan laadusta. Siihenhän meidän pitää tähdätä koulutuksessa. Laadusta ja osaamisesta on kysymys.

Ed. G u s t a f s s o n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Aivan lyhyesti ed. Rädylle. Tässä nyt luodaan suomalaista ammattikorkeakoulujärjestelmää. Sitä ei voida luoda Lahden diakoniaoppilaitoksen tarpeiden pohjalta. Jos Diakoniaoppilaitos haluaa säilyä itsenäisenä oppilaitoksena, se säilyy. Ei voi istua kahdella jakkaralla. Siltä osin viittaaminen keskustapuolueen, demarien tai kokoomuksen koulutuspolitiikkaan osuu aivan harhaan. Tässä haettiin sen tyyppinen sopu tällä sopimuskoulutusmallilla, joka mahdollistaa niin Vierumäen urheiluopiston, Lahden diakoniaopiston kuin muidenkin toimimisen ammattikorkeakoulujärjestelmässä; eli loppu hyvin, kaikki hyvin.

Ed. S a a p u n k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Rädyn puheenvuoron johdosta toteaisin, että Suomessa on ollut ja tulee olemaan aluepolitiikkaa ja se on tälle maalle suureksi onneksi niin koulutuksen kuin muidenkin elämän osatekijöiden kannalta. Tämän halusin vain todeta. Ainakin minä tulen tekemään kaikkeni, että aluepoliittinen näkökulma tässä maassa myös tulevaisuudessa säilyy. Sen seurauksena meillä on Kuopiossa yliopisto, Rovaniemellä, Oulussa jne. koulutuksen puolella. Se on suuri onni tälle maalle.

Ed. A i t t o n i e m i : Herra puhemies! Haluan oikeastaan toistaa vain lain toisessa käsittelyssä käyttämäni puheenvuoron, johon myös opetusministeri Heinonen tietyllä tavalla kiinnitti huomiota, jopa yhtyi.

Mielestäni ammatillisten korkeakoulujen opetuksessa on kysymys opetuksellisesta illuusiosta, toisin sanoen siitä, että annetaan opistotasoista koulutusta mutta ammattikorkeakoulun nimissä ja saadaan hiukan parempia pohjaperusteita asialle. Ei se, että lyödään opiston eteen kyltti "ammattikorkeakoulu" tai jonkin muun, nyt ammatilliseen korkeakoululaitokseen liitettävän opetusinstituution oven yläpuolelle, muuta asiaa yhtään miksikään.

Tärkeintä on se, että myös opetuksen taso vastaisi silloin jotain muuta kuin nykyistä koulutusta, jolloin voitaisiin todella puhua korkeakouluopetuksesta. Tässä on se mahdollisuus, niin kuin on kai Pohjanmaalla ollut joissakin paikoissa, että kaikki soveltuvat maakunnalliset oppilaitokset haluttiin liittää saman sateenvarjon alle. Tässä oltiin jo lähellä sitä tilannetta: sama koulutus kuin ennen, nimike korkeakoulu, hieno nimitys, joka saadaan vain sillä, että lyödään kyltti oven päälle. Tätä täytyy varoa. Opetukseen tarvitaan myös tasoa ja ulottuvuutta korkeakoulun malliin. Silloin tässä on jotakin

järkeä. Minä vähän epäilen, että mahdollisuudet ovat olemassa, että koko homma hautautuu tällaisen illuusion alle.

Ed. O. O j a l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Aittoniemi ilmeisesti todellakaan ei ole vieraillut yhdessäkään ammattikorkeakoulussa, jossa kokeilu on meneillään. Nimittäin jos ed. Aittoniemi olisi vieraillut, hän tietäisi, miten valtava muutosprosessi siellä on ollut meneillään.

On tietysti totta, ed. Aittoniemi, että riittävästi resurssejahan eivät varmasti ole sen paremmin tiedekorkeakoulut kuin nyt kokeilussa olevat ammattikorkeakoulutkaan saaneet, jotta olisivat voineet nostaa opetuksen tasoa riittävästi. Mutta, arvoisa puhemies, kyllä ed. Aittoniemen vertaus siitä, että laitetaan vain kyltti koulun eteen ja sama opetus jatkuu, ei pidä paikkaansa. Ed. Aittoniemi, te kyllä aliarvioitte innostusta ja sitä valtavaa työmäärää, minkä esimerkiksi oppilaitoksissa opettajat ovat tehneet ammattikorkeakoulujen kehittämiseksi. Opettajankoulutuksen kehittämisen myötä myös on aivan selvää, että koulutustaso tulee nousemaan. Mutta ed. Aittoniemelle tyypillinen tapa väheksyä kaikkia uudistuksia ja muutoksia loukkaa myös, ed. Aittoniemi, niitä ihmisiä, jotka tekevät työtä ihan tosissaan.

Ed. R ä t y (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Toteaisin, että on annettava, ed. Aittoniemi, suuri arvo, kuten ed. O. Ojala totesi, sille että kokeilussa saadut erittäin hyvät ja positiiviset kokemukset voidaan hyödyntää nimenomaan nyt, kun ammattikorkeakoulujärjestelmää luodaan ja laitetaan uuteen malliin tähän maahan. On minusta aivan hölmöä politiikkaa, että annetaan ensiksi määrärahat kokeiluun ja saadaan upeita tuloksia kokeilussa, Euroopan laajuisesti erittäin korkealaatuisia tuloksia, ja sitten ne yhdellä lailla tavallaan heitettäisiin yli laidan sanoen, että niillä ei olekaan mitään merkitystä.

Olen ehdottomasti myös sitä mieltä, että kaikissa korkeakouluissa, jotka tähän maahan perustetaan, tulee miettiä erittäin tarkasti, mihin korkeasti koulutetut opettajavoimavarat käytetään. Onko niin, että niitä tulee ympäri maata tietty määrä, vai pudotetaanko maakunnista korkeakouluja ja sijoitetaan ne pelkästään Helsinkiin, Tampereelle ja Turkuun? Minä en mielelläni lähtisi siitä liikkeelle, koska mielestäni ne opettajavoimat, jotka meillä tällä hetkellä on Suomessa käytössä, kannattaa nimenomaan hyödyntää ja myös kansainväliset voimat.

Ed. L a h i k a i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minä olen kyllä sitä mieltä, että meidän tulevaisuutemme mahdollisuudet ovat nimenomaan korkeassa osaamisessa, ammattitaidossa. Sijaitsivatpa oppilaitokset missä tahansa Suomenmaassa, sillä ei ole mielestäni merkitystä, koska kaikki osaaminen ja kaikki meidän tietotaitomme koituu loppujen lopuksi meidän kaikkien yhteiseksi hyväksi. Sen takia en korostaisi kovin paljon aluepoliittisia kriteereitä enkä halua, että siltä pohjalta näitä ratkaisuja tullaan tekemään. Tiedän ihan tarkkaan, että eri paikkakunnille nämä ammattikorkeakoulut ovat todella merkittäviä ja tärkeitä, samoin kaikki muukin koulutus. Ne ovat hyvin tärkeitä siksi, että jos ei näitä ole, Suomenmaamme ukkoontuu ja akkaantuu aika nopealla tahdilla, koska näissä oppilaitoksissa ei sen jälkeen ole tietysti oppilaita eikä myöskään kilpailukykyä eikä opetuksen kehittämiseen mahdollisuuksia ja resursseja. Näin ollen tietysti tämäkin näkökulma on hyvin tärkeä. Mutta koko maan kannalta ja meidän tulevaisuutemme kannalta on tärkeää, että meillä on korkeatasoista opetusta, oli se missä tahansa tässä valtakunnassa.

Ed. G u s t a f s s o n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Aittoniemi esitti ongelman. Hän päätyi kyllä itsekin ihan oikeisiin johtopäätöksiin: Tasoa pitää nostaa. Toteaisin vain lyhyesti sen, että niin laissa, mietinnössä kuin opetusministeriön asettamissa arviointityöryhmissä on luotu sen tyyppiset raamit tälle uudistukselle, että ed. Aittoniemen huoli on täysin tarpeeton.

Ed. M u t t i l a i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Aittoniemelle ed. Gustafsson sanoi pitkälti sen, mitä itsekin ajattelen. Minusta ed. Aittoniemen puheenvuoro oli ammattikorkeakouluja voimakkaasti aliarvostava. Se osoittaa sen, että ed. Aittoniemi ei ole lainkaan perehtynyt ammattikorkeakoulun opetuksen laatuun eikä sisältöön, ei todellakaan, ei lainkaan, jos hän luulee, että sillä kouluista tulee ammattikorkeakouluja, että nimi vaihdetaan. Jo nämä koulut, jotka hakivat kokeilua, ovat joutuneet erittäin tiukkojen kriteerien kohteeksi ja ovat osoittaneet opetuksen laadun ja tason vastaavan ammattikorkeakouluopetusta. Näin täytyykin olla.

Tunnen itse parhaiten Mikkelin ammattikorkeakoulun opetuksen ja tiedän, että se on erittäin korkealla vertailussa kotimaassa ja myös pärjää kansainvälisissä vertailuissa. Kun vakinaistamisia ryhdytään suorittamaan, pidän tärkeänä, että kriteerit ovat korkealla niiden ammattikorkeakoulujen osalta, jotka vakinaistetaan. Jatkossa entistä enemmän kiinnitetään huomiota opettajakoulutukseen ja sen kautta ammattikorkeakoulujen opetuksen taso vain entisestään kasvaa. Todella toivon, että ed. Aittoniemi paneutuu näihin asioihin.

Ed. S u h o l a : Arvoisa puhemies! Toivo on siinä, että tämä äärettömän raskas ja vaikea vaalikausi päättyy keskusteluun asiasta, joka liittyy sivistykseen, ja se jättää minun mielestäni oven auki sinne, missä meidän mahdollisuutemme on tulevallakin kaudella. Ja se meidän mahdollisuutemme on itseään sivistävässä ihmisessä.

Tuleva kausi ei ole yhtään sen helpompi kuin tämäkään. Se vaatii meiltä rohkeutta, mutta ennen muuta näkemystä siitä, mikä elämässä on oleellista ja tärkeää. Siinä me emme saa kaihtaa ajattelun vaivaa. Siksi, arvoisa puhemies, tekisikin mieleni siteerata italialaista kirjailijaa Italo Calvinoa, joka on pohtinut ihmiskunnan nykyisyyttä ja tulevaisuutta. Hän toteaa: "Elävien helvetti ei ole jotain sellaista, mikä on tulossa. Jos helvetti on olemassa, se on jo täällä, helvetti, jota elämme päivästä päivään ja jonka muodostamme eläessämme yhdessä. On kaksi tapaa olla kärsimättä siitä. Ensimmäinen on monille helppo: hyväksyä helvetti, tulla osaksi sitä eikä enää nähdä sitä. Toinen on vaikea ja vaatii jatkuvaa tarkkaavaisuutta ja oppimista. On etsittävä ja tunnistettava, kuka ja mikä helvetissä ei ole helvettiä. On sallittava sen säilyä ja annettava sille tilaa."

Ja siinä, arvoisa puhemies, uskon, että meille on haastetta kylliksi!

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotukset hyväksytään.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

T o i n e n v a r a p u h e m i e s : Täysistunto on päättynyt.

Täysistunto lopetetaan kello 15.02.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Seppo Tiitinen

Valtiopäiväjumalanpalvelus

Tiistaina 14 päivänä maaliskuuta 1995

kello 12

Kokoonnuttuaan kello 11.40 Yliopiston kirjaston edustalle lähtivät eduskunnan jäsenet, eduskunnan pääsihteeri ja eduskunnan oikeusasiamies kulkueena, puhemies ja varapuhemiehet ensimmäisinä, valtiopäiväjumalanpalvelukseen Tuomiokirkkoon, jonne myös korkeimpien oikeuksien presidentit ja jäseniä, korkeinta sotilaspäällystöä sekä muita kutsuvieraita ja yleisöä oli saapunut.

Kun tämän jälkeen valtioneuvoston jäsenet ja oikeuskansleri sekä presidentti Mauno Koivisto olivat tulleet kirkkoon ja kaikki asettuneet paikoilleen, saapui kirkkoon Tasavallan Presidentti Martti Ahtisaari jumalanpalveluksen toimittavan papiston vastaanottamana.

Valtiopäiväjumalanpalveluksessa toimi liturgina kirkkoherra Henrik Andersén. Tekstinlukijana oli eduskunnan puhemies Riitta Uosukainen. Urkujen soitosta huolehti musiikin kandidaatti Ene Salumäe. Kanttorina toimi Hannu Holma. Jumalanpalveluksessa lauloi Helsingin tuomiokirkon kamarikuoro johtajanaan director musices Seppo Murto.

Valtiopäiväsaarnan piti piispa Eero Huovinen. Saarna kuului seuraavasti:

Hyvät sanankuulijat! Ihmiselle on ominaista, että hän työrupeaman päätteeksi katsoo taakseen ja arvioi omia aikaansaannoksiaan. Päivän, viikon ja kauden loppuun kuuluu saavutusten punnitseminen, asioiden arviointi, suoritusten kritiikki.

Arvostelu on aina ihmiselle kaksiarvoinen asia. Yhtäältä arviointi on vastenmielistä ja vaikeasti omaksuttavaa, meille siis jotenkin vierasta. Mutta toisaalta kritiikki on kuin sisäänrakennettu ihmiseen itseensä. Ihmisen pyrkimys kohti parempaa vaatii arvostelua. Myös kaikki inhimilliset instituutiot elävät tässä samassa jännitteessä. Yhtä aikaa myönnämme arvostelun oikeuden, ja silti se on vaikeaa kestää ja omaksua.

Arvostelun kovennettu nimi on tuomio. Tuomio tuntuu aina lopulliselta. Tuomiosta seuraa ankaria seuraamuksia. Ja kuitenkin myös tuomio on osa elämää samalla tavalla kuin arvostelu on osa arkea. Tuomion todellisuus kulkee mukanamme kuin veri suonistossa.

Yksi tuomion vanhimmista ilmaisumuodoista on kymmenen käskyn antamiseen sidottu uhkaus, monelle meistä jo kouluajoilta pelottavana mieleen jäänyt sana.

Nämä toisen Mooseksen kirjan sanat ovat tällaiset: "Herra on armollinen tuhansille ja antaa anteeksi pahat teot, rikkomukset ja synnit, mutta ei jätä syyllistä rankaisematta. Lapset ja lasten lapset aina kolmanteen ja neljänteen polveen saakka hän panee vastaamaan isiensä pahoista teoista." (2 Moos. 34:7)

Muistan jo nuorena koulupoikana pitäneeni näitä sanoja vaikeasti käsitettävinä. Miten tulee ymmärtää ajatus tuomiosta, joka ulottuu kolmanteen ja neljänteen polveen? Mitä kohtuullista siinä olisi, että minä joutuisin kärsimään isoisovanhempieni erehdyksistä? Ja kääntäen: sekö muka olisi oikeudenmukaista, että sata vuotta

minun jälkeeni tulevat sukupolvet joutuisivat kantamaan minun laiminlyöntieni taakkoja? Kuka meistä haluaisi alistua moiseen vääjäämättömään ja ennalta määrättyyn historiantulkintaan?

Mutta emmekö, rakkaat sanankuulijat, juuri viime vuosina ole aivan uudella tavalla oppineet ymmärtämään ihmisen tekojen etäisvaikutuksia? Eikö tietomme ympäristön, talouden tai vaikkapa ihmisen psyykkisen kehityksen lainalaisuuksista ole koskettavasti opettanut meille, että tänään tehdyt ratkaisut heijastuvat vuosien ja vuosikymmenten päähän? Eikö keskellämme vaikuta yleisinhimillisen viisauden saarna: meidän sukupolvemme tekee päätöksiä, hyviä tai huonoja päätöksiä, jotka vaikuttavat lapsiimme ja lastenlapsiimme, aina kolmanteen ja neljänteen polveen saakka?

Ehkä onkin niin, että Mooseksen saaman uhkauksen todellisuus ei ole mikään ihmiselle vieras ja ulkoapäin ladeltu pappien ja kirkonmiesten saarna, vaan ihmiselämän peruskudoksiin kiedottu totuus. Ihmisen jokaisessa teossa on mukana hänen vastuunsa, hänen omatuntonsa ja siten myös tuomion mahdollisuus. Tuomio ei siis olekaan ensi sijassa uskonnollinen keksintö, vaan aivan maallinen todellisuus, jokaisen järkevän ihmisen sisimmästä nouseva realiteetti. Me joudumme kantamaan vastuumme tekemisistämme riippumatta siitä, huomaako kukaan ulkopuolinen asettaa meitä vastuuseen. Samalla tavalla kuin jokainen tajuaa tai aavistaa, että on olemassa joku ero hyvän ja pahan välillä, samalla tavalla jokainen joutuu myöntämään, että pahan kuuluu saada palkkansa ja hyvän saada perintönsä.

Mutta mitä ovat ne tuomiot, joiden keskellä me elämme? Millaisia tuomion kasvoja meidän ympärillämme ja meissä on?

Ajattelen tänään tuomion kolmenlaisia naamareita. Tuomion ensimmäiset kasvot tulevat meitä vastaan omasta peilikuvastamme. Terveen ihmisen itsetuntoon kuuluu, että hän itse on oman persoonansa lujin kriitikko. Monet tuomion alaiset asiat elämässämme tiedämme vain me itse, jos kohta monia onnistumme peittämään myös tietoisuudeltamme.

Astetta ankarampia ovat tuomion toiset kasvot, ne tuomion naamarit, jotka kohtaamme toisten ihmisten kasvoista. Monessa mielessä me olemme tilivelvollisia toisillemme. Itseämme ehkä kykenemme eksyttämään, mutta muiden pettäminen ei pitkällä tähtäimellä onnistu. Itse asiassa koko yhteiselämämme perustuu siihen, että me vastaamme tekemisistämme kanssaihmisille. Poliittisenkin elämän sisään on rakennettu järjestelmä, joka perustuu sille, että muut arvioivat meidän tekomme.

Oman minän ja muiden ihmisten tuomioita vakavampaa on kuitenkin, että on olemassa ihmistä suurempi tuomari. Tällaista ihmistä suurempaa tuomaria on historian kuluessa kutsuttu monella eri nimellä. Joku puhuu moraalilaista, toinen oikeusjärjestyksestä, kolmas maailmanhistoriasta, neljäs Jumalasta.

Pastori Terho Pursiainen on viimeaikaisissa kirjoissaan puhunut totuusyhteisöistä, joita hallitsee, niin kuin hän sanoo, Kolmannen läsnäolo. Siellä, missä kaksi ihmistä on yhdessä sitoutunut totuuteen, läsnä on aina Kolmas, Kolmas isolla K-kirjaimella, yli-ihminen, yli-minä, jokaista minää korkeampi todistaja ja tuomari. Tällaisen Kolmannen punnittavaksi joutuvat paitsi yksilöt myös erilaiset yhteisöt, mikäli ne haluavat olla totuusyhteisöjä.

Mutta mitä tällä kaikella puheella tuomiosta on tekemistä kristillisen kirkon jumalanpalveluksessa? Jos siis on niin, että tuomio on yleisinhimillinen ja kaikkeen ihmiselämään nivoutunut, niin mitä asiaa sitten enää papeilla ja kirkolla on?

Kristillisen kirkon viesti ei todellakaan ole tuomion sanojen lausumisessa. Tämä maa on jo muutenkin täynnä tuomionalaisuudessa kiemurtelevia ihmispoloisia, syyttelyn ja moitiskelun alla vääntelehtiviä miehiä ja naisia. Ihmiset ovat itse itsensä moraalinvartijoita. Ja nekin väärät teot, jotka vielä ehkä ovat kätkössä, tulevat kyllä yhteisen totuuden etsinnän, joskus kivuliaan etsinnän, kautta kutsutuiksi totuuden tuntoon ja parannuksen tekoon.

Kristillisen kirkon ainoa tehtävä, ainoa tehtävä, tuomion suhteen on tämän sanominen: Se Kolmas, joka on aina ihmiselämässä läsnä meitä suurempana, on Jumala itse, pyhä Jumala, joka on meidät luonut mutta myös meidät lunastanut.

Sillä hetkellä, kun me sanomme, että ihmisen ylin tuomari on Jumala itse, meidän sanoillemme tapahtuu erikoinen merkityksen siirtymä. Heti kun puhumme Jumalasta tuomarina, heti meidän on pakko puhua sellaisesta Tuomarista, joka ei ole tuomari vaan joka perimmältään on Armahtaja ja Vapahtaja. Tuomio Jumalan edessä merkitsee siirtymistä tuomiosta armoon. Jos me ymmärrämme, että olemme tuomiolla Jumalamme edessä, me samalla tulemme myös armon portille.

Armon portin avaaminen on kirkon varsinaisin tehtävä, oikeastaan sen ainoa tehtävä, siis armon portin avaaminen. Tuomion aavistaa jo-

kainen ihminen, mutta armon me löydämme vain Jumalan hyvyydestä ja hänen rakkaudestaan, hänen sanastaan. Inhimilliset tuomarit eivät tunne armoa, mutta Jumalan perimmäinen ja varsinainen tarkoitus ihmisten suhteen on armo. Jumalalla voi olla kasvoillaan tuomion naamari, mutta hänen omat kasvonsa, hänen omimmat kasvonsa ovat armon kasvot.

Myös se asiayhteys, jossa uhkauksen sana Moosekselle lausuttiin, on armo: "Herra kulki Mooseksen editse ja sanoi hänen kuultensa: 'Herra, Herra on laupias Jumala, hän antaa anteeksi. Hän on kärsivällinen, ja hänen hyvyytensä ja uskollisuutensa on suuri. Hän on armollinen tuhansille ja antaa anteeksi pahat teot, rikkomukset ja synnit, mutta ei jätä syyllistä rankaisematta. Lapset ja lasten lapset aina kolmanteen ja neljänteen polveen saakka hän panee vastaamaan isiensä pahoista teoista.' Mooses polvistui kiireesti, heittäytyi kasvoilleen maahan ja sanoi: 'Jos siis edelleenkin tahdot osoittaa minulle armoasi, Herra, niin kulje meidän mukanamme. Vaikka tämä kansa on uppiniskainen, anna anteeksi meidän pahat tekomme ja syntimme ja ota meidät omiksesi.'" (2 Moos. 34:6—9)

Se Kolmas, se Jumala, jonka meidän omatuntomme kohtaa tuomarina, onkin perimmältään laupias Jumala, joka antaa anteeksi. Vaikka hän onkin oikeudenmukainen Jumala, hän on kuitenkin ja perimmältään armollinen Jumala. "Hän on kärsivällinen, ja hänen hyvyytensä ja uskollisuutensa on suuri. Hän on armollinen tuhansille ja antaa anteeksi pahat teot, rikkomukset ja synnit."

Ja mitä Mooses tekee, kun hän yhtä aikaa kohtaa Tuomarin ja Armahtajan. "Mooses polvistui kiireesti, heittäytyi kasvoilleen maahan ja sanoi: 'Jos siis edelleenkin tahdot osoittaa minulle armoasi, Herra, niin kulje meidän mukanamme. Vaikka tämä kansa on uppiniskainen, anna anteeksi meidän pahat tekomme ja syntimme ja ota meidät omiksesi.'"

Vaikka me kansana olemme monella tavalla olleet kovia toisillemme, laiminlyöneet lähimpiämme ja unohtaneet tulevat polvet, emmekö me silti tai emmekö juuri siksi polvistuisi Jumalan eteen ja anoisi: "- - anna anteeksi meidän pahat tekomme ja syntimme ja ota meidät omiksesi".

Ja jos Jumala sitten pitää sanansa, tai: kun Jumala sitten pitää sanansa, niin Hän unohtaa tuomion, Hän unohtaa meidän omat tuomiomme, Hän unohtaa muiden ihmisten tuomiot ja Hän unohtaa omat tuomionsa. Ehkäpä sitten käy niin, että Hän itse ottaa meidät omikseen, Hän itse ottaa tämän kansan suojelukseensa, Hän itse kulkee meidän kanssamme. Silloin voi huominenkin päivä olla elämisen arvoinen.

Jumalanpalveluksen päätyttyä poistuivat kirkosta Tasavallan Presidentti ja valtioneuvoston jäsenet, eduskunnan puhemies, varapuhemiehet ja jäsenet sekä muut kutsuvieraat ja lähtivät Eduskuntataloon, jossa vaalikauden päättäjäiset tapahtuivat.

Vaalikauden päättäjäiset

Eduskunnan istuntosalissa maaliskuun 14 päivänä 1995

Pöytäkirja, joka laadittiin vaalikauden 1991—1994 päättäjäisissä eduskunnan istuntosalissa tiistaina 14 päivänä maaliskuuta 1995.

Oltuaan läsnä Tuomiokirkossa pidetyssä, kello 12 alkaneessa valtiopäiväjumalanpalveluksessa saapuivat Tasavallan Presidentti Martti Ahtisaari sekä eduskunnan puhemies, varapuhemiehet ja jäsenet eduskuntataloon. Eduskunnan jäsenet ja eduskunnan oikeusasiamies asettuivat paikoilleen eduskunnan istuntosalissa. Presidentti Mauno Koivisto sekä diplomaattikunta ja muut kutsuvieraat asettuivat niin ikään paikoilleen istuntosalin lehtereillä. Valtioneuvoston jäsenet ja oikeuskansleri saapuivat heille varatuille paikoille puhemiehen korokkeen vasemmalle puolelle. Tämän jälkeen tuli paikalleen eduskunnan puhemies Riitta Uosukainen seurassaan allekirjoittanut eduskunnan sihteeri.

Tämän jälkeen saapui istuntosaliin valtiopäivien juhlamenojen ohjaajan, varapuhemiesten ja adjutanttien saattamana Tasavallan Presidentti Martti Ahtisaari asettuen korokkeelle puhemiehen viereen.

Eduskunnan puhemies Uosukainen lausui Tasavallan Presidentille eduskunnan tervehdyksen seuraavin sanoin:

Herra Tasavallan Presidentti!

Ärade Republikens President!

Vuonna 1991 valitun eduskunnan päätettyä työnsä viime helmikuun 17 päivänä olemme nyt Teidän kutsustanne, Herra Tasavallan Presidentti, kokoontuneet juhlallisesti päättämään kulunutta työntäyteistä vaalikautta. Erityistä iloa tuottaa, että myös Te, Presidentti Koivisto, olette tilaisuudessa läsnä, niin että voin vielä kiittää Teitä erinomaisesta yhteistyöstä.

Eurooppa on ollut rajun muutoksen kourissa. Kylmän sodan aikainen suurvaltojen vastakkainasettelu päättyi entisen Neuvostoliiton hajoamiseen. Tilalle ovat tulleet uudet kansainvälispoliittiset ongelmat. Nationalismi ja ääriliikkeet ovat voimistuneet. Bosnian tapahtumat ovat järkyttäneet meitä kaikkia. Venäjän reunaalueilla kuohuu ja köyhyys puhuttaa maailman laajuisesti.

Mennyt vaalikausi jää Suomen historiaan yhtenä itsenäisyytemme ajan dramaattisimmista murrosvaiheista niin sisä- kuin ulkopoliittisesti.

Heti vaalikauden alussa taloutemme joutui rajuun syöksykierteeseen, jonka oikaisemiseksi tarvittiin sekä velkaa että säästöjä. Samanaikaisesti kansainvälisen toimintaympäristömme muutokset asettivat meidät aivan uudenlaisten haasteiden eteen. Vastasimme niihin irtautumalla yya-sopimuksesta ja liittymällä lyhyen Etavaiheen kautta Euroopan unionin jäseniksi.

Kuluneiden neljän vuoden aikana Suomen politiikassa on jouduttu tekemään sisäpoliittisesti kipeämpiä ja ulkopoliittisesti suurempia linjaratkaisuja kuin miesmuistiin, vieläpä naismuistiin. Toivottavaa on, ettei lähitulevaisuudessa kansakunnan tarvitse kokea samanlaista poliittista draamaa.

Meillä on hyvin alkaneesta noususuhdanteesta huolimatta edelleen lähes puoli miljoonaa työtöntä, ja julkinen velka kasvaa lähes sietämättömästä verotuksesta huolimatta. EU-jäsenyydestä odotettavissa olevat piristysruiskeet eivät vielä

lievennä tätä omatekoista kurimusta — mutta olemme välttyneet EU:n ulkopuolelle jäämisestä johtuvista lisäongelmista.

Poliittinen järjestelmämme ei silti tämän myllerryksen keskelläkään ole joutunut todelliseen kriisiin. Kaikille kansanvaltaisille järjestelmille tunnusomaista hitautta on tietysti havaittavissa.

Eduskunnan ja täällä edustettujen puolueiden kunniaksi on luettava, että ne ovat uskaltaneet reivata omaa politiikkaansa uusien ja yllättävien tilanteiden edellyttämällä tavalla. Mikäli tässä talossa olisi toimittu vain ja ainoastaan sen mukaisesti, mitä puolueet lupasivat vuoden 1991 vaalien edellä, eduskunta olisi ollut kykenemätön tekemään välttämättömiä säästöpäätöksiä. EU-jäsenyyttä ei ehkä olisi edes haettu, saati sitten hyväksytty.

EU-jäsenyydestä päättäminen oli koko kansakunnan tulevaisuuden kannalta keskeinen linjanvalinta. Oli oikein ja kohtuullista, että eduskunta hallitusmuodon 2 §:n mukaisena ylimpänä valtioelimenä katsoi aiheelliseksi kysyä neuvoa kansalta, jolta sen oma valta on peräisin. Myös kaikki muut Suomen kanssa EU-jäsenyyttä hakeneet maat järjestivät kansanäänestyksen. Kun kansalta saatu neuvo oli hyvin selkeä, oli koko kansakunnan tulevaisuuden ja myös eduskunnan oman arvovallan kannalta ensiarvoisen tärkeää, että kansan tahto toteutui eduskunnassa.

Kun eduskunta ensi vaalikaudella ottaa kantaa vuoden 1996 hallitusten välisessä konferenssissa päätettäviin Euroopan unionin perustamissopimusten muutoksiin, neuvoa-antavan kansanäänestyksen käyttämisen mielekkyys riippuu ensi sijassa konferenssissa tehtävistä päätöksistä. Kansanäänestyksen käyttö voisi olla perusteltua vain siinä tapauksessa, että vuoden 1996 konferenssissa päädytään ennakkoarvioita oleellisesti radikaalimpiin muutosehdotuksiin unionin perusluonteessa.

Suomessa on jonkin verran keskusteltu siitä, millaisella linjalla Suomi aikoo vaikuttaa vuoden 1996 hallitusten välisessä konfrenssissa. Keskustelun soisi jatkuvan huomattavasti nykyistä vilkkaammin.

Suomen eduskunnan kannalta on ollut ilahduttavaa huomata, että EU-maiden johtajat ovat viime aikoina entistä selkeämmin kannattaneet jäsenmaiden kansallisten parlamenttien aseman vahvistamista Eurooppa-poliittisessa päätöksenteossa. Se on ollut tervetullut viesti kansallisille parlamenteille.

Kuluneella vaalikaudella on valtiosääntöä uudistettu. Muutokset on tehty myös siksi, että eduskunnan ja muiden valtioelinten valtatasapaino säilyisi myös EU-jäsenyyden oloissa ja että siten turvattaisiin eduskunnan mahdollisuudet vaikuttaa EU-politiikkamme muotoiluun. Pienessä maassa on ensisijaisen tärkeää, että valtioelimet toimivat hyvässä yhteisymmärryksessä ajaessaan Suomen elintärkeitä etuja Euroopan unionissa.

Perusoikeusuudistus odottaa seuraavan eduskunnan hyväksymistä. Perusoikeudet on usein koettu etäisiksi ja nähty niiden kärki lainsäädäntötyössä. Perusoikeudet ovat viime vuosina saaneet yksilön oikeuksien luonnetta ylimpien tuomioistuinten ratkaisuissa. Samoin perustuslakivaliokunta on viitoittanut tietä ns. perusoikeusmyönteiselle laintulkinnalle. Tässä on myös avain keskusteluun lakien jälkivalvonnasta. Perusoikeusmyönteinen laintulkinta poistaa ristiriitoja, joita periaatteessa voi olla tavallisen lain ja perustuslain välillä.

Valtiosääntötuomioistuinta tai muita erityisratkaisuja ei tarvita. Ne saattaisivat päinvastoin kärjistää normiristiriitoja ja alistaa valtiosääntöperinnettämme Eurooppa-oikeudelle. Sitä vastoin on syytä viitata unionin liittymissopimukseen, jossa nimenomaisesti annetaan arvoa kansallisille perusoikeuksille ja yhteiselle valtiosääntöperinteelle.

Under den gångna valperioden har statsförfattningen reviderats. Ändringarna har bland annat gjorts för att styrkebalansen mellan riksdagen och de övriga statliga organen skall bestå också när Finland är EU-medlem och för att riksdagen skall kunna vara med och utforma vår EU-politik. För ett litet land som Finland är det ytterst viktigt att de statliga organen i gott samförstånd kan arbeta för frågor som är livsviktiga för oss i Europeiska unionen.

Reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna måste ytterligare godkännas av den nya riksdagen. De grundläggande fri- och rättigheterna har ofta upplevts som avlägsna, och endast toppen av dem har synts i lagstiftningsarbetet. De har under de senaste åren i de högsta domstolarnas avgöranden fått karaktären av rättigheter för individen. Också grundlagsutskottet har stakat ut vägen för en lagtolkning som ställer sig positiv till de grundläggande fri- och rättigheterna. Detta är också lösningen på frågan om den efterföljande kontrollen av lagarna. Genom en lagtolkning som ser till de grundläggande fri- och rättigheterna elimineras de konflikter som i princip kan råda mellan en vanlig lag och en grundlag.

Det behövs ingen statsförfattningsdomstol eller andra speciallösningar. De kan tvärtom tillspetsa normkonflikterna och leda till att vår statsförfattningstradition underställs Europarätten. Däremot är det skäl att hänvisa till EU-anslutningsfördraget. Där understryks de grundläggande fri- och rättigheterna på nationell nivå och en gemensam statsförfattningstradition.

Herra Tasavallan Presidentti! Sisäpolitiikassa eduskunnan työtä on kuluneella vaalikaudella leimannut voimakkaasti itsenäisyyden ajan syvin lama — sotavuosia lukuun ottamatta. Valtiontalouden ongelmien käsittelyn lisäksi kuluneella vaalikaudella eduskunnassa on tehty merkittäviä uudistuksia. Suomi siirtyi myös lähemmäs todellista parlamentarismia, kun määräenemmistösäännöksistä luovuttiin.

Vuonna 1990 alkanut taloudellinen lama on pääosin takanapäin. Talous kasvaa nopeasti. Vaihtotase on ensimmäistä kertaa 15 vuoteen kääntynyt ylijäämäiseksi, työttömyys ja konkurssit ovat kääntyneet laskuun, luottamus Suomen markkaa kohtaan on palautunut, kotitalouksien ja yritysten velkakriisin pahin vaihe on sivuutettu, ja lähitulevaisuutta koskevat odotukset ovat optimistisia. Osaltaan se johtuu integraatioratkaisusta.

Hyvät uutiset eivät kuitenkaan voi häivyttää pois laman myötä koettuja ongelmia. Päällimmäisenä niistä on työttömyys. Olemme kokeneet suuren konkurssiaallon ja traumaattisen pankkikriisin, joka on koetellut sekä kansalaisten uskoa talouden instituutioiden toimintaan että valtion taloutta. Myös raha- ja finanssipolitiikassa on koettu takaiskuja ja kriisejä, jotka ovat tehneet politiikan harjoittamisen tavattoman vaikeaksi. Vaihtoehtojen määrä on supistunut ja yhä useammin on pakko ollut paras ja ainoa muusa.

Selvää on, että talouspolitiikassa tarvitaan muutakin kuin menojen leikkauksia, eikä talouspolitiikan menestystä voida arvioida vain leikkausten perusteella. Siksi olisikin hyvä, jos nousun alkamisesta huolimatta meillä riittäisi mielenkiintoa ja avointa mieltä selvittää lamaan johtaneen kehityksen ja sen aikaisen politiikan syitä, seurauksia ja vaihtoehtoja. Vaikkei politiikka koskaan olisi oikeaa — presidentti Koivistoa siteeratakseni — virheistä voi toki aina viisastua.

Kun taloudelliselle kasvulle luodaan suotuisat edellytykset, on työttömyysongelma helpommin ratkaistavissa. Mikään kasvu ei sellaisenaan ratkaise tätä ongelmaa. Vaikka kuluvan vuoden osalta kokonaistuotannon kasvussa päästäisiinkin yli viimevuotisen tason, on syytä olettaa, että kasvuvauhti hidastuu.

Siksi emme voi sivuuttaa muita toimia, joilla työllisyyttä voidaan parantaa. Hyvän kokonaisuuden toimenpide-ehdotuksineen muodosti Teidän, Herra Presidentti, asettamanne työllisyystyöryhmän tulos. Suurimpia pettymyksiä kuluneella vaalikaudella oli, ettei eduskunta omalta osaltaan kyennyt viemään eteenpäin työryhmän ehdotuksia.

Kustannusten kurissapito on kuitenkin kaiken taloudellisen kasvun avain. Mitkään taloudelliset ongelmamme eivät ratkea inflaatiolla. Päinvastoin inflatorisessa ympäristössä syntyy väistämättä palkkojen ja hintojen sekä eri alojen välinen kilpajuoksu. Olemme jo ajautuneet tilanteeseen, jossa palkoista ei ole päästy sopuun ilman valitettavia työtaisteluita. Nykytilanteessa työtaistelut, suuret nimellispalkkojen korotukset ja epävarmuus kustannuskehityksessä eivät palvele työttömien etuja, sillä tällä tavoin ei synnytetä uusia työpaikkoja.

Olemme nyt tienhaarassa, jossa meidän pitää tehdä kauaskantoisia valintoja. Saammeko talouden vakaalle kasvu-uralle, jolla selviämme kansainvälisessä kilpailussa ja työnjaossa? Jäämmekö velkakriisin, tulonjakotaistelun ja työttömyyden vangeiksi? Onko meillä malttia vaurastua?

Suuri vastuu tästä lankeaa Suomen eduskunnalle. Jos riittävää päättäväisyyttä ja yksituumaisuutta ei löydy heti valtiopäivien aloittaessa työnsä, eduskunnan työskentelyolot vaikeutuvat olennaisesti.

Suomen tulevaisuutta rakennettaessa, Herra Tasavallan Presidentti, on korostettava sitä, että pienen kansan voima on osaamisessa. Emme voi kilpailla määrällä vaan laadulla. Suomen kaltainen maa voi menestyä vain sijoittamalla koulutukseen, tutkimukseen, tuotekehitykseen ja sivistykseen.

Perinteisen materiaalisen kasvun sijaan meidän on tulevaisuudessa suunnattava voimavaroja entistä enemmän inhimillisen pääoman kasvuun. Koulutus ei ole investointi vain yhteen sukupolveen, vaan elinikäisen koulutuksen lisääntyessä se on investointi koko väestöön ja sen hyvinvoinnin parantamiseen. Tästä huomauttaa myös tulevaisuusvaliokunnan mietintö, joka sekin työ eduskunnassa on ainutlaatuinen ilmeisesti koko maailmassa.

Herra Tasavallan Presidentti! Kuluneella vaalikaudella eduskunta on kehittänyt työtään. On uudistettu kyselytunteja, mahdollistettu ajan-

kohtaisten keskustelujen käyminen tärkeistä kysymyksistä. Uudistukset ovat olleet onnistuneita. Eduskunta on myös uudistanut työtapojaan ja resurssejaan niin, että voimme ottaa EU-jäsenyyden haasteet vastaan.

Eduskunnan työmäärä on kasvanut. Vaikka se on käsitellyt laajoja asiakokonaisuuksia, kuten Euroopan unionin jäsenyyden tuomia muutoksia lainsäädäntöön, se on kyennyt ajallansa hoitamaan muutkin tärkeät tehtävänsä.

Paljon on silti jäänyt tekemättä. Uusi eduskunta joutuu heti vaativien haasteiden eteen. Uskon, että valmius tarvittavien päätösten tekemiseen ennen kaikkea työttömyyden nujertamiseksi syntyy nyt helpommin kuin muutama vuosi sitten. Suomella on ollut aikaisemminkin vaikeita ongelmia ratkottavana. Tosiasiat tunnustamalla ja valtioelinten hyvällä yhteistyöllä niistä on selvitty ja niin selvitään myös nyt.

Ändå finns det mycket kvar att göra. Den nya riksdagen ställs genast inför krävande utmaningar. Jag tror att det finns större beredskap för de nödvändiga besluten, i synnerhet när det gäller att få bukt med arbetslösheten, än för några år sedan. Finland har också tidigare fått tampas med svåra problem. Vi har övervunnit svårigheterna genom att erkänna kalla fakta och genom samarbete mellan de statliga organen. Också denna gång kommer vi att övervinna svårigheterna.

Herr Republikens President! Jag framför till Er riksdagens hälsning och försäkran om dess högaktning.

Herra Tasavallan Presidentti! Esitän Teille eduskunnan tervehdyksen ja kunnioituksen vakuutuksen.

Tasavallan Presidentti julisti tämän jälkeen eduskunnan työn päättyneeksi kuluneelta vaalikaudelta seuraavin sanoin:

Rouva Puhemies!

Arvoisat Suomen Kansan Edustajat!

Fru Talman!

Ärade Representanter för Finlands Folk!

Päättyvää vaalikautta on leimannut sekä kansallinen että kansainvälinen murros. Suomen kansainvälinen asema on selkiintynyt ja turvallisuutemme vahvistunut. Tämä on seurausta kylmän sodan päättymisestä ja Euroopan taloudellisesta ja poliittisesta yhdentymisestä.

Taloudellisesti päättymässä oleva vaalikausi on ollut Suomelle raskas. Monien kansalaisten elintaso on alentunut. Työttömyys on levittäytynyt sietämättömän laajalle yhteiskuntaamme. Luottamustamme tulevaisuuteen horjutettiin. On ollut välttämätöntä arvioida kokonaan uudelleen hyvinvointiyhteiskunnan lähtökohtia.

Den valperiod som nu är till ända har präglats av såväl nationell som internationell turbulens. Finlands internationella ställning har preciserats och vår säkerhet stärkts. Detta är en följd av att det kalla krigets era är förbi samt av den ekonomiska och politiska integrationen i Europa.

Ekonomiskt sett har den gångna valperioden varit tung för Finland. Levnadsstandarden har sjunkit för många medborgare. Arbetslösheten har antagit oacceptabla proportioner i vårt samhälle. Vårt förtroende för framtiden har fåtts att vackla. Vi har tvingats att helt omvärdera utgångspunkterna för välfärdssamhället.

Taloudellisten vaikeuksien syitä on ollut useita. Talouden ylikuumenemista ei osattu estää. Idän kaupan romahdus kärjisti osaltaan tilannetta. Liian vähäiselle huomiolle ovat kuitenkin jääneet taloutemme rakenteelliset heikkoudet.

Talouden paljon puhuttu kahtiajakautuminen vahvan suhdannenousunkin aikana kertoo näiden rakenteellisten ongelmiemme vakavuudesta. Lamaa ei ole voitettu, kun työvoimasta lähes viidennes on vailla työtä ja kun valtion menoista kolmannes maksetaan lainanotolla.

Vaalikauden aikana Suomen rahataloutta ovat koetelleet uudella tavalla ns. markkinavoimat. Vinoutunut talouskehitys moninaisine ylikuumenemisoireineen pakotti ensin devalvoimaan ja sitten kelluttamaan markkaa. Valuuttakurssiratkaisut johtivat epätasaiseen talouskehitykseen. Vienti veti, mutta muu taloudellinen toimeliaisuus taantui. Markan viimeaikainen vahvistuminen on tasapainottanut tilannetta. Samalla taloudessa on havaittavissa uskottavampia elpymisen piirteitä.

Hallitus ja eduskunta ovat ponnistelleet laman nujertamiseksi, mutta työttömyyden jatkuminen vaikeana osoittaa, ettei toivottuihin tuloksiin ole päästy. Nyt on kysymys siitä, miten talouden nousu voidaan vakiinnuttaa kestäväksi, työllisyyttä pysyvästi parantavaksi kasvuksi. Tässä tarvitaan uskoa omiin mahdollisuuksiin, rohke-

utta tehdä kipeitä mutta välttämättömiä päätöksiä sekä kykyä laajaan yhteistyöhön.

On kannustettava osaamista ja aloitteellisuutta. Euroopan taloudellinen elpyminen ja Suomen EU-jäsenyys tarjoavat runsaasti mahdollisuuksia suomalaisen ammattitaidon ja osaamisen hyödyntämiseen. On syytä peräänkuuluttaa kaikilta kykyä toimia päättäväisesti vahvuuksiemme hyödyntämiseksi. Yhteiskunnalliseen ilmapiiriin olisi saatava myönteinen ja rakentava perusvire.

Viime vuosien kehitys on syvällisesti muuttanut kansantalouden ja talouspolitiikan puitteita. Markkinoiden vapautuminen ja elinkeinotoiminnan kansainvälistyminen ovat luoneet tilanteen, jossa vakauden ylläpitäminen on menestyksen eräs elinehto. Ajattelutapamme ja instituutiomme eivät näytä vielä sopeutuneen näihin muutoksiin. Nyt on syytä korostaa vakauden vaalimisen merkitystä ja sen menettämisen haitallisuutta. Viimeaikainen kehitys osoittaa, että tarvetta asenteiden muuttamiseen on niin yrityksissä kuin työmarkkinajärjestöissä ja puumarkkinoilla.

Kansantaloudellamme on nyt kovempaa maata jalkojen alla. Työttömyyden nujertaminen ja pohjoismaisen hyvinvointimallin kehittäminen ovat tämän vuosikymmenen suuri kansallinen tehtävä. Totesin viime lauantaina Kööpenhaminassa YK:n sosiaalisen kehityksen huippukokouksessa seuraavaa: "Ajatus hyvinvointiyhteiskunnasta on perusteeltaan terve. Se on solidaarisuutta köyhimpiä ja haavoittuvimpia lähimmäisiä kohtaan." Olen varma, että meidän kannattaa pitää kiinni tästä yhteisvastuullisen yhteiskunnan ihanteesta.

Eduskunta on suorittanut mittavan työn lainsäädännön uudistamiseksi ja kehittämiseksi. Se on saattanut päätökseen tai valmistellut seuraavan eduskunnan lopullisesti ratkaistavaksi useita valtiollisesti ja yhteiskunnallisesti merkittäviä lainsäädäntöhankkeita. Vaikeista olosuhteista huolimatta eduskunta on osoittanut selkeää pyrkimystä kansalaisten hyvinvoinnin ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden lisäämiseen.

Vaalikauden aikana käsitellyistä monista kansalaisten asemaan vaikuttavista uudistuksista periaatteellisesti merkittävin on vuosia valmisteltu perusoikeusuudistus. Esitys on nyt hyväksytty lepäämään yli vaalien, ja sen kohtalo ratkaistaan uudessa eduskunnassa. Perusoikeusuudistus ilmentää lainsäädäntötyön jatkuvuutta oikeusjärjestyksen kehittämisessä. Nyt on tarvetta siirtää huomiota järjestelmistä ihmisten oikeuksiin ja velvollisuuksiin.

Oikeusvaltion ensisijainen tehtävä on huolehtia kansalaisten oikeusturvasta. Oikeudenmukaisuus on keskeisimpiä tavoitteitamme, jonka toteuttamisessa tuomioistuimet ovat avainasemassa. Oikeudenmukaisuuden oleellinen edellytys on, että hallintoriita-asiat voidaan käsitellä ja ratkaista ripeästi. Kansalaisten tulee saada kohtuullisessa ajassa oikeat ja hyvin perustellut ratkaisut valituksiinsa. Ensimmäisessä vaiheessa tämän tavoitteen saavuttaminen riippuu lääninoikeuksien toimintakyvystä mm. verotusasioissa.

Hyväksyessään verotuksen muutoksenhakuja oikaisujärjestelmän muuttamisen niin, että mahdolliset virheet voidaan oikaista entistä tehokkaammin ja entistä aikaisemmassa vaiheessa eduskunta edellytti samalla hallituksen tarvittaessa vahvistavan lääninoikeuksien toimintaedellytyksiä. Pidän omalta osaltani lääninoikeuksien työskentelyn kehittämistä ja toimintaedellytysten parantamista tärkeänä. Oikeusjärjestelmän toimivuus on lainsäätäjän, hallituksen ja tuomioistuinten yhteisellä vastuulla.

Rättsstatens primära uppgift är att trygga medborgarnas rättssäkerhet. Att uppnå rättvisa är ett av de viktigaste målen för våra strävanden, och här intar domstolarna en nyckelposition. En förutsättning av avgörande betydelse för rättvisan i samhället är att förvaltningstvistemål kan behandlas och avgöras snabbt. Besvär från medborgarna måste avgöras inom skälig tid och korrekt. Avgörandena måste motiveras väl. I det första skedet är länsrätternas kapacitet bland annat i beskattningsärenden avgörande för om detta mål kan nås.

När riksdagen godkände ändringen av systemet för ändringssökande och rättelse inom beskattningen så, att eventuella fel kan rättas till effektivare och i ett tidigare skede än förut, förutsatte den samtidigt att regeringen vid behov förbättrar länsrätternas verksamhetsbetingelser. För min del anser jag att det är viktigt att arbetet vid länsrätterna utvecklas och att deras verksamhetsbetingelser förbättras. Lagstiftaren, regeringen och domstolarna ansvarar tillsammans för att rättssäkerhetssystemet fungerar.

Kansainvälinen järjestelmä on 1990-luvulla perusteellisesti muuttunut. Yhteistyön edellytykset ovat merkittävästi parantuneet, vaikka monien ristiriitojen ja uudentyyppisten turvallisuusriskien hallinta on ollut vaikeaa.

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö on kehittymässä yhä tehokkaammaksi välineeksi kriisien hallintaan. Yhdessä YK:n ja Euroopan unionin kanssa meidän on luotava turvallisempi Eurooppa.

Suomen kansainvälisen aseman kannalta Euroopan murros on ollut pääosin suotuisa. Suhteillemme Venäjään on luotu kestävä perusta. Euroopan unionin jäsenenä olemme taanneet itsellemme parhaat edellytykset huolehtia eduistamme ja osallistua maanosan muutosten hallintaan. Mitä yhtenäisimpinä toimimme unionissa, sitä paremmin menestymme. Euroopan unionin asioiden hoidolle on maassamme luotu hyvät lähtökohdat. On välttämätöntä, että valtioelimet — eduskunta, hallitus ja tasavallan presidentti — toimivat hyvässä yhteistyössä.

Unionin jäsenenä meillä on myös hyvät edellytykset kehittää suhteitamme Venäjään ja Itämeren alueen muihin EU:n ulkopuolisiin valtioihin. Unionista on kehittymässä asteittain yhä vaikutusvaltaisempi tekijä myös ulko- ja turvallisuuspolitiikassa. Siitä me voimme vain hyötyä. Suomen menestyminen edellyttää talouden maailman laajuisten yhteyksien ymmärtämistä ja etujemme määrätietoista ajamista.

Riksdagen har under valperioden aktivt deltagit i den utrikes- och säkerhetspolitiska debatten och, i enlighet med sina befogenheter, i beslutsfattandet. Riksdagen har antagit historiskt betydelsefulla avtal, först avtalet om anslutning till Europeiska ekonomiska samarbetsområdet och sedan fördraget om anslutning till Europeiska unionen samt omfattande lagstiftning som hänför sig till dessa beslut.

Under de senaste åren har vi som nation genomlevt en krävande brytningstid. Stor anpassningsförmåga på det mentala planet kommer även framöver att krävas av oss alla. Jag är övertygad om att vi kommer att klara oss väl.

Eduskunta on vaalikaudella osallistunut aktiivisesti ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskevaan keskusteluun ja toimivaltansa mukaisesti päätöksentekoon. Eduskunta on hyväksynyt historiallisesti merkittävät sopimukset ensin liittymisestä Euroopan talousalueeseen ja sitten Euroopan unioniin sekä näitä ratkaisuja koskevan laajan lainsäädännön.

Viime vuosina olemme kansakuntana läpikäyneet vaativan murroksen. Meiltä kaikilta edellytetään suurta henkistä sopeutumiskykyä myös jatkossa. Olen varma, että me suomalaiset selviydymme.

Ärade riksdagsmän! Jag vill tacka riksdagen för dess arbete nationen till fromma och förklarar riksdagens arbete avslutat för denna valperiod.

Arvoisat kansanedustajat! Kiitän eduskuntaa sen työstä kansakunnan hyväksi ja julistan eduskunnan työn tältä vaalikaudelta päättyneeksi.

Kun tämä oli tapahtunut, poistui Tasavallan Presidentti juhlamenojen ohjaajan, varapuhemiesten ja adjutanttien saattamana istuntosalista, minkä jälkeen valtioneuvoston jäsenet ja oikeuskansleri lähtivät paikoiltaan.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Seppo Tiitinen

Kun virallinen päättäjäistilaisuus näin oli päättynyt, jäivät eduskunnan jäsenet vielä hetkeksi istuntosaliin, jolloin puhemies U o s u k a i n e n lausui seuraavat jäähyväissanat:

Hyvät edustajatoverit!

Ärade riksdagskamrater!

Olemme vuonna 1991 valittuna eduskuntana viimeistä kertaa koolla tässä salissa. Itsenäisyytemme ajan 23. eduskunta jättää näin työnsä valitsijoiden ja jälkipolvien arvioitavaksi.

Katson, että neljä vuotta sitten valittu eduskunta on onnistunut vähintäänkin kohtuullisesti, kun otetaan huomioon toimintaympäristö, jossa olemme joutuneet työtämme tekemään. Toimintaamme on edesauttanut se, että laajapohjainen enemmistöhallitus on tälläkin vaalikaudella valmistellut lainsäädäntötyötämme.

Euroopan integraatiokehitys on heijastunut erityisen voimakkaasti tämän eduskunnan työhön. Kun nyt olemme Euroopan unionin jäseniä, edellyttää jäsenyys yhä tehostuvia valmiuksia valittavilta kansanedustajilta: kielitaitoa, neuvottelutaitoa, sosiaalisia taitoja, kulttuurien tuntemusta.

Ensi sunnuntaina pidettävissä eduskuntavaaleissa on mahdollista äänestää valtaosaa tämän eduskunnan jäsenistä. Lähes neljännes kuitenkin luopuu vapaaehtoisesti. Eduskunnan puolesta toivotan kaikille tasapuolisesti onnea ja menestystä tulevissa vaaleissa.

Seuraavan eduskunnan haasteet ovat mittavat. Sillä on edessä hyvin vaikeiden ja kansalaisten kannalta kipeidenkin päätösten tekeminen. Valtiontalouden velkaantumiskehitys on saatava hallintaan ja käännetyksi laskuun; muutoin seuraavan laman tullessa hukka perii maamme. Työttömyyttä on kyettävä vähentämään oleellisesti tämänhetkisestä, aivan kuten Tasavallan Presidenttikin totesi. Työllistämiskynnyksen pitää madaltua, mikä välttämättä edellyttää lainsäädäntöön, työmarkkinoihin ja työvoimakustannuksiin liittyviä muutoksia sekä työnteon verotuksen keventämistä.

Samalla on sovitettava yhteen nykyistä paremmin verotus sekä erilaiset sosiaaliset tulonsiirrot ja maksut siten, että palkkatulojen lisääntyminen johtaa joka tilanteessa myös käytettävissä olevien tulojen kasvamiseen. Mikään yhteiskunta ei kauan kestä tilannetta, että joutenolo on kannattavampaa kuin työnteko.

Kaikki tämä on kuitenkin tehtävä tavalla, jolla voidaan mahdollisimman hyvin estää kansan jakautuminen entistä selvemmin kahtia tahi eri luokkiin. Tehtävä on vaativa ja vaikea, mutta yhteiskunnan tasapainoisen kehityksen kannalta sen on pakko onnistua.

Arvoisat edustajatoverit! Kiitän Teitä kaikkia hyvin suoritetusta työstä. Haluan uskoa, että Te kaikki olette vilpittömästi omista lähtökohdistanne tehneet parhaanne suomalaisten hyväksi sen valtuutuksen mukaan, jonka Te kansalaisilta viime vaaleissa saitte.

Olen syvästi kiitollinen puhemiehen tehtävässä saamastani luottamuksesta ja tuesta — välillä vaikeinakin hetkinä. Erityisen lämpimästi muistan varapuhemiesten kanssa vallinnutta saumatonta ja hyvää yhteistyötä, joka eräin ajoin oli ainutlaatuisen vaativaa. Puhemiehen tehtävä on kaikkiaan ollut kiintoisa ja haastava. Tässä yhteydessä haluan kiittää myös vaalikauden kolmien ensimmäisten valtiopäivien puhemiestä Ilkka Suomista hänen arvokkaasta työstään isänmaan hyväksi.

Bästa riksdagskamrater! Jag tackar Er alla för väl utfört arbete. Jag tror att Ni uppriktigt utifrån era egna utgångspunkter har gjort Ert bästa för vårt folk enligt den fullmakt som medborgarna gav Er i det senaste valet.

Jag är djupt tacksam för det förtroende och det stöd jag som talman har fått i stundom svåra situationer. Med särskild glädje minns jag det nära samarbetet med vicetalmännen. Detta samarbete var tidvis ytterst krävande. Uppgiften som talman har på det hela taget varit intressant och utmanande. I detta sammanhang vill jag tacka Ilkka Suominen, som var talman under denna valperiods tre första riksdagar, för hans värdefulla arbete för fosterlandet.

Tämä päättäjäistilaisuus saattaa olla haikeakin niille edustajille, jotka nyt jättävät eduskunnan. Erityisesti haluan kohdistaa kiitokseni kolmelle eduskuntatyöstä luopuvalle nykyisen eduskunnan pitkäaikaisimmalle edustajalle.

Te, valtiopäiväneuvos Pentti Mäki-Hakola, olette ollut eduskunnan jäsen vuodesta 1966 kaikkiaan 30 valtiopäivillä. Merkittävän työn te olette tehnyt valtiovarainvaliokunnassa sen jäsenenä ja puheenjohtajana. Olette ollut myös suuren valiokunnan ja pankkivaltuuston puheenjohtajana. Kaiken kaikkiaan olette päättäväisesti pohjalaisella tarmollanne ajanut Suomen ja äänestäjienne asiaa. Usein olette ollut valtamielipidettä vastaan; olette hyvin usein ollut oikeassa ja aikaanne edellä.

Te, valtiopäiväneuvos Henrik Westerlund, olette myös ollut eduskunnan jäsen vuodesta 1966 kaikkiaan 30 valtiopäivillä. Olette toiminut erittäin ansiokkaasti eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunnassa. Ryhmätoverienne suurta luottamusta Teihin kuvaa hyvin se, että olette toiminut pitkään eduskuntaryhmänne puheenjohtajana.

Också Ni, riksdagsrådet Henrik Westerlund, har varit riksdagsledamot sedan 1966, dvs. vid totalt 30 riksdagar. Ni har gjort en tungt vägande insats i riksdagens jord- och skogsbruksutskott. Ett bevis på gruppkamraternas stora förtroende för Er är att Ni i många år var ordförande för Er riksdagsgrupp.

Te, edustaja Ensio Laine, olette ollut eduskunnan jäsen vuodesta 1968 kaikkiaan 28 valtiopäivillä — ja minun näkemykseni mukaan valtiopäiväneuvosainesta jos kuka mahdollisimman pian. Olette saanut yli ryhmärajojen edustajatoverien jakamattoman arvonannon paneutumalla erinomaisen ahkerasti ja vakavasti edustajantyöhön.

Haluan kiittää teitä kaikkia.

Eduskunnan nyt jättävien joukossa on entisiä ministereitä, varapuhemiehiä, nykyisiä varapuhemiehiä, valiokuntien ja eduskuntaryhmien puheenjohtajia ja muutoinkin tärkeitä vaikuttajia; jokainen kansanedustaja on laulun arvoinen. Varsin moni edustaja on siirtynyt tämän eduskunnan valitsemana Euroopan parlamenttiin.

Haluan kiittää kaikkia yhteisesti eduskunnan puolesta Suomen kansan hyväksi tehdystä työstä. Toivotan voimia ja menestystä edelleen.

Aivan erityisesti haluan kiittää Eduskuntatalossa työskenteleviä ihmisiä, pääsihteeriä, muuta sihteeristöä, kaikkia, koko henkilökuntaa, tehtävien menestyksellisestä ja vastuullisesta hoitamisesta. Työtaakkanne on ollut ajoittain lähes epäinhimillinen, mutta kunniakkaasti olemme yhdessä selvinneet.

Osoitan kiitokseni hyvästä yhteistyöstä myös journalisteille, sanan ja kuvan mahdin haltijoille.

Bland dem som nu kommer att lämna riksdagen finns ministrar, vicetalmän, utskottsordförande och ordförande för riksdagsgrupperna. Många riksdagsmän har av den nuvarande riksdagen valts ut till Europaparlamentet. Jag vill på riksdagens vägnar tacka alla gemensamt för väl utfört arbete för Finlands bästa. Jag önskar er styrka och välgång också i fortsättningen.

Jag vill speciellt tacka dem som arbetar i Riksdagshuset, generalsekreteraren, det övriga sekretariatet, hela personalen för att de framgångsrikt och ansvarsfullt har utfört sina uppgifter. Er arbetsbörda har stundom varit nästan omänsklig, men tillsammans har vi klarat av det med ära.

Jag vill också rikta ett tack för gott samarbete till journalisterna, de som besitter ordets och bildens makt.

Kunnioitetut edustajatoverit! Me kaksisataa kansan valitsemaa olemme työskennelleet entistäkin tehokkaamman suurennuslasin alla. Kansainvälinen korruptio ja kotoperäinenkin keinottelu ovat heijastuneet myös parlamentin työhön ja kansan seurantaan.

Mutta tässäkin suhteessa metsä on nähtävä puilta. Kritiikki ei viime aikoina ole ollut välttämättä aivan asiallista. Olen huolissani ilmapiiristä, joka pyrkii kyseenalaistamaan koko demokraattisen valtiojärjestelmämme ja kaikkien ihmisten moraalin. Tällaisen kehityksen lietsomista pidän arveluttavana.

Tarkoitushakuisen kritiikin esittäjiltä on tuntunut unohtuneen, kuka kansanedustajat on eduskuntaan valinnut. Kukaan meistä ei ole tehtävässään ilman kansan kiistatonta valtuutusta. Kansalaisten ratkaisut asetetaan näin kyseenalaisiksi melko kevyin perustein. Vaalien tuloksia arvioitaessa ei voi olla muita lähtökohtia kuin se, että kansa on aina oikeassa. Muunlaisten lähtökohtien valitseminen merkitsee demokratiasta luopumista.

On paikallaan pitää politiikan moraalikysymyksiä painokkaasti esillä. Asiasta puhuminen on tärkeää, mutta ennen kaikkea voimme osaltamme parantaa poltiikan arvostusta pitäytymällä niissä. Epäkohtien esiin nostaminen on luonnollisesti välttämätöntä.

Keskeisintä on olla johdonmukainen: On sovitettava sanat ja teot. Niiden on oltava yhtä. Kansalaisten yleinen arvostus tulee tätä kautta, sillä poliittiseen työhönkin soveltuvat periaatteiksi perushyveet: oikeus, totuus, hyvyys ja kauneus.

Eduskunnan puolesta vastasi tähän ensimmäinen varapuhemies P a a k k i n e n lausuen:

Arvoisa Puhemies!

Ärade Talman!

Vuonna 1991 valittu eduskunta on tänään koolla viimeistä kertaa tällä nelivuotiskaudella. Minulla on kunnia esittää Teille, Arvoisa Puhemies, kansanedustajien kunnioittava tervehdys. Me kiitämme Teitä ystävällisistä sanoista, jotka kohdistitte eduskunnalle valtiopäivien ja vaalikauden nyt päättyessä. Kiitämme Teitä toiminnastanne eduskunnan työn johtamisessa tavalla, joka on tehnyt mahdolliseksi meille annettujen tehtävien hoitamisen.

Juuri Teidän kaudellanne eduskunta on tehnyt koko maamme kannalta tärkeitä, historiallisestikin katsoen poikkeuksellisen merkittäviä päätöksiä. Euroopan unionin jäsenyyteen liittyvien päätösten lisäksi olemme käsitelleet ennätysmäärän lakiesityksiä, selontekoja, tiedonantoja ja välikysymyksiä. Erityisesti EU-jäsenyyden vuoksi mutta myös muista syistä ovat eduskunnan kansainväliset yhteydet olleet kuluvalla vaalikaudella vilkkaita. Kaikki nämä ovat osaltaan lisänneet myös Teidän työmäärännne.

Teidän kaudellanne eduskunnan työ ei suinkaan ole ollut vaivatonta. Te olette paneutunut esiintyneisiin pulmiin etsimällä ratkaisuja ja usein avoimella keskustelulla. Te olette myös useasti painottanut edustajatehtävän vastuullisuutta ja puuttunut omalla arvovallallanne eduskunnan arvovallasta käytyyn keskusteluun. Kansalaisten etääntyminen yhteisten asioiden hoitamisesta eli politiikasta on meidän kaikkien yhteinen huoli.

Te, Arvoisa Puhemies, olette kuitenkin asioihin syvällisesti paneutumalla ja sovitellen selviytynyt vaikeasta ja vastuullisesta tehtävästänne. Siitä kiitämme Teitä siitä lämpimästi.

Kiitän Teitä, Arvoisa Puhemies, niistä sanoista, jotka kohdistitte meille, jotka nyt olemme päättäneet jättää eduskuntatyön. Joukossamme ovat Teidän juuri mainitsemanne edustajat, jotka ovat eduskunnassa Suomen kansan valitsemina suorittaneet erittäin pitkän ja ansiokkaan päivätyön. Arvostamme meille osoittamaanne huomiota.

Jag tackar Er, Ärade Talman, för de ord Ni riktade till oss andra riksdagsledamöter som har beslutat lämna riksdagsarbetet. Bland oss finns de riksdagsledamöter som Ni just nämnde som har gjort en synnerligen lång och fullödig insats som folkvalda representanter i riksdagen. Vi tackar för den uppmärksamhet som Ni riktat mot oss.

Yhteisten asioiden hoitaminen on keskeinen elämänsisältö niille henkilöille, jotka ovat useinkin ankarassa kilpailussa onnistuneet saamaan edustajanvaltakirjan ja sen myötä mahdollisuuden kansalaisten palvelemiseen. Kansanvallan pelisääntöihin kuuluu myös hyväksyä kansalaisten arvio työmme tuloksista. Arvio esitetään viimeistään meneillään olevissa vaaleissa. Toivon, että niille teistä, hyvät edustajatoverit, jotka ette yrityksestä huolimatta saa työn jatkamiseen tarvittavaa valtakirjaa, jää mieliin eduskunnasta hyvä ja sen arvolle kuuluva kuva. Kaikille toivon toki menestystä.

Mielihyvin, Arvoisa Puhemies, yhdymme niihin tunnustuksiin, joita puheessanne valiokuntien puheenjohtajien ja ryhmien puheenjohtajien ohella osoititte eduskunnan pääsihteerille, muulle sihteeristölle sekä jokaiselle henkilökuntaan kuuluvalle ja ryhmäkanslioiden työntekijälle — jokaiselle erikseen ja kaikille yhdessä.

Eduskunnan kanslia onkin tällä vaalikaudella toiminut hyvin, palvellut kansanedustajia moitteettomasti ja niin ollen tukenut työtämme parhaalla mahdollisella tavalla. Vaikka eduskunnan työmenetelmät kehittyvätkin ehkä varsin hitaasti, niitä on tälläkin vaalikaudella kehitetty ja siinä on onnistuttu. Ja sen vuoksi, niin arvelen, olemme selvinneet työmäärästä, joka ajoittain on tuntunut ylipääsemättömältä.

Vi instämmer också i de ord som Ni, Ärade Talman, riktade till representanterna för massmedierna. Ni, ärade journalister, som har åtagit Er att rapportera om riksdagens vardag och arbetsresultat, har en viktig och ansvarsfull position i vårt samhälle.

Yhdymme myös niihin sanoihin, joita Te, Arvoisa Puhemies, kohdistitte tiedotusvälineiden edustajille. Teillä, arvoisat toimittajat, joiden tehtävänä on kertoa kansalaisille eduskunnan työstä ja aikaansaannoksista, on tärkeä ja vastuullinen asema suomalaisessa yhteiskunnassa. Euroopan unionin jäsenyys on sitä entisestään lisännyt; niin monet suomalaiset ovat tiedotusvälineiden varassa sekä EU-asioissa että EU:n, sen parlamentin ja Suomen eduskunnan yhteistyötä koskevissa kysymyksissä, jotka nyt ovat siis kaikkien suomalaisten kysymyksiä.

Arvoisa Puhemies, toivomme, että Teidän johdollanne nyt työtään päättävä eduskunta on monien murroksien kaudella toimiessaan voinut luoda tahdon tehdä yhteistyötä kansakunnan parhaaksi. Edeltäjiään keskustelevamman ja aktiivisemman eduskunnan toimet joutuvat jälkipolvien tarkasteluun nyt ehkä aikaisempaa tarkemmin. Toivomme, että työmme on kasvattanut suomalaisten luottamusta kansanvaltaan.

Toivomme myös, että vaalien jälkeen työnsä aloittava uusi eduskunta osoittaa käytännön toimissaan sitä yhteistyön ja sovittelun sekä parlamentaarisen käyttäytymisen halua, joka on välttämätöntä koko Suomen kansan hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Toivotamme Teille, Arvoisa Puhemies, terveyttä, onnea ja menestystä, samoin kuin toivotamme sitä toinen toisillemme ja kaikille työtovereillemme tässä talossa.

Hyvät edustajatoverit, perinnäistä tapaa noudattaen kohottakaamme kolminkertainen eläköön-huuto rakkaalle isänmaalle.

Edustajat yhtyivät kolminkertaiseen eläköönhuutoon.